

Velký příběh Země

Ještě není pozdě

Václav Alexandr Mazín

Praha 2015

© Alexandr Václav Mazín, 2015

Vydavatel: Ing. Pavel Černý, 2015

Plzeň – Litice, Klatovská č. 21, PSČ 321 00

Sazba: V. A. Mazín

Obálka: B. Mazínová

Tisk: TEMPO PRESS, Chmelová 2893, 106 00 Praha 10

Foto: V. A. Mazín, Plzeň 2015

400 ks výtisků

ISBN 978-80-260-2020-2

Recenze: Ing. Jan Vopravil, Ph.D.

Není-li uvedeno jinak, jsou odkazy na Biblické verše převzaté z českého ekumenického překladu 1985. (příklad citace Zach 19: 11- Kniha proroka Zachariáše, kapitola 19, verš 11)

Text neprošel jazykovou úpravou, ani jinou korekturou

Věnováno mladým lidem, kterým není lhostejný vztah člověka k Zemi, půdě a krajině, ve které žijí.

Vydáno při příležitosti Mezinárodního roku půdy vyhlášeného OSN a 25. výročí Českomoravské komory pozemkových úprav za finanční podpory těch, kdo zasvětili život ochraně půdy a krajiny a podpory občanských spolků zapsaných u MV ČR „Hnutí za život“ a „Otevřená Šumava“.

Obsah

<i>Slovo úvodem</i>	4
---------------------------	---

PRVNÍ ČÁST-JAK TOMU BYLO NA POČÁTKU

<i>Velký příběh a kritické myšlení, Teorie evoluce a teologie Léta milosti</i>	5
<i>Člověk je oživená hlína, Úkol člověka minimalizovat násilí na přírodě</i>	8
<i>Úrodný půlměsíc Starého světa, Cesta kultury, ale i úpadku</i>	10
<i>Sociální rozměr správy Země</i>	12
<i>Lekce prezidentovi od indiána, Cesta za štěstím, Země oplývající mlékem a medem</i>	13

CO SE DNES DĚJE – MINULOST A SOUČASNOST

Krajina

<i>Jsme součástí kulturní krajiny, nebo divočiny?, Cesta za štěstím.....</i>	18
<i>Vnitřní a vnější krajina, Schopnost číst krajinu, Přežijí kulturní inženýři?</i>	19
<i>Cesty jako paměť krajiny</i>	24
<i>Kameny jako perly Země, Proč vztyčujeme balvany?.....</i>	26

Stromy

<i>Stromy a kvalita života, Muž, který sázel stromy.....</i>	29
<i>Solitér, nebo společenství jednotlivců?.....</i>	32

Voda

<i>Paměť lidí a paměť řeky, Tisíciletá povodeň v roce 2002, Prorocké pozadí povodně</i>	34
<i>Dovětek o povodni v Troubkách po 14 ti letech</i>	39
<i>Tisíciletá voda po jedenácti letech</i>	40

Půda

<i>Půda – tenoučká slupka Země, Nepokojný stav a odcizení od půdy</i>	41
<i>Restituce půdy a pozemkové úpravy po roce 1991, Selský stav jako zanikající kultura?.....</i>	45
<i>Eroze půdy – nejskrytější zločin, Dopřeje někdo dnes půdě odpočinek?.....</i>	50

Podnebí

<i>Platí dnes ještě lidová pranostika? Pramen po Němcích</i>	56
<i>Co se stane, když sklídíme řepku a kukuřici.....</i>	60

CO NÁS ASI ČEKÁ

<i>Rozdíl mezi městem a venkovem, Je součástí Velkého příběhu globalizace?</i>	62
<i>Je možné Zemi pokazit?, Bázeň a služba oběti, Může Země stárnout?.....</i>	64
<i>Ničí naší civilizaci politická korektnost? Kdo rozpozná znamení doby?</i>	72
<i>Máme se cítit viníky? Změna způsobu myšlení</i>	75
<i>Závěrečné zamyšlení.....</i>	78
<i>Literatura a výběr z informačního pole</i>	78

Slovo úvodem

Svým původním povoláním jsem půdoznalec. Půdoznalství, cizím slovem pedologie, je složené z řeckého pedon-země a latinského logos-slovo. Zvláštní souvislost slov. K sepisování následujících úvah o vztahu člověka k Zemi a půdě mě přivedl mladší kolega pedolog, kterému se dostala do ruky moje kniha z roku 2005 „Komu patří Země“. Snažil jsem se v ní zachytit některé z příběhů, které jsem ve svém povolání zažil. Od roku 2005 se krize mezi společnostmi a krajinou prohloubila a člověk se ještě více půdě odcizil. Přibývá těch, kteří si kladou znepokojivé otázky, týkající se budoucnosti naší civilizace. Postrádají seriózní odpovědi od těch, kteří jsou za vývoj společnosti a stav Země zodpovědní. Na Blízkém východě zuří válka a její důsledky dopadají na Evropu, která si neví rady. A co naše česká kotlina? Vlast, ve které jsme se narodili, domovina, ze které pocházíme? Známe ještě pojem občina - místo, kde jsou v pospolitosti rodáci? Nebo se pohybuje převážná část lidí v anonymitě individualistů? Žijeme v davu velkoměst, kde si člověk ve jménu svobody může opravdu dělat co chce?

A tak to zkusím po deseti letech znovu. Shodou okolností v roce, který OSN vyhlásila Mezinárodním rokem půdy. Možná, že moje texty budou působit jen jako hlas volajícího na poušti. Nevadí. Víím, že neprožíváme něco nového. Vždy tomu tak bylo. Ideologie politické moci, kupčení s dary Země a kořistnické chování lidí. Pád a vzestup zdánlivě vyspělých civilizací a kultur. Změny podnebí. Všem poučeným je dnes jasné, že budoucnost je plná turbulencí a nejistot. Nezoufám, i když se pravděpodobně naše evropské společenství přibližuje nějaké vynucené změně. Nenechám si vzít radost z toho, že žijí právě v české kotlině, kde půda přes všechny ústrky ještě rodí a v potocích teče voda.

Vím, že každý nemusí mít duchovno a věda ho třeba nezajímá. I když je zajímavé poslouchat řeči některých poslanců a senátorů, kteří se dříve hlásili k ateismu a dnes se odkazují na desatero. Běžný názor většinové společnosti na stav půdy, vody a krajiny vychází z nedostatku seriózních informací. Podobně je to s věcmi duchovními. Rozpoznat pravé poznání v džungli všech náboženství a hnutí je problém. Proto jsem se snažil vyprávět příběhy, které jsem prožil, nebo kterými prošli naši předci. Problémy Země a lidí mají vždy duchovní pozadí a proto jejich podstatu lze vysvětlit jen duchovními principy. Proto jsem při hledání odpovědí na tíživé otázky dnešní krajiny použil biblické příběhy. Biblický jazyk, i když je pro většinu lidí archaický, výstižně popisuje zkušenosti lidí se správou Země, ať v dobrém nebo zlém.

Třicet pět let vystupuji po schodech budovy Ministerstva zemědělství. Za ty desítky let se změnily politické režimy, vyměnila se řada ministrů a padlo několik vlád. Trpělivě stoupám po schodech do kanceláře svého představeného. Úmyslně nejedu výtahem, abych znovu viděl ten obraz. Je z období první republiky, kdy byla budova postavena. Má úžasnou dynamiku. Zobrazuje muže a ženu na poli, jak ořou s párem koní. A vedle po cestě kráčí smuteční průvod s nebožtíkem na hřbitov. Oba přeruší lopotnou práci a zastaví se. Ona poklekne do vyorané brázdy a on sejme klobouk z hlavy. Chvilé spočinutí, ve které si člověk drcený každodenním

zmarem uvědomí svoji malost, dočasnost a smrtelnost. Hlavy skloněné k půdě a vnitřní zrak zahleděný k Nebi.....Ale co je nevšedním rozměrem obrazu neznámého autora? Skřivánek na obloze. Zosobňuje tu modlitbu pachtícího se hospodáře, který se třese, aby na jaře bylo dost vláhy a v létě slunce. Aby nepřišly jarní mrazy, krupobití, plísň, letní sucho, nebo nepošel kůň. Jeho přímá modlitba za nebožtíka stoupá k Nebi jako radostný zpěv skřivánka a Bohu voní jako ta čerstvě zoraná půda. Vždyť už pro jeho souseda skončilo to lopocení a může si konečně odpočinout. A sedlák v naději a víře zvedne hlavu a narovná páteř. Někde hluboko v srdci ví, že všechno dopadne dobře. Pro něj i pro nebožtíka.

JAK TOMU BYLO NA POČÁTKU

(kořeny)

Velký příběh

Nedávno jsem se zúčastnil mezinárodní konference, která se zabývala dopady klimatických změn na naší Zem. Přední vědci v různých oborech dokládali důkazy o zhoršující se situaci v podnebí, ničivých důsledků povodní, erozí půdy a ztrátě vody v krajině. V diskuzi pak vystoupil jeden z nejstarších účastníků konference, kterého znám dvacet pět let a pozoruji jeho snahu o řádnou správu této Země. Prošel pozicí několika ministrů polistopadové vlády, stal se krajským hejtmanem a nakonec ředitelem Národního parku Šumava. Po tom všem co prožil, vyjádřil potřebu seznámit se s tím, jak to vše začalo. Generace jeho předků zapoměly na své kořeny. On ateista začal číst encykliku *O péči o společný domov a životní prostředí* (papež František, 2015).

Dva póly kosmu: Země a Nebe. Mezi tím jsme my lidé. Význam těchto pólů spočívá v tom, že tvoří rámec pro člověka, který uvěřil Stvořiteli a ovládl tak svoji hmotnou podstatu (viz 1Moj 22:3)

Velký příběh a kritické myšlení

Na počátek světa je možné zaujmout dva pohledy. Buď se svět „udělal a stále se tvoří sám“, nebo vznikl a vychází z vůle a plánu někoho, který je mimo něj (Vácha, 2014). Hebrejský překlad pro někoho, kdo je v pozadí a koho neznáme je: *Působí, že se stane*. Jiný překlad : *Ten, který uvádí v život*. Vše, co se pak odehrává v našich životech, je součástí *Velkého příběhu* někoho, jenž předem sepsal scénář. Nejedná se o tragédii, ale dobrodružné drama se zápletkami a neznámým koncem. Člověk jako jediný z tvorů ví, že jeho život je konečný a jednoho dne zemře, ale neví, kdy skončí *Velký příběh Země*. Autor scénáře nerad dělá věci sám, a proto od chvíle, kdy se na scéně objevil člověk, přidělil každému nějakou roli. Ale tuto předurčenost nelze chápat osudově. Svět se totiž netočí v začarovaném kruhu, ze kterého nelze vystoupit, jak si myslí Řekové. Podle židovské a křesťanské kultury směřuje v nadějně přímce vpřed. Scénárista dobrodružného příběhu dává každému příležitost pro

spolupráci, dokonce každého vybízí, aby se do společného díla zapojil. Lidé tak mohou volně nakládat s takovými vlastnostmi, jako jsou tvořivost, předvídavost nebo představivost.

V *Knize knih* se píše, že nikdo z lidí se nemůže vymlouvat, že Autora *Velkého příběhu* nezná (Řím 1:19, 22-25). Stačí se zahledět na květ kopretiny nebo chvilku pozorovat západ slunce. Když se člověk dívá do krajiny, kterou důvěrně zná, jakoby hleděl do tváře Boha (Ez 39: 11-16). Ale cosi uvnitř srdcí lidí se v dnešní době mění. Brennan Manning, (2008) americký teolog, píše o imunitě lidí vůči podivuhodné nádheře stvoření: „*Sotva si všimneme oblaku, který nám zastínil měsíc, či kapek rosy na okvětních lístcích. Jakmile spadne listí, hned jej shrabeme, na rozmanitost stvoření ani nepomyslíme. Jsme sami sebou zaujati, spokojeni a vedeme praktické životy*“.

Tradované vyprávění hebrejských praotců, které bylo později zapsáno na pergamen, nelze srovnávat se současnými vědeckými texty podrobenými kritickému myšlení neboli rozlišování. Přesto archeologické nálezy a nejnovější metody výzkumu stále více potvrzují pravdivost těchto starých příběhů lidí a Země. Věda tak přepisuje historii člověka, která je z hlediska vývoje světa jen časovou epizodou. To, co bylo dříve považováno za konečné poznání, je dnes překonáno novými a novými objevy a vstupuje tak do nečekané oblasti neznáma. Žijeme v době obrození vědy, která tvůrčím způsobem hledá odpovědi na otázky spojené s vírou. Věda, aspoň ta poctivá, nepopírá existenci Stvořitele a zároveň víra dostává stále větší podporu moderní vědy. Věda popisuje mechanismy, jakými se příběh našeho vesmíru odvíjí, teologie se snaží pochopit, jaký má náš příběh smysl (Vácha, 2014). Jinak řečeno věda přináší rozumové poznání světa v určitém čase, ale nikoli celostní pohled na život a jeho smysl. Proto je třeba vyprávět příběhy.

Mocná symbolika každodenní cesty života po této Zemi..... Vlevo, nebo vpravo? Ale i ta vpravo se stáčí doleva. Tak kudy?

Kombinace *kritického myšlení* a *víry* se někomu může zdát nepatřičná, ale obojí je účinnou obranou proti ohlupování a ovládání od těch, kteří mají v dnešním liberálním prostředí za cíl získat moc a výhody za jakoukoliv cenu. Humanizace společnosti v podobě liberalismu má za cíl zpochybnit a relativizovat cokoli, co přesahuje člověka. Výsledkem je *chaos* a ztráta společenských hodnot, usilujících o vyšší Dobro. Právě politice, vědě a pravé víře jde o totéž - kvalitu života lidí a prostor pro jejich smysluplný rozvoj. Uvědomění si odvěkého *řádu*, v němž je klíčový vztah člověka k Zemi, je nadějí pro současný svět, který je bez tohoto postoje stále více náchylný ke zlu.

Teorie evoluce a teologie Léta milosti

Ano. Nikdo z lidí nebyl u toho, když Bůh svým činorodým slovem tvořil tuto Zem. *Na počátku bylo slovo a to slovo bylo Bůh* (Jan 1:1). Tak počátek Země popsal apoštol Jan na konci 1. století. Ze znalosti desítek generací rabínů a duchovních praotců žijících před ním. Je to *tvůrčí Slovo života*. Vedle toho je řada náhodných a nahodilých teorií vzniku světa a dějin Země. Vědci se dnes shodnou na tom, že Velký příběh Země začal tmou. Možná se jednalo o velký třesk, jak si dnes představujeme. Chaos ve vesmíru postupně vystřídal světlo a řád, který se ustálil na *současném stupni relativního klidu*. Když se na světě objevil člověk, přírodní živly se uklidnily, pravděpodobně proto, aby se mohl naplnit plán obydlení Země. Nebesa patří Bohu a Zemi stvořil pro člověka.

Věda zjišťuje, že Zeměkoule je jako modrá planeta v rámci vesmíru jedinečná. Všechny přírodní činitele a známé veličiny, jako je teplota zemského jádra, rozložení vody ve vzdušném obalu Země nebo podnebí s prouděním mas vody v oceánech, vytvářejí podmínky pro vyšší formu života. Nejbližší vědní obor, který retrospektivně popisuje vývoj Země, je geologie. Nejstarší součástí krajiny je hornina, nejmladší je člověk. Geologie je královnou přírodních věd. Ve spolupráci s archeologií dokáže vyčíst ze zemské kůry a ledovců, jak se svět tvořil v dávných dobách před lidskou existencí. Čím dále dohlédneme do minulosti civilizace, tím více jsme schopni prorockých vhledů do budoucnosti. Pokud se v budoucnosti zjistí, že Země je mladší, než jsme se domnívali - tak ať. Čas a jeho počátek jsou jen pomůcky chápání světa pro člověka. Z hlediska věčnosti je to nepodstatné. Nakonec člověk podrobným studiem zjistí, že *teorie evoluce* světa se paradoxně podobá průběhu šesti dnů Stvořitelovy aktivity. Od geologických období prvohor a starohor až po vznik člověka. Zdá se to být nesrovnatelné či nepatřičné? Někoho to dokonce pobuřuje? *Stvoření a vývoj se navzájem nevylučují, ale naopak. Do průběhu stvoření lze zahrnout podivuhodnou šíři vývoje přírody* (Westerman, 1983).

Pokud bádaající a zvědavý člověk přijme *scénář* tohoto světa, dojde k poznání, že čas se již naplňuje. Nemůžeme už čekat něco většího. Pro člověka jako spolutvůrce je přirozené, že chtěl objevit, jak se to všechno na počátku odehrálo. Přitom je jasné, že jako jedinečná bytost v rámci tohoto světa se neřídí jen rozumem. Žádná vědecká teorie nemůže vysvětlit popisovaný jev v celé jeho složitosti a provázanosti bez duchovní sféry. Jak chtějí vědci změřit

současné změny podnebí Zeměkoule? Nebo co si má člověk myslet o financování takových výzkumných projektů jako jsou teoretické výpočty a úvahy o jiných světech vzdálených biliardy let? Co si z toho vzít do života člověka ploužícího se po Zemi nejdále, dále Bůh, 80-100 let? Abychom částečně tyto kolosální záležitosti života pochopili, máme nejen mozek, ale také duši a ducha. Cesta poznání nevede ani v pohodlné specializaci úzce zaměřených oborů a disciplin, které mimochodem neustále přibývají, ale v mezioborovém prolínání společenských, přírodních a technických věd. *Specializace, která je technice vlastní, jen stěží poskytuje ucelený pohled (František, 2015)* Ale nejen to. Přírodní vědy neodpoví na otázky smyslu lidského bytí a společenské vědy nemají schopnost předvídání. Informace samy nepomohou. Věda sice musí postupovat rozumově, ale jen ve spojení s vírou dává zjevení a rozpoznání za hranicemi lidského chápání.

Myslím, že k porozumění *Velkého příběhu* je potřeba se vcítit (pokud to vůbec je možné) do toho, jak to Stvořitel myslel, když člověka postrkoval k vyšším stupňům civilizace. Řadu vývojových etap má lidstvo již za sebou. Nevinnost Ráje, zvrhlý svět před Potopou, komplikované období Starého zákona a konečně dnešní dobu *Léta milosti*. Ano, ač se to zdá být divné a neslučitelné se současnou realitou, tato Zem, lidé a celé stvoření prožívají už dva tisíce patnáct let období přízně a očekávání něčeho nového, lepšího. I když to tak na Zemi a mezi lidmi nevypadá.

Člověk je oživená hlína

Celý svět a život je zakódován do hlíny. Slovo Země (hebrejsky *adámá*) souvisí se slovem krev (hebrejsky *dám*). Obojí je červené barvy. A od krve je blízko k člověku. Člověk byl stvořen z půdy (*adam*), a proto byl nazván Adamem. Jméno Adam pak může být chápáno jako Zemák nebo jako „ten, který má krev“ (Drápal, 2015). Dokonce v řeckém překladu je hlínou myšleno české slovo *humus*, tedy kultivovaná půda. Lidská těla jsou prokazatelně složena z prvků obsažených v půdě, které oživuje voda a kyslík. Jakoby sám Stvořitel svým slovem obdělal půdu, aby z této inteligentní hmoty uhnětl tělo prvního člověka a dokonce pak do něho vdechl část Svého božství. Ano. Jsme podobni Bohu. Teologové tvrdí, že duše člověka je obsažena v krvi. Má to logiku, protože duše oživuje celé tělo. Proto mimo jiné je tak „výhodné“ pro zdraví člověka, aby se pokud možno vyhnul nepravostem.

Když po prvotním hříchu vyhání Bůh Adama z Ráje, říká doslova: „... *neboť jsi hlína a do hlíny se vrátíš*“ (Gen 3:19). „*My jsme hlína, tys náš Tvůrce, a my všichni jsme dílo Tvých rukou*“ (Iz 64:7). Adamem jsme ve smyslu původu každý z nás lidí. Půda sama je zdrojem života a z etického hlediska je pro člověka nepřipustné volně nakládat se životem a tedy i s půdou (Ruh, 1990). Člověk je „*Bytostí půdy*“, nebo jinak řečeno *oživená hlína*. (I když žena je z ušlechtlejšího materiálu, myslím tím žebro blízké srdci muže. Původ je ale stejný.)

Pokud žil člověk v zahradě Eden, byl nevinný a nemusel pracovat. Vztah mezi Bohem a prvním člověkem byl důvěrný a vyrovnaný. Země byla pravděpodobně z pohledu dnešních

přírodních věd v jakési ekologické rovnováze klimaxového stádia. Původní záměr Nejvyššího bylo *usadit* člověka do zahrady. Poněkud konfliktně z dnešního pohledu kulturního postoje k Zemi zní první příkaz Boha o *podmanění a panování* nad Zemí (Gen 1:28). Těžko se dnes odpůrcům Bible toto vysvětluje, pokud se tento výrok vytrhne z následujících souvislostí *Velkého příběhu*. Sedmého dne po dokončení díla Bůh totiž svá slova upřesňuje. Ke slovům o panování přidává další dvě slovesa, kterými vymezil základní poslání člověka: *obdělávat* a *chránit* Zem, v jiném slova smyslu lze dokonce tato slova přeložit jako - *sloužit* a *zachovávat* (Gen 2:15). Chránit znamená také *opatrovat, hájit, zachovávat plodnost a úrodnost* pro budoucí generace lidí. Jde tedy o odpovědnou vzájemnost, sounáležitost až existenční závislost. Bible nemluví o bezohledném, sobeckém a kořistnickém dobývání plodů Země.

Jak ale vysvětlit, co se stalo po prvotním hříchu člověka? Vyvážený až jakoby rovnocenný vztah Boha a člověka byl narušen. Člověk chtěl zaujmout Boží místo i přes Jeho varování. Vymlouvání Adama na Evu a Evy na Satana **Boha nijak nepřesvědčilo a vše skončilo konfliktem**. On je nejen Láska, ale bohužel pro lidstvo i Spravedlnost. Důsledky prvotního hříchu, kterým se člověk oddělil od Stvořitele a musel tak odejít z Ráje, se projeví na převážné části jejich potomků zničujícím způsobem. Lidé se mezi sebou rvali o půdu a její plody. Následovníci Kaina si nevážili života a nebyl pro ně problém zabít bratra. Země byla nasáklá krví z bratrovražd. Bující hřích lidí volal až do Nebe.

Ale prvotní hřích člověka jako nejbližší bytosti Stvořitele dopadl na veškeré stvoření tohoto světa(Řím 8:19-22). Země a celý hmotný svět s tvorstvem a rostlinami byl stvořen pro člověka a proto s ním musí sdílet jeho úděl prokletí (Gen 3: 17-19). Veškerenstvo tohoto porušeného pozemského světa se nachází v nepřirozeném stavu a úpí, **sténá a trpí** ke svému konci(**Řím 8:12**). Víím, že z toho jde bázeň a chvění duše a že se to řadě lidí nelíbí. Ale na rozdíl od řecké filozofie, která hmotný svět považuje za špatný, křesťanství vnímá zodpovědnost za Zem a její porušenost a sounáležitost k přírodě v naději na osvobození od výše uvedeného prokletí. Nejde tedy o marnost neovlivnitelného osudu, ale činnou spolupráci ve svěřeném čase lidského žití. Co bude potom? Nevím. Soustředím se na přítomnost. V tom se shodují se stoiky.

Úkol člověka minimalizovat násilí na přírodě

První zánik lidské civilizace byl katastrofální. O světové potopě je možné najít písemné zmínky nejen ve Starém zákoně, ale i v knihách jiných kultur **a východních civilizací**. Z tehdejší populace lidí zbyl jen věrný Noe se svou rodinou. Získal první smlouvu s Bohem, která mimo jiné dává lidem jistotu, že pokud se budou chovat slušně, Zem jim vydá úrodu. Někdy lidem tuto smlouvu připomene Bůh v podobě duhy na obloze, ale jen málokdo ví, jaký má význam. Noe se usadil na Zemi a začal šlechtit kulturní rostliny a šetrně obdělávat půdu. Začal pěstovat vinnou révu na svazích Araratu a její hrozny podrobil kvasným procesům. První kulturní plodinou tak byla vinná réva, nikoli obilí. Noe vešel do odpočinku po splněním úkolu a jeho potomci počali zalidňovat Zem. Stvořitel zformoval celou Zem pro bydlení

člověka (Iz45:18). Došlo k rychlému pokroku a vzniku egyptské a starobabylonské říše, které se staly středisky rané civilizace.

Od tohoto momentu *Velkého přiběhu* je dodatečně povoleno násilí člověka vůči půdě, krajině a i zvířatům. Pravděpodobně se od této chvíle přestal člověk být vegetariánem. (srovnej Gen 1:29 a Gen 9:2-3). Ale zároveň je povinností člověka toto „ekologické násilí“ *minimalizovat*. Lidé mají uznat právo živých organismů na život (Gen 9:4). Živé bytosti Země – rostliny, živočichové, ale i půda a oživující voda se tak od této chvíle dějin Země stávají *partnery*, nikoli nepřáteli.

Úrodný půlměsíc Starého světa

Někdy okolo období neolitu, 7 000 možná 10 000 let před příchodem Krista, člověk ťal do půdy a kovovým nástrojem vytvořil první brázdou. Zemědělství se zrodilo na území vymezeném Mezopotámií, pobřežím Středozemního moře u Izraele a oblasti severní Afriky v místě delty Nilu. Jedná se o tak zvaný *Úrodný půlměsíc Starého světa*. Archeologické nálezy dosvědčují, že mezi městem Jerichem, Mrtvým mořem a Judeou se setkala voda a půda s pšenicí a člověk *zemědělec* zde položil základy civilizace. Byl postaven do vyššího stupně zodpovědnosti za Zem a byl nucen o těchto vztazích přemýšlet a podle toho jednat. Práce se stala hybnou silou civilizace.

Velikost a zároveň malost lidstva od té doby pramení z jeho porozumění živé přírodě a ze schopnosti ji měnit a zvelebovat nebo naopak ničit. Člověk se začal učit žít s rostlinami a zvířaty v užším a *usadil se*. Přestal kočovat a zmateně pobíhat za stády ovcí, která se přizpůsobovala ročnímu období (Bronowski, 1973). Se vznikem zemědělství se stal z člověka sociálně nejvyspělejší tvor, který se začal chovat teritoriálně a začal nevědomky soupeřit o životně nezbytné zdroje, jako je půda a voda. Od této zlomové chvíle člověk, obdarovaný výzvou Stvořitele k uvědomělé spolupráci na kultivaci Země, vykročil na cestu intelektuálního a duchovního růstu. Zároveň však svojí činností vstoupil do přeměny Země. Napřed totiž musel *odlesnit krajinu*, která byla převážně porostlá přírodním pralesem. V době Starého světa civilizace zemědělců asi těžko chápala, že v těchto původních porostech lesů panuje uzavřený koloběh vody a živin, který svým počínáním narušují. Lidé dělali jen to, co bylo nutné pro jejich přežití. Potřebovali krajinu přeměnit, aby dosáhli *příznivých poměrů mezi vodou a půdou pro kulturní plodiny*. Kořeny obilí totiž nesnášejí zamokření a půda pro jejich pěstování musí být proto odvodněna. Tak začal člověk ovlivňovat vodní režim krajiny a stal se nevědomky klimatickým činitelem.

Cesta kultury ale i úpadku

Civilizace se na Zemi začaly rozvíjet v úrodné krajině s dostatkem vody a vegetace. **Tím, že se dosud kočující člověk usadil a místo lovu divoké zvěře a sběru semen začal pěstovat obilí,**

mohl tvořit zásoby, bohatnout a směňovat obilí za jiné potřebné věci. Vznikla tak pospolitost rodinného uspořádání a hospodářství vázaného na zkulturněnou půdu.

Po odstranění divokého lesa a odvodnění však dochází k přísuškům kulturních plodin v letních obdobích a potřebě doplňkové závlahy. Nejstarší závlahy a odvodnění půdy jsou známy z 4. tisíciletí před příchodem Krista z oblasti Babylónie, nynějšího Iráku. Tato vyspělá civilizace, která si dočasně podmanila i Izrael, byla postavena před úkol zamezit každoročním záplavám z tajícího sněhu z arménských velehor a zároveň vyřešit letní období sucha. V okolí Eufratu a Tigridu vybudovala soustavy ochranných hrází, zadržovacích nádrží, zavlažovacích a odvodňovacích příkopů. Na dalších místech Země jako byl Egypt, Persie, Libanonu a Středomoří vznikají další civilizace, které měly stejné uspořádání a používaly stejné způsoby obhospodařování půdy. Odlesnění-odvodnění-závlahy-změna počasí- ztráta úrodnosti půdy a její zasolení. Následuje úpadek civilizace, opuštění vyrabované půdy a válka o území, které ještě není člověkem zdecimované.

Pohled od pobřeží Mrtvého moře k Judejské poušti poblíž bývalých měst Gomory a Sodomy. Nepoužitelná voda, neúrodná, zasolená a opuštěná půda. Život v tomto místě zrodu zemědělské civilizace je jen na bakteriální úrovni. Krajina využitelná pouze jako turistická atrakce. Ve skutečnosti prokleté místo, kde se hřích lidí rozmohl tak, že se stalo neobyvatelné. (Pobřeží Mrtvého moře, 400 m pod hladinou moře, Velikonoce 2009)

Platon popsal sugestivně plundrování krajiny v Critias: „To, co zde nyní zůstalo, je ve srovnání s tím, co zde bylo dříve, jako kostra nemocného člověka. Tuk a měkká zem odplaveny a zůstala holá kostra země...některé hory poskytují potravu pouze včelám, a přitom nedávno na nich rostly stromy“. Dále popisuje, jak „voda po dešti rychle odtéká, zatímco dříve dešťovou vodu využívaly četné lesy a pastviny a bohatá jílovitá půda

uchovávala vodu a napájela prameny (Pokorný, 2014). Platon kritizoval nejen odlesňování hor, ale i odvodňování nížin. Krajina Středomoří, kam tak rád jezdím, vypadala v nedávné minulosti zcela jinak. Současná kamenitá půda porostlá neprostupnou macchií a suchopár jsou výsledkem „hospodaření“ lesníků a zemědělců. Jediná kulturní plodina, která zde může přežít nedostatek vláhy je oliva, kořenící do hloubky deseti metrů. Ale nevychází tato snaha přizpůsobit přírodu a krajinu svým potřebám přežít a uživit se z prokletí Země od jejího Stvořitele?...*v potu tváře budeš dobývat chléb ze země*. Jen ta smluvní povinnost minimalizovat násilí na přírodě jaksi chybí.

Sociální rozměr správy Zaslíbené země

Podle některých vědců je Bible dokumentem o civilizaci. Antropolog a přední americký badatel v oblasti biologie člověka píše: *Bible je prazvláštní záznam dějin, dílem kronika, dílem tradované ústní vyprávění. Dějiny samozřejmě píší vítězové a Izraelci se stali nositeli dějin. Bible (myšleno Starý zákon) je jejich kronikou: je to kniha lidu, který opustil život nomádů a pastevců a stal se lidem obdělávajícím půdu* (Bronowski, 1973).

„Požehnaná buď od Hospodina jeho Země, výtečnou rosou Nebes, ... výtečnými úrodami vyzrálých sluncem ... nejlepšími plody pravěkých hor ... výtečnostmi Země a všeho, co je na ní ...“ (5 Moj. 33:13-16). Těmito slovy posvětil Mojžíš půdu Zaslíbené země, než do ní Izraelci po čtyřicetileté pouti pouští vstoupili. Půda po obsazení Zaslíbené země byla přidělena do držení jednotlivým rodům izraelského národa losem. Pozemky sloužily jako pole, pastviny, ale i pohřebiště. Půda byla darem od Nejvyššího (Iz 34:17). Ale nikoli jednotlivci, nýbrž vždy pospolitosti. Pozemky bezprostředně kolem domu byly součástí rodového vlastnictví, ale na pozemky vzdálené od osady se pohlíželo jako na půdu společně využívanou všemi.

Izraelci byli vedeni k *etickému chování k půdě*. Jejich společenská smlouva vycházející z Tóry určovala, co je Dobro a jak by se měli chovat k sobě navzájem a k Zemi. Každý sedmý rok půda nebyla obhospodařovaná. Ležela ladem, aby si odpočinula. Zemědělci nesměli sedmý rok ani prořezávat vinici a první úroda ovocného stromu člověku nepatřila. To, co úhor poskytl sedmý rok ze zbytků kulturních rostlin, patřilo chudým a polní zvěři (Moj 23:22). Podobně paběrky měly po sklizni zůstat po okrajích pole pro vdovy, sirotky, bezzemky, bezdomovce, ale i hosty. Také poutník mohl pobrat pro svou vlastní potřebu plody Země, které byly podél cesty. Ale nikoli do zásoby. To by byl projev nedůvěry vůči Bohu.

Pokud se někdo dostal do finančních problémů a byl nucen půdu prodat, vždy platilo právo zpětného výkupu. *Země nesmí být prodávána bez práva na zpětnou koupi, neboť Země je má* (Moj 25:8-23.) Zvláštní ustanovení se týkalo padesátého roku (sedmkrát sedm let je číslovka dovršené plnosti), což byl svátek, kdy měla půda ležet ladem a zároveň se vracela původním držitelům. Všechna tato nařízení pomáhala udržovat přijatelné společenské poměry a vylučovala surové vládnutí bohatých nad chudými.

Celý sociální systém tehdejšího Izraele zabraňoval propadu jednotlivců do pozice bezzemků a bezdomovců. Starý zákon nebyl o vyvolávání nenávisti mezi národy a společenskými skupinami, ale o soucitu a péči o druhé, i když to tak nemusí při jeho čtení vypadat. Ideály dnešní Evropské unie jsou sice založeny na vzájemné podpoře a pomoci slabším, ale babička Evropa, která už dávno ztratila svoji plodnost, nemá dostatek síly, aby udržela praktické naplňování těchto etických principů. Proč Evropa ztrácí dech? Někteří z politologů se domnívají, že důvodem dramatického poklesu výkonu Evropy je špatné fungování institucí jako jsou parlamenty, ministerstva, správní rady, banky a další veřejno právní instituty (Ferguson. N., 2014). Jiní pak poukazují na ztrátu mravních hodnot, na kterých byla evropská civilizace založena. Evropa ztratila vertikálu a přichází o monopol křesťanství a nejen to. Představa o multikulturní společnosti, kde se navzájem civilizace, kultury a náboženství tolerují, se nenávratně bortí.

Přesto věřím, že Evropané a Američané jako tradiční křesťanské národy jsou stále spoludědici požehnání po Abrahamovi společně s vyvoleným lidem Izraele. Ale pochybuji, zdali si západní civilizace uchovala Mojžíšův postoj ke svěřeným hodnotám. Když totiž předstoupil před Nejvyššího, aby obdržel zaslíbení o nové *Zemi*, musel si zout sandály. „*Nepřibližuj se sem! Zuj si opánky, neboť místo, na kterém stojíš, je půda svatá*“ (2 Moj 3:5). Svatost znamená oddělenost od zla a oddanost spravedlnosti. Toto byla předpokládaná způsobilost pro kočovníka Mojžíše, který se měl ve svých osmdesáti letech usadit a začít obdělávat půdu (1 Moj 12:22). Aby neztratil toto zaslíbení a požehnání, musel mít stále na paměti, že Zem patří Hospodinu a je proto závislý ve všem na Něm.

Stále větší část vědců se shodne na tom, že dnešní liberální západní civilizace potřebuje rekonstrukci a návrat k osvědčeným a tradičním, méně umělým soustavám, které by fungovaly jednodušeji a přitom celostně. Tato regenerace by neznamenal cestu zpět, ale vytěžení dobra z tradice otců. Dnešní narůstající napětí a konflikt nemusí vyústit ve válku všech proti všem. Jen se nechat poučit. Z příběhů Knihy knih lze vyčíst tato meziobdobí pádů a vzestupů civilizací a společností. Ale změna k lepšímu přišla vždy až potom, co lidé vytěsnili ze svého středu zlo. Nepřítel nečíhá ani tak zvenčí, jako se vplíží dovnitř. I poté, co obsadili Židé Zaslíbenou zem, přetrvávaly na jejím území ostrůvky původního pohanského národa, který neustále rozvracel pospolitost božího lidu. Toto je modelový příklad pro současnou Evropu, kde je tradiční civilizace podvracena pohanskými kulty spotřeby, zábavy a ztrátou duchovních hodnot.

Lekce prezidentovi od indiánského náčelníka

Naše dnešní západní civilizace má tři pilíře, a to: židovskou tradici, řeckou filozofii a novodobé křesťanství. Mojžíš, Platón a Ježíš. Všechny tyto tři proudy civilizace považují Tóru, tedy prvních pět knih Bible za úhelný kámen učení o tomto světě. Pak ale úděl člověka „*dobývat chléb ze Země v potu tváře*“ (Gen 3:17-19) stále platí, byť se dnes zemědělstvím zabývají jen asi 2% ekonomicky aktivní populace. Čím větší pokrok a vyspělost civilizace – tím

méně zemědělců, lesníků a vodohospodářů, ale také bohužel více násilí na přírodě. Zvláštní nepřímá úměra rychle rostoucí globalizace světa. V USA je více vězňů nežli farmářů.

Z pohledu dnešního římského práva obdrží lidé Zemi tím, že ji drží jako výhradní vlastníci. Buď toto vlastnictví nabyli dědictvím, koupí nebo darováním. Soukromé vlastnictví je nedotknutelné. Kromě Izraele toto dnes platí v celém západním světě. Ano, soukromé vlastnictví je jedním ze tří pilířů demokracie a společně s volným trhem je její hybnou silou. Ale jde vlastnit něco, co je podstatou světa a nositelem života? Amerického indiána by taková pošetilost nenapadla, ale příslušník nejvyspělejší západní civilizace se předhání v tom, kdo vlastní více hektarů půdy.

Roku 1855 vyzval americký prezident Pierce Franklin indiánský kmen Duwamishů, jenž žil ve státě Washington, aby prodal své území bílým osadníkům. Náčelník Seattle odpověděl prezidentovi křesťanského státu takto: *„Jak je možné oblohu nebo teplo Země koupit či prodat? Tato představa je nám cizí. Když nevlastníme svěžest vzduchu a třept vody, jak to od nás můžete koupit? Každý kousek této Země je mému lidu svatý, každé lesknoucí se jedlové jehličí, mlha v tmavých lesích, každá paseka.* Jakoby náčelník Seattle znal Mojžíšovy knihy lépe než prezident Franklin. Indián pokračoval ve své promluvě takto: *„ Jsme částí Země a ona je částí nás. Vám je Bůh nakloněn, my jsme sirotci. Víme, že bílý muž naší povaze nerozumí. Je to pro něj stejný kus Země jako každý jiný, neboť je cizincem, který přichází v noci a ze Země si vezme, cokoli potřebuje. Země mu není bratrem, nýbrž nepřítelem, a když si ji podrobí, kráčí dál. Odchází od hrobů svých otců - a nestará se. Krade Zemi svým dětem - a nestará se. Zachází se svou Zemí, nebem jako s věcmi ke koupi a k drancování, prodává je jako ovoce či lesklé perly. Jeho hlad pohltí Zemi, nezanechá nic než poušť.*

Pohled na vaše města v očích rudého muže bolí. Co postihuje Zemi, postihne i syny Země. Musíme své děti učit, že půda pod jejich nohama, je popel našich dědů. Když lidé na Zem plivají, plivají sami na sebe. Neboť víme, že Země nepatří lidem, ale že lidé patří k Zemi - to víme. Nabídku bílého muže koupit naši Zem uvážíme. Ale můj lid se ptá, co vlastně chce bílý muž? Jak je možno koupit oblohu či teplo Země nebo rychlost antilopy? Jak vám to můžeme prodat - a jak to můžete koupit?

Bílý muž, přechodně držící moc, si myslí, že už je snad Bohem, kterému patří Země. Snad jsme přece bratři. Uvidíme. Jedno víme - to, co bílý muž snad jednoho dne teprve objeví - že náš Bůh je tentýž Bůh. Možná si myslíte, že jím vládnete, tak jako usilujete o ovládnutí naší Země; ale to nemůžete. On je Bůh lidí - stejně tak rudých jako bílých. Tento kraj je pro něj cenný a zranit Zemi znamená opovrhovat jejím Stvořitelem“ (Seattle, 1855). Těžko říci, jaké pocity měl americký prezident potom, když vyslechl řeč náčelníka Indiánů v roce 1855. Já osobně bych se styděl. Ale nejsem ani prezident USA, ani Indián. Jsem vnuk českého sedláka z Chrástu u Plzně. Zdá se, že indiánskou schopnost slyšet jak Země k člověku mluví, bílí muži ztratili už před staletími.

Cesta za štěstím

Už na počátku lidské existence bylo jasné, že cesta zpět do Ráje možná není. Pokušení vrátit se zpět do Ráje vychází z touhy po štěstí, hojnosti, blahobytu, pokoji a hlavně naplněnosti nitra. To všechno jsou oprávněné požadavky každého člověka. Kdo by nechtěl žít v hmotném zajištění a duševní pohodě? Kdo by nechtěl znát význam toho, co dělá a proč žije? A tak se lidé vlamují zpět do východní brány Edenu, kudy musel odejít Adam s Evou. Většinou však svou silou, vymyšlenou ideologií, teoriemi prosperity, trvale udržitelného rozvoje nebo finančního investování. Aspoň ještě chvíli oddálit bolestnou změnu.

Cesta za štěstím je pro každého člověka jiná. Současná propaganda o jediné možné cestě vpřed v podobě ekonomického růstu při tupé spotřebě a neustálém zadlužení všech, je minutí se cíle. Dnes se zadlužují nejen zoufalí jedinci, ale i celé státy. Státy si dokonce půjčují od občanů formou prodeje dluhopisů a tvrdí, jak je to pro všechny výhodné. Je pochopitelné, že v tomto finančním zmatku se nikdo nevyzná a politici ani úředníci nevědí, jak veřejné prostředky použít pro blaho lidu a vzkvétání Země. Celá Evropa se tak chová sebedestruktivně.

Job ve svém utrpení a zkoušce pochopil, že pro štěstí na této Zemi není rozhodující velikost majetku. Říká: „*Ten, kdo se nahltal majetku, jej stejně zvrátí. Nebude se dívat na tekoucí vody, na řeky, potoky medu a mléka*“ (Job 20:15-17). Ke stejnému závěru jako Job došel i náčelník Seattle. Lze předpokládat, že Jobovu knihu neznal. Pravou motivací na cestě za štěstím je zaslíbení, které říká, že: „*tichým bude blaze a oni dostanou Zemi za dědictví*“ (Mat 5:5). Zbývá jen pochopit, jak se stát tichým. Tichým se člověk nenarodí. Vyžaduje to úsilí vůle poručit své duši, která se uchyluje neustále k nepravostem. Je schopen bílý muž posadit se na břeh jezera a poslouchat tiché šelestění větru, který hladí hladinu, vítr vyčištěný poledním deštěm nebo těžký vůní prosluněných borovic, tak jako kdysi Seattle, náčelník kmene Duwamishů ? On se nesnažil vědecky vysvětlit tyto pozorované jevy, nebo dokonce si přivlastnit místo a hrabat majetek. Jen tak prostě stanul a žasl.

V nejstarším příběhu Bible v Knize Job je naznačen směr cesty toho, kdo kráčí po cestě *tichosti a spokojenosti*. Job říká při svém utrpení, kdy ztratil celý svůj majetek, nabytý poctivou prací, že „*Země patří tomu, kdo má pevnou paži a koho Bůh milostivě přijal*“ (Job 22:8). Ale kde vzít pevnost pro život na této Zemi? Odpověď je možné najít v následujících verších. Bůh dává sílu a právo osídlit Země těm, kdo *klopí oči* a mají *čisté ruce* (Job 22:29-30). Jinak řečeno, neplatí to ironické lidské rčení, že „*drzé čelo je více, než poplužní dvůr*“, ale naopak: „*Kdo skládá naději v Hospodina a je pokorného srdce, obdrží Zemi a bude je blažit dokonalý pokoj*“ (Žal 37:11). Nejsme to, co vlastníme, ale to, co jsme přijali darem. Život

končí tam, kde si člověk začne přivlastňovat věci v bláhové představě o zabezpečení své pozemské existence.

Země oplývající mlékem a medem

Kdo by nechtěl žít v *Zemi oplývající mlékem a medem*? Tento příslovečný výrok nepatří praotci Čechovi, jak náš národ mystifikoval Jirásek, ale Stvořiteli (2Moj.3:8). Vyjadřuje zemědělskou hojnost a úživnost Země. Med zobrazuje nejen med včelí, ale i mošt z hroznů vína, datlí a ostatního ovoce. Jsou to *dobroty Zaslíbené země* a odlesku bývalého Ráje. Prorok Ámos popisuje hospodaření na půdě v Zaslíbené zemi takto: „*Půjde oráč hned za žencem a ten, kdo šlape hrozny, hned za rozséváčem*“ (Ám 9:13).

František Palacký ještě v 19. století popisuje Čechy následujícím způsobem: *Zem dopřála lidstvu čehokoliv a bylo vychováno na duchu i na těle zdravého, čilého a rázného. K tomuto cíli je zde podnebí mírné, vzduchu bez škodlivých výparů bahnišť, ani věčné ledy sněžek vysokých, ani bouřlivé pískoviny a stepě, nikde lahody a zdravoty neujímají; největší rozmanitost jak v povrchu krajiny, tak i v plodinách půdy zemské působí blahočinně v těle i v duchu obyvatele každého* (Palacký, F. 1892). Ano. Je možné souhlasit s F. Palackým. Dokonce se můžeme shodnout, že zatím žijeme v Zaslíbené zemi, tak jako vyvolený národ v Izraeli v době přízně. Půdu jsme sice nepromyšleným zemědělstvím poničili, v pitné vodě máme jedovaté látky a hynou nám suchem zasažené lesy na Šumavě, ale ještě naše zem nezplaněla. Stále rodí, i když s problémy. Vždy jsem fascinován, když přijedu do Dolnomoravského úvalu. Kráčím po cestě od Velkých Bílovic ke známému vinohradu „*Sklepní trati pod předníma*“ a na přilehlém poli rostou papriky. Jen tak, bez fólie, bez skleníku. V nadmořské výšce 200 metrů může jít oráč hned za žencem. Vše tady roste samo. Zatím. I když letos v roce 2015 ta vedra a sucho? Slunce a sušší počasí sice pomohlo vinné révě, která je jižní plodinou, ale ostatní kulturní plodiny a lesy oslabené kůrovcovou kalamitou? Ani kukuřici se nedařilo a některé druhy lesních stromů jednoduše uschly.

Lidé v Evropské unii neřeší problematiku úrodnosti Země, na které žijí. Prostě jdou do supermarketu a koupí si *mléka a medu*, kolik potřebují. Vše zařídí obchodní řetězce a dovozci. Proč by zemědělci pracně pěstovali jablka nebo česnek v české kotlině, když je lze levněji koupit a dovést z ciziny? Ceny zemědělských výrobků neurčuje volný trh, ale dovozci. Nikdo neřeší, kdy se seje obilí a jaká je sklizeň. Naše děti ani nevědí, zda se sklízí na jaře nebo na podzim. A jestli je kráva fialová jako na reklamě čokolády, nebo hnědá. Chléb dobývaný ze Země a sladký med včel je v každém obchodě k dostání ve dne i v noci. Zatím.

Můžeme být vděční za to, že jsme zdělili tak krásnou Zem, připomínající otisk Boží ruky na jejím povrchu. Jakoby Stvořitel ve starohorách věnoval zvláštní pozornost této krajině v srdci Evropy a Svou dlaní si ji označil jako *místo Jemu obzvlášť libé*. Možná to udělal

pomocí meteoritu, který vytvořil kráter uprostřed pevniny, jak se domnívají někteří geologové. Ale to není pro nás tak podstatné. Naše Země není zmítaná občanskou válkou jako Afrika, Arábie nebo Palestina. Jednoduše řečeno máme všeho dostatek a ještě zbude na dobré počiny. Třeba můžeme přijmout některé z utečenců, pokud budou chtít pohoštění. Bůh nám žehná a počítá s námi. Věří nám na rozdíl od nás, kteří stále pochybujeme a jsme nevěrní. A skrytá tajemství vesmíru? Ta budou vždy. Proto vědcům nezbyvá, než měnit názor a vymýšlet nové hypotézy. Newtonovská fyzika, teorie relativity, kvantová mechanika – to vše může být překonáno, ale to zásadní: „proč“ „kdo“ a „kdy“ zůstává.....?

CO SE DNES DĚJE – minulost a současnost

ČLOVĚK A KRAJINA

Je možné definovat krajinu?

Je i není. Definice betonu je jednoduchá: promíchaná směs štěrku, cementu a vody. Člověk vloží do těchto vytěžených materiálů Země práci a ostatní zařídí tajemné síly přírody. Oproti tomu definicí krajiny jsou desítky, možná stovky. Proč? Krajina se oproti betonu skládá nejen z rozdrčených hornin, hlinitých vápenců, vody a vzduchu, ale i z živých organismů. A dokonce sám člověk je součástí krajiny. Vývoj krajiny má historickou kontinuitu a neustále podléhá dynamickým změnám. Beton je vždy součástí stavby a soukromého vlastnictví, kdežto krajina je živoucí a vlastnický neuchopitelná. Patří všem a zároveň nikomu.

Podle F. W. Maitlanda, britského historika, je *krajina podobná středověkému pergamenovému rukopisu, jehož stránky byly nejdříve popsány a po určitém čase vymazány, aby byly znovu opatřeny novým zápisem*. Jinak řečeno: vše, co se na Zemi děje, je dynamické, neustále se měnící a směřující dopředu. V dobrém či zlém. Krajina je úzce spjata s člověkem. Společenství lidí i jednotlivců tak svou činností a prací může Zemi zvelebovat, ale také ničit a hanobit. Nejde jen o výkon této svěřené správy či vládnutí, ale také o umění vcítit se do krajiny a *číst její neviditelné rozměry*, jako to uměl Seattle, náčelník kmene Duwamishů.

Krajina je prostředím úzce svázaným s příběhy člověka, ale i celými generacemi lidí. Tvoří *scénické pozadí* pro tyto malé příběhy. Dokumentovat to lze údaji o místních názvech zaznamenaných v katastru nemovitostí, jehož povinnou součástí je mapa pomístních názvů. Pomístní názvosloví je *pojmenování neživých přírodních objektů na Zemi, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině trvale umístěny* (Bumba, 2009). Trochu krkolomná definice zeměměřičů, ale ve skutečnosti jsou pomístní názvy velmi lidské. Například „U cesty do Brdatky“, „Za zahradami“, „Václavské náměstí“, „Rozhraní“, „U šibenice“, „V zeleném dolu“, „Daliborka“, „U řeky“, apod. Na místě, kde došlo k významné události, nadpřirozenému uzdravení, zjevení nebo odpuštění, se stavěly smírčí kříže nebo se jen tak vztyčovaly kameny, vysazovaly se dlouhověké stromy, jako je lípa a dub. Říká se, že v dřívějších dobách,

kdy ještě fungovala zemědělská společnost, bylo zvykem, že otec vzal mladého syna na obchůzku pozemků a u každého kamenného mezníku mu dal facku, aby si ho zapamatoval....

Význam pomístních názvů upadá do zapomnění, příběhy nikdo nevypráví. Proč se jmenuje vesnice Mokrouše, nikdo neví. Jen do chvíle, kdy přijdou dlouhodobé deště a na louce u potoka zapadne traktor do bažiny. Místní názvy se ztrácejí z mysli lidí i map a krajina se stává anonymní. Platí, že co nemá jméno, jakoby nebylo. Někdy už se jedná jen o torza původního těla nebo pouze amputované údy uprostřed průmyslové krajiny jedenadvacátého století. *Ze všech bytostí jedině člověk je schopen přetvářet své prostředí a adaptovat se na jeho změny* (Bronowski, 1973). Ano. Ale poslední dobou na úkor svých dětí. Na rozdíl od dnešních útlocitných mudrců se totiž nejedná o půjčku od budoucích generací, ani o nenávratnou půjčku, ale jak říká náčelník Indiánů Seattle, jde o krádež.

Jsme součástí kulturní krajiny, nebo divočiny?

Vždy, když tuto otázku slyším, vzpomenu si na své dva starší kolegy. Jeden byl vzděláním kulturní inženýr, povoláním ekolog a po roce 1990 první ministr životního prostředí v Československu. Druhý byl doktor přírodních věd a konzervativní ochránce přírody. Jejich vášnivé diskuse, kdy první obhajoval *kulturní krajinu* a druhý *divočinu*, byly středobodem seminářů a konferencí. Jejich poslední vědecké klání jsem zaznamenal v roce 2001 na půdě Akademie věd. Oba mí starší kolegové již diskutují v krajině podsvětí. Možná už ví, jak to vše bylo, a každý má to, po čem v pozemském životě toužil. Jeden se prochází barokní krajinou jižních Čech a ten druhý je obklopen nepropustným šumavským pralesem, který tak výstižně popisuje Klostermann a dnes jsou z něj jen trosky.

Ještě ve 12. století byl na převážném území dnešních Čech neprostupný les. První lidé, kteří osídlili naše území, byli zemědělci, putující z jihu proti toku velkých řek. V současnosti je krajina Čech, ale i celé Evropy přetvořená prací člověka. Napřed kácel lesy, pak odvodňoval půdu, aby se dala obhospodařovat, ale nakonec vše podřídil výnosu. Někde je krajina nejen přetvořena, ale nezvratně zničena. Divočinu, i kdyby se člověk sebevíce snažil, už na starém kontinentu nenajde. Ale co je vlastně z dnešního pohledu původní a přirozené? *„Na přírodu v původním slova smyslu v nezkrocené podobě již jen ztěžka narazíte, nanejvýš jako na demonstrační objekt v nákladně chráněných rezervacích. Velkoplošně pak už jen v nitru opracované zvalchované krajiny jako na užitnou plochu, která má za úkol přinášet výnos“* (WulfKirsten). Trochu drsné vysvětlení, ale určitě pravdivější, nežli vytváření virtuální divočiny zelených ideologů na Šumavě a spoléhání na přírodní procesy, které by měly samy oživit mrtvý les.

Ne všichni lidé pochopí „o čem to je“, lépe řečeno „o čem to bylo“ a „o co jde dnes“. Spoléhají na své znalosti, akademické tituly, zásluhy, intelekt nebo bankovní konto. Minulost jen zdržuje a komplikuje zápas o blaženost přítomnosti. Až když je člověk podroben utrpení nebo pronásledování, má příležitost se zamyslet nad původem Země. Například jako kdysi

Job. Byl zkoušen a tříben až na hranu života a nakonec poučen Stvořitelem takto: „*Kde jsi byl, když jsem zakládal Zemi? Mluv, je-li tvé poznání jasné. Kdo jí určil míry, věděl bys to, nebo kdo nad ní natáhl měřící šňůru? Ukázal ti někdo brány Smrti a krajiny Podsvětí? Dostal ses až k zásobám sněhu? Viděl jsi zásoby na krupobití, jež uchovávám pro doby nouze? Má snad déšť nějakého otce, nebo kdo rodí kapky rosy? Posíláš snad pro blesky, aby přišly a ohlásily se ti...?*“ (Job 38). Po těchto slovech si Job dal ruku na ústa.....

Vnitřní a vnější krajina

Vědci zabývající se krajinným rázem přemýšlejí o tom, jak zabránit ztrátě obrazu kulturní venkovské krajiny. Jednu z teorií vymyslel Zygmunt Bauman, polsko-britský sociolog židovského původu a nazval ji *krajina vnitřní a vnější*. Každý člověk v jakémkoliv místě na Zemi a jakémkoliv čase uchovává uvnitř svého nitra své individuální hodnocení krajiny. Je to jeho právo svobodného, osobního prožitku a životní orientace. Dokonce tato *vnitřní krajina* podléhá v průběhu stárnutí člověka a krajiny změnám. Jinak se v nitru zrcadlí rodná krajina v dětství a jinak ve stáří. Obojí se mění v čase. Jiná je vnější viditelná krajina v mládí, jiné jsou vnitřní pocity a soudy v srdci stárnoucího člověka.

Další vzájemné působení vnitřní a vnější krajiny je ovlivněno příběhy živých a mrtvých lidí, které se zapisují do povrchu Země. Jejich dřina na poli, setkání s poutníky na cestě, schůzky milenců, úmrtí rodičů, narození syna, ale i vzpomínka na stavbu rybníka na návsi, kácení lesů na kopci za vsí, vichřici, co porazila vysoké topoly u cesty, nebo na zážitek z ničivé povodně, která odnesla půl rodného domu. Za staletí tak vzniká *mnohavrstvý duch místa*, ale i pospolitosti lidí. Vnitřní krajina člověka je vždy spjata se společenstvím a s příběhy lidí žijících na určitém místě. Ptal jsem se otce mého přítele, který jezdil na svou chalupu pod Špičákem na Šumavě celý život, proč už sem na penzi nejezdí. Jeho odpověď mě poučila směrem ke stáří. Prostě už mu všichni přátelé z této krajiny mládí zemřeli. Jeho vnější krajina zůstala, ale vnitřní krajina nefungovala bez kamarádů.

A tak jak stárne Země, mění se i obraz reálné krajiny. Zdělili jsme po předcích vnější krajinu Šumavy, ale nikoli vnitřní krajinu jejich srdcí. Ta je minulostí. Vznáší se někde v povětří a vytrácí se v zapomenutém vyprávění stařečka, nebo je zachycena na starých fotografiích zastrčených v krabici. Znova i tato teorie vnitřní a vnější krajiny potvrzuje základní pravdu, že cesty zpět není. Nemůžeme se vracet do pocitů, prožitků, způsobů myšlení a jednání našich otců a dědů, protože nežijeme v neolitu, středověku, ani v období Sudet nebo komunistické totality. Ale přesto. Pokud chceme pochopit současnost, je nezbytné se seznámit s minulostí a nějakým způsobem se s ní vyrovnat.

Vedle této sebereflexe a zpytování nitra *vnitřní krajiny* člověka existuje *genius loci*, tedy *duch vnější krajiny*, který se chová teritoriálně. Jakoby něco z příběhů lidí viselo v povětří nad určitým místem z minulosti. Je dvacet pět let po pádu železné opony, a pokaždé když přecházím na sněžnicích přes státní hranice Královského hvozdu, mám pocit,

že konám něco zakázaného. Cítím se provinile, i když jsem nic špatného neudělal. Jakoby mě někdo sledoval. Moje děti už tento pocit neznají. Podobně když projíždím na kole přes komunisty zlikvidované Zhůří v bývalém Vojenském újezdě Dobrá voda, padne na mě tesknost a smutek. Krajina bez lidí. Opuštěná Země, která zplaněla.

Mrtvý les na hřebenové partii Národního parku Šumava. I. zóna NPŠ se zakletými tetřevy, zneprístupněné území. Toto pohřebiště stromů zde bude možná ještě za sto let. Mrtvé dřevo totiž nemá šanci shnít (katastrální území Březník, obec Modrava, únor 2004).

Dnes je jednoznačné, že změny vnitřní krajiny šumavského současníka jsou velmi dramatické. Společně sdílená představa o vnější krajině se rozpadá do potřeby a očekávání jednotlivce, bez omezení ze strany společnosti. Kulturní a sociální rozměry krajiny se rychle posouvají do *privátní sféry*, kde rozhoduje byznys a osobní prospěch.

Do tohoto stadia rozpolcenosti a rozvratu vnitřní a vnější krajiny Zygmunt Bauman svoji teorii nepromyslel. Co se všemi těmi deprimujícími a frustrujícími podněty z přírodní kalamity a úpadku regionu Šumavy? Jak uchránit zbytky pozitivně působící vnitřní krajiny ve svém srdci a přitom jít cestou dál? Je řešením obviňovat z tohoto stavu své bližní? Určitě by se dala za těch sedmdesát let najít pochybení nejen jednotlivců, ale celých národů a příslušníků politických stran, zákonodárců, státních úředníků, aktivistů a vědců. Seznam těchto lidí z obou nepřátelených stran je k dispozici pro toho, kdo chce obviňovat druhé. Ale pak je nebezpečí, že buď upadnu do sebespravedlnosti, nebo zahořknu. Smířil jsem se s tím, že vnější krajina Šumavy je přeměněná, a pustil jsem tuto skutečnost do své vnitřní krajiny.

Schopnost čtení krajiny

Pokud se vrátíme k volné definici krajiny britského historika F. W. Maitlunda, pak k porozumění krajiny je zapotřebí schopnost *číst příběhy* zapsané na pomyslný pergamen. Jak s projekcí do minula, tak do budoucna. Kdo se na tak kolosální úkol cítí? Vzpomínám si, jak jsem po škole nastoupil do Ústavu pro průzkum zemědělských půd v Praze v Suchdole a dostal jsem poprvé úkol provést terénní šetření a jeho záznam. Když jsem přišel na lokalitu, kterou jsem měl popsat, myslím, že to bylo někde u Sušice, viděl jsem jen plochý obraz krajiny, podobný černobílé fotografii. Půdní sonda byla pro mě nic neříkající díra do země. Neuměl jsem *číst krajinu a půdu*. O příbězích lidí, kteří dříve žili ve venkovském prostoru, jsem neměl ani ponětí.

Zkušené oko geologa nebo pedologa dokáže vidět i to, co se skrývá pod povrchem Země. Odhaduje podle tvaru krajiny, jak mohl probíhat proces vzniku zemské kůry. Každé geologické období zanechalo na krajině současnosti nějakou stopu. Není to jen schopnost představitivosti, ale i vzdělání a zkušenost. Asi každý si dovede představit lovce mamutů na věčně zmrzlé půdě a ledovce ustupující na sever, ale už méně pochopitelné je, že předtím byla celá Evropa na mořském dnu a ještě před tím probíhala sopečná činnost nepředstavitelných rozměrů. A tak jsem se od starších kolegů učil dívat se na krajinu a půdu ve světle jejího vzniku. Geomorfologie je nauka zkoumající tvary zemského povrchu v kombinaci se stvořením hornin. To je to první, co si půdoznalec i geolog musí uvědomit, když chce číst v příbězích minulosti Země. Kde jsem? Ocitám se v nížině na rovinaté nivě toku, kde se tisíciletí usazovaly splaveniny štěrkopísků? Nebo se procházím na svahu mírně zvlněné vrchoviny, která je pozůstatkem sopečné činnosti starohor? Jaká je vegetace na hodnoceném geomorfologickém útvaru a co tvoří výstupy hornin, které jsou v lidmi vytvořených zářezech nebo přírodních skalních stěnách? Některé krajiny poslední geologická období příliš neproměnila. Český masiv je odolná kra na zemské kůře, kterou jen tak někdo nehne. Výjimkou je člověk. Svou činností přetváří někde Zemi více než přírodní procesy v minulosti.

Jeden z německých průkopníků ochrany přírody v roce 1904 napsal: *„Měl jsem přání, jak dnešním lidem přiblížit život přírody, aby si jej oblíbili. Chtěl jsem je učit naslouchat tlukotu srdce Země, aby se na veškerém žití podíleli a vlivem svých malých příběhů nezapomněli, že nejsme bozi a nezrodili jsme se sami, nýbrž že jsme části Země a kosmického celku“* (Scheffler, 2012). Jestliže je někdo obdarován schopností naslouchat tlukotu srdce Země, zavazuje ho o tom vyprávět. Hebrejský překlad slova *muž* je: *ten, který pamatuje* (Gen 1:27). Člověk má tedy povinnost seznámit s příběhy Země a vlastními příběhy své syny, ale i vnuky. *„Jenom si dej pozor a velice se střež zapomenout na věci, které jsi viděl na vlastní oči, aby nevymizely z tvého srdce po všechny dny tvého života. Seznam s nimi své syny a vnuky“* (5 Moj 4:9). Nakonec, patřím vzděláním mezi kulturní inženýry, tak to zkusím. Člověk, který nezná a nevypráví svůj životní příběh, má zahořklé srdce. Tajnosti se nevyplácí.

Přežijí kulturní inženýři agroenvironmentální politiku ?

Od chvíle, kdy jsem bezradně stál před půdní sondou jako čerstvý absolvent agronomické fakulty, uběhlo několik desetiletí, vystřídaly se státní režimy a politika vlády. Byl to můj příběh na pozadí Velkého příběhu. Někdy jsem byl okolnostmi a lidmi tlačěn do věcí, se kterými jsem se nemohl ztotožnit. Hledal jsem nějakou oporu pro to, jak se v určité situaci zachovat. Jistě jsem se mohl uchýlit k psanému právu nebo svědomí, ale do zákona vše vtěsnat nejde a svědomí nemusí být vždy dostatečně citlivé a v mladém věku protříbené. A tak jsem se začal pít po *půdní etice*. Jak profesně obstát v pozici kulturně technického inženýra.

Tak jak se v historii lidské společnosti vyvíjela civilizace, měnila se *etika chování člověka v krajině*. Jedná se o *teorii způsobužití* na Zemi. Etika nemá nástroje, které by se daly použít k trestání jako zákon, ale ukazuje, jak se dá kvalitně žít. To je nakonec v současnosti cílem všech podpůrných programů i společné agroenvironmentální politiky EU. Všichni filozofové a teologové od Aristotela, Sokrata, Platóna nebo Kanta se shodnou na hledání jakési *idey Dobra*, která by měla mít univerzální, všeobjímající charakter. Tyto vzorce obvyklého chování společnost používala ve veřejném a profesním životě. Ale je tomu i dnes?

Vzestup a pád kulturního inženýrství

V osmdesátých letech 19. století proběhly v Evropě katastrofální povodně a vichřice. Způsobily tak škody i v české kotlině. Ne všechno bylo v této době průmyslové revoluce v pořádku. Nekritický obdiv a spoléhání na technický pokrok a výsledky vědy v zemědělství i lesním hospodářství se projevily ve snížení schopnosti půd zadržet srážky, čelit náhlé erozi půdy a rozsáhlým polomům lesů. Naši pradědové se z těchto škod na krajině své vlasti poučili a v Rakousku – Uhersku se začalo systematicky dbát na ochranu krajiny a její zvelebení. Výnosem ministerstva kultury a vyučování byl v roce 1908 zřízen „*v zájmu celého státu a z ohledů národohospodářských*“ *samostatný obor kulturního inženýrství* při České vysoké škole technické v Praze.

Následujících padesát let kulturní inženýři rozhodovali o podobě a tváři krajiny v Českých zemích. Vlastnická práva a podnikatelská svoboda v rámci volné krajiny byly usměrňovány odbornými plány, návrhy na opatření a projekty staveb, kterým předcházely podrobné půdoznalecké a krajinářské průzkumy. Kulturní inženýři se zúčastňovali zpracování *plánu společných zařízení pozemkových úprav* a museli obstát svojí morální bezúhonností, profesní zdatností, ale i znalostmi ve vědě a umění. Vždyť zásahy do krajiny vyžadují nejen technické řešení, ale i estetické vnímání krajinného rázu konkrétního místa.

Vedle kulturního inženýra byl hlavní postavou pozemkových úprav komisař. Tento státní úředník měl kompetence pro projednávání výměn pozemků a dodržení veřejného zájmu. O funkci komisaře se mohl ucházet hospodář, tedy zemědělec s praxí a potřebným vzděláním. Tito uchazeči museli prokázat znalost zákonů a pak složili přísahu jako státní úředníci: Vzorec přísahy pro místního komisaře: „*Přísahám Bohu Všemohoucímu a*

Vševědoucímu, že vykonávati budu veškerá jednání, která mně jako místnímu komisaři pro agrární operace budou svěřena, podle platných zákonů a předpisů dle nejlepšího vědomí a svědomí a zvláště zcela nestranně; k tomu mi dopomáhej Bůh“(zák. č. 13/1911Sb).

To však, co se stalo se společností a krajinou v Československé socialistické republice po politickém převratu v roce 1948, je možné označit jako *úpadek kultury*. Došlo k revoluční změně a revizi dosavadní etiky, která se tradovala a tříbila po staletí. Nejen že byl politickou změnou zpřetrhán osobní vztah k půdě všelidovým vlastnictvím, ale pohled na krajinu se zjednodušil do jednoznačného požadavku co možná nejvyšších výnosů z půdy. Zemědělský půdní fond se stal výrobním prostředkem bez dalších kulturních a historických funkcí. Obor kulturního inženýrství se ze svého komplexního pojetí krajiny zúžil do podoby *odvodňování půdy a závlah s cílem intenzifikace zemědělství*. Souhrnné pozemkové úpravy řešily rozorání trvalých travních porostů, polních cest a zbytku mezí a územní plán se zabýval jen zastavěnou částí obce. Na školách se sice dál vyučovaly předměty jako půdoznalství, hydrologie, hrazení bystřin nebo zřizování polních cest, ale v krajině české zahrádky docházelo k likvidaci všech hranic a překážek pro zemědělskou mechanizaci a brutálnímu slučování pozemků s různou bonitou a kulturou.

Tímto pohasla sláva dříve společensky uznávaného oboru, který měl za úkol zvelebení a ochranu krajiny. Půdní fond Československé socialistické republiky nebyl chráněn co do kvality a úrodnosti půdy ani kvůli ekologické rovnováze krajiny. Nejdůležitější zájem politiků bylo zachování a rozšíření výměry pro pěstování obilí, které se vyváželo do Sovětského svazu.

„Naše sedláky je třeba poučit, aby nelpěli na svojí hroudě a nestavili se na odpor sjednocení svých políček v jednotná zemědělská družstva. Bez těch je socialismus stále jen poloviční a dnešní doba toho nestrpí. Však toho se nebojím, od toho máme vládu a ta je z dostatku rozumná i rázná. Vždyť jsou tam naši lidi, nejlepší z nejlepších“(Úryvek z Úderky věnované manželce prezidenta Československé socialistické republiky Martě Gottwaldové z roku 1950).

Naděje po něžné revoluci

Je přirozené, že po politické změně v roce 1989 se synové a vnuci kulturních inženýrů upjali k představě obnovení tak společensky uznávaného oboru první republiky. Zvláště proto, že po *privatizaci všech činností ve stavebnictví, územním plánování, pozemkových úpravách a geodezii* chyběli odborníci, kteří by byli schopni vložit do plánů a projektů celostní pohled a kulturu. Ale v nově vzniklých pozemkových úradech a projekčních firmách byli zaměstnanci bývalých národních výborů, státních statků, zemědělských a melioračních správ nebo v nejlepším případě státních projekčních podniků.

Vzhledem k rychlé privatizaci všech oborů byla řešena *obnova profesních organizací a autorizace činností architektů a inženýrů ve výstavbě*, bohužel bez oboru kulturních inženýrů.

Nebyl společenský ani politický zájem o tuto činnost. Vedle toho byly po roce 1989 paradoxně akreditovány na univerzitách předměty zabývající se kulturním inženýrstvím. Pociťoval jsem, že po roce 1989 se na krajinu začal člověk unešený levně získanou svobodou dívat jako na potenciální stavební parcelu a půda byla považovaná za pouhý substrát pro plodinu. A nakonec po vstupu do Evropské unie rukojmím pro získání dotace. Za mé pětadvacetileté služby na pozemkovém úřadě jsem měl desítky, možná stovky dotazů od občanů, jak zařídit, aby se z jejich pole za vsí stala stavební parcela, která by se dala výhodně prodat. Sledoval jsem účelově prováděné změny v územním plánu obcí, ovlivněné spekulanty s půdou. Čtyřicet let socialismu s diktaturou a totalitním režimem a čtvrt století neokapitalizmu přinesly orientaci na individuální blahobyť. Selhává paměť národa a na etické chování k půdě dnes není čas.

Podle některých starších odborníků už v Čechách vymřeli autorizovaní inženýři, kteří by dokázali vyprojektovat přehradu. Zůstali v šedesátých letech v Sýrii, kde tehdy budovali přehrady. Po 130 letech trvání Střední průmyslové školy stavební v Plzni, kterou jsem absolvoval v roce 1970, se přestal vyučovat vodohospodářský obor. Prý je naše civilizace vyspělá mimo jiné na platnosti zákonů a vymahatelnosti práva. Možná, dá-li Bůh, se mladá generace rozpomene na to, že v Čechách a na Moravě působili kdysi dávno *kulturní inženýři*.....

P.S. Zítra jdu na výroční členskou schůzi Českých kulturních inženýrů na České vysoké učení technické v Dejvicích. Ještě zasedáme. (Dopsáno 6.2. 2015)

Cesty jako síť paměti krajiny

Zdálo by se, že něco tak historicky překonaného jako jsou *polní cesty*, již dnes nikdo neřeší a nikoho to nezajímá. Tomuto tvrzení odpovídá definice silničního zákona, který cesty zařazuje mezi *účelové komunikace, zajišťující zpřístupnění nemovitostí (myšleno pozemků vlastníků)*. Cesty jsou dnešní společností vnímány jako technické dílo tvořící periferní ukončení sítě pozemních komunikací sloužících k dopravě. Stromy v místech napojení cest na silnice se staly překážkou v rozhledu řidiči vjíždějícímu na silnici třetího řádu a podle pravidel silničního provozu je třeba je vykácet. Pro řidiče moderního automobilu nemá trasa polní cesty žádnou logiku. Kroutí se na všechny strany, místy po ní teče voda, vyjeté koleje jsou tak hluboké, že je třeba vycouvat nebo jít do vesnice pro traktor, aby vyprostil auto zapadlé po nápravu.

Stáří cest sahá do hluboké historie civilizace. Již Římané měli ve svých polních systémech *podružné a úvratní cesty*. Využívání zemědělské půdy vyžadovalo podle římského práva pokoru a řád. *Cesty podružné a úvratní sloužily hlavně pro obracení při potažních pracích mezi jednotlivými hony, aby nedocházelo k poškození vyvinutých kultur a také k umístění pomocných strojů a nářadí (Němčenko, 1967)*. Na území České kotliny vznikaly cesty postupně již před 10 - 20 000 lety. Ještě dnes jsou v lesích patrné cesty po Keltech staré 2200 let. První zemědělské cesty vznikaly podél velkých řek, jako je Dyje nebo Labe,

když se po době ledové začali lidé z Blízkého východu stěhovat směrem k severu. K přežití potřebovali prvotní osídlenci vodu a úrodnou půdu říčních niv. Nehrnuli se do vnitrozemí, kde byl neprostupný les. Tyto pravěké cesty byly posléze zdokonalené na *zemské cesty* a nakonec, za vlády Karla IV, tzv. *silné cesty*, tedy silnice.

Torzo kulturněhistorického prvku uprostřed pole, kudy původně vedla hlavní polní cesta spojující vesnici s lesem a sousedním katastrálním územím. Drobná sakrální stavba z roku 1870 s dvěma lípami tvaru srdce přežila ideologické útoky komunistických tajemníků v šedesátých letech. Asi byly stromy a kamenný kříž s litinovou sochou Krista příliš velkou technickou překážkou pro buldozer. Nebo to snad způsobil zbytek bázně z věcí symbolizujících Stvořitele? Těžko říci. (Katastrální území Kostelní Vydří, místní trať „Na Karáskových“. Březen, 2015)

Když se historicky utvářela trasa polní cesty, nešlo jen o to, dostat se z bodu A do bodu B. Po cestě byla určitá místa, významná z hlediska duchovního. Nebylo možné je minout bez povšimnutí. Také se tolik nespěchalo. Platilo to jak pro dobu pohanskou, kultovní, tak následně pro dobu prvotního křesťanství. Odtud také pramení doprovodné sakrální objekty, kterými je naše krajina tak pověsná. Nejprve v podobě menhirů a stél z doby Keltů, které jsou zachované do dnešní doby, později smírčích křížů připomínajících zažehnaný spor dvou protivníků, morových sloupů jako vzpomínky na epidemie, pamětních křížků a svatých obrázků. Trasy pěšin tak dostávaly rozměr *poutních cest*, které směřovaly k nějakému svatému místu nebo hoře. Proto dnešní torzo sítě historických cest má potenciál malebnosti, přívětivosti pro procházejícího poutníka a vytváří *pocit splynutí člověka s tvarem krajiny*.

Největší tragédií totalitního režimu a socialistického zemědělství v období 1948 – 1989 nebylo ani tak brutální scelení pozemků jednotlivých vlastníků, ale především rozorání polních cest. Likvidace cest byl oficiální cíl takzvaných *hospodářsko-technických úprav* krajiny. Odhaduje se, že za toto nešťastné období ubylo 55-73% původní délky historických cest. Rozoralo se 120 000 km polních cest, které sloužily nejen k zemědělské dopravě a zpřístupnění lesů, ale tvořili jemnou síť krajinné struktury a zabraňovaly erozi půdy. V roce 1989 byl zbytek existujících polních cest ze 70% nevyhovujících (Váchal, 2001). Ale to, co se komunistické zlovůli nepodařilo zničit, byla paměť krajiny. Bývalé cesty totiž zůstaly zakresleny v katastrálních mapách a i po rozorání jsou patrné na vojenských fotografiích, které jsou archivované v Dobrušce. Dokonce je možné rozpoznat jejich dřívější trasu v nejnovějších družicových snímcích.

Po roce 1991 se v rámci pozemkových úprav obnovily stovky kilometrů polních cest rozoráných za období socialismu. Hlavním cílem obnovení těchto cest bylo zpřístupnění zemědělských pozemků. Ale nejen to. Zprůchodněním krajiny se domorodec dostal na místa, kam chodili jeho předci. Venkované a poutníci se tak opět po padesáti letech mohou posadit na mez a pozorovat západ slunce. Ale jaké zklamání jsme zažívali, když cestu navrženou v pozemkových úpravách ke „vzkříšení“ lidé z vesnice obnovit nechtěli. *„Vždyť nám budou krást brambory, vyvážet odpadky na pole a vůbec ... cesta zabírá pole a stromy z aleje stíní kukuřici ... Stejně na ni dáme závoru a bude to.....A kam vlastně ta cesta vede“?...Zase nám berete půdu jako za komunistů.“* Dokonce některé neziskové organizace a spolky sdružující vlastníky půdy a zemědělce nabádají své členy proti pozemkovým úpravám.

Navzdory těmto ojedinělým odmítavým stanoviskům staromilců, kteří se podíleli v šedesátých letech na likvidaci mezí a polních cest, se pozemkové úpravy trvale zapsaly do *paměti krajiny* nejen v podobě obnovených polních cest. Nikdo ze zúčastněných vlastníků půdy v rámci pozemkových úprav neprohrál. Všichni byli vítězové, včetně krajiny a půdy. Ale celou věc jsem pochopil až při pohledu z letadla, cestou z Izraele. Jak nicotné jsou naše snahy o *zvelebení krajiny a obnovení její paměti* pomocí úzkých liniových prvků a drobných plošek uprostřed neobvykle rozsáhlých bloků polí na území České republiky. Na druhé straně jak krásná je ještě naše zem v porovnání s pouštní krajinou Izraele.

ČLOVĚK A KAMENY

Kameny jako perly Země

Rád se jako suchozemec procházím po mořském břehu a prohlížím si naplaveniny písku, oblázků a škeblí. Hlavně po bouři vyvrhne moře pro mě exotické kameny různých tvarů a zvláštních barev. Přinesly je sem za tisíciletí řeky z pevniny a z dalekých pohoří. Některé z oblázků sbírám, třídím a nejpozoruhodnější odvážím *domů*, tak jako řada jiných lidí. Podobně sbírám zajímavé kameny z velehor nebo pouští a ukládám je do vitríny ve své kanceláři. Když jsem byl v Chorvatsku na nějakém ostrově, našel jsem tam zvláštní kámen

podobný naší brekcii. Ten šutr vypadá jako obroušený beton, ale bez ostrohranných úlomků nerostů, stmelených pod tlakem geologických vrstev Země. Původ těchto zajímavých kamenů je pro seriózní geology neznámý, ale mě to netrápí. Po čase většinou zapomenu, odkud jsem které kameny přivezl a jaký mají geografický původ. Začnu je používat jako těžítka na stohy papírů v kanceláři a zjišťuji, že se z nich nějak vytrácí ta přitažlivost a zajímavost. Říkám si, že je to asi tím, že se dostaly mimo přírodu, a proto je odvážím na svou šumavskou chalupu k resuscitaci. K oživení duše kamenů však nedochází.

Kamenná řada menhirů na Korsice z období před 5 500 lety megalitické kultury. Zrodily se v nám neznámých podzemních krajinách kdysi dávno a síly Země je vynesly na povrch. Od počátku lidstva vztyčoval člověk kameny ze Země do podoby oltářů nebo kultovních znamení ať pohanských, židovských nebo křesťanských. Proč? Pro jejich pevnost a neměnnost? Nebo jako symbol vertikály? (Korsika, krajina Tizzán, 2009)

Pokud cizokrajné kameny působily zpočátku v kanceláři zajímavě, pak na zahradě vedle obyčejné šedivé žuly ztratí zbytek obdivované krásy a přitažlivé síly. Prostě se nevzpamatují z toho šoku. Jak je to možné? Dokonce mi začnou na zahradě vadit. Působí cize, až nepatřícně. Rozumím tomu, že extravagantní kameny z korsických hor, izraelské pouště nebo středomořského pobřeží působí v kontextu se šumavskou žulou divně. Ale jak je možné, že stejnou zkušenost mám se žulou, kterou jsem si dovezl z Českomoravské vrchoviny? Ta snad vznikla v geologicky stejné době, stejným způsobem a na českém krystaliniku nedaleko od Šumavy. Pravděpodobně rozhoduje kontext. Kameny působí harmonicky jen v souvislostech místa, kde vznikly.

Je možné, že ta obyčejná, šedivá, ostře zrnitá, tvrdá žula, o kterou se tolikrát zranily mé ruce, je tím nejkrásnějším kamenem na světě? O co příjemnější je teplá opuka nebo vápenec se svou měkkou, nazlátlou barvou? Dokonce je lehčí. Nenadřel bych se tak. Proč zrovna žula...? Prostě proto, že patříme k sobě. Zkušenost krajiny a kamene spolu

korespondují. Jsem rád, že jsem aspoň něco pochopil a omlouvám se všem cizokrajným kamenům, které jsem zavlekl na Šumavu z místa jejich původu. Ztratily tak svoji důstojnost. Omlouvám se i Šumavě - *mé domovině* - za svoji pošetilost.

Proč vztyčujeme ze Země balvany

V současné době si vědci lámou hlavu nad tím, proč a jak pravěcí lidé vytvářeli megalitické stavby z přírodních kamenů a balvanů. Na internetu je možné najít jak spory vědců, tak recesní cimrmanovské pojetí problému, ale i podrobné texty okultistů, kterým je vše jasné. Pravda je, že jakmile se prehistorický člověk usadil na jednom místě a stal se tak z něho zemědělec, začal se chovat teritoriálně. Kultivace půdy přinášela problém - co s kameny, které bránily orbě a sklizni. Další skutečností bylo, že teritorium, které zemědělec obsadil, bylo postupně rozděleno na účelové zóny, podobně jako činíme dnes v územním plánu obce. Byly vyčleněny účelové zóny pro bydlení a plochy povrchu Země využívané jako vinice, pole, louky a pastviny. Už Platon popisuje, jak zavedení kamenných mezníků na hranicích pozemků odstranilo nesváry a rvačky mezi zemědělci. Každý věděl, co je jeho a co je cizí.

Původně žili živí s mrtvými pohromadě a hřbitovy byly součástí zastavěné části obce. Ale pro náboženské obřady bylo vyhrazeno zvláštní obětní místo. Bylo to většinou návrší, hora, nebo skalní útvar. Současní lidé, zabývající se magií a okultními vědami jsou přesvědčeni, že na těchto místech lidé vztyčovali balvany a vytvářeli megalitické stavby kruhů, řad a prapodivných sestav z přírodních kvádrů a podlouhlých balvanů. Podle soudobých okultistů docházelo a dodnes dochází na těchto místech k aktivaci přírodních sil a propojení vesmírných energií. Někteří dokonce tvrdí, že v dřívějších obdobích před křesťanstvím se jednalo o energie, které dávaly lidem sílu, podporující individualitu člověka. Církev ve středověku proto tyto stavby ničila. Církevní koncil v Nants dokonce v roce 658 nařídil zakopat menhiry do tak hlubokých jam, aby se z nich už nedaly vytáhnout (J. Zeman, Skryté skutečnosti 24/2001).

Vztyčil jsem několik kamenů na louce a v lese u chalupy. Vykopal jsem je ze země při zakládání políček na terasách naší šumavské zahrady. Nevím přesně, co mě k tomu vedlo. Ale když o tom teď s odstupem času přemýšlím, byly to zpočátku především estetické důvody. Prostě se mi kameny líbily jako komponenty zdivočelé zahradní architektury původního německého stavení. Později jsem však tyto balvany začal seskupovat tak, že jsem jim dával účel. A tak vznikly na parcele hraniční kameny, kamenné pěšiny, valy, schody, terasy, hradby, pak dokonce stůl a lavice. Čím více přibývalo na mém pozemku těchto kamenných staveb, tím více jsem se s místem ztotožňoval. Ale nejen to. Jakýmsi podivuhodným způsobem se moje bytost promítala do tohoto kousku Země. Pociťovali to i návštěvníci zahrady. Podvědomě jsem se choval teritoriálně, tak jako megalitický člověk.

Myslím si, že duchovní principy a účely vztyčování kamenů byly z počátku civilizace až druhořadé. Původně měly kameny význam znamení pro vymezení svého území. Čím větší balvanse člověku podařilo vztyčit, tím byl považován za silnějšího a mocnějšího. Z čím větší dálky byly balvany vidět, tím bylo větší území, které jeho majitel ovládal. Podobný význam měly egyptské pyramidy nebo v moderní době Eiffelova věž a zbořená dvojčata v New Yorku. Demonstrovaly *moc civilizace žijící na území*, a proto také provokovaly protivníky a nepřátele.

Přesto se domnívám, že menhiry nebo stély a všechny ty prehistorické a moderní symboly civilizace mají svůj skrytý význam. Vyjadřují vertikální rozměr, který člověku pachtícímu se horizontálně po Zemi chybí. Tento nedostatek člověk může nahrazovat sofistikovanými artefakty, ale nějak cítí, že to není ono. Vertikály z balvanů a stromů, umístěné na rozhraní Země a Nebe, mají v sobě oproti umělým výtvorům cosi vesmírného. To musím okultistům přiznat. Zdá se, že zasadit strom je snazší, než pracně vykopávat bludný balvan z doby ledové a stavět ho na hlavu. Oproti tomu balvan nebo 170 cm vysoký litinový kříž nikdo jen tak nepodřeže (viz další kapitola). Ale nejdůležitější na tom všem je, jak vnímá člověk pomyslné směřování toku duchovních sil skrze vztyčené kameny. Z Pekla na povrch Země? Nebo z Nebe na Zem?

Pražská Letenská pláň- podzemí Stalinova pomníku. Místo, kde vystupuje peklo na zemský povrch. V roce 1945 rozhodl Ústřední národní výbor hlavního města Prahy o vybudování Stalinovy sochy. Měl to být největší monument v Evropě. Rok poté byl tento obří menhir 30,5 m vysoký z otesaného kamene skutečně vztyčen. Odhalení se ale nedožil ani Stalin, ani sochař Otakar Švarc, který pár dní před tím spáchal sebevraždu. Stejně skončila manželka sochaře a střelmistr, který se zbláznil po odstřelu kolosu 2 100 náložemi v roce 1962. Statista, který znázorňoval Stalina, se upil k smrti. (Letná,foto 2014)Poznámka: Vztyčovat menhiry je někdy nebezpečné.....

ČLOVĚK A STROMY

Stromy a kvalita života

Co by byla Zem a krajina bez stromů? Spojují Zem s Nebem a tím se podobají člověku. Některé přírodní národy věří, že stromy mají duši. Od samého počátku světa měly stromy zvláštní důležitost a symboliku. V prapůvodní zahradě Eden vysadil Bůh dva samostatné stromy. První strom byl „*strom života*“ a měl sloužit pravděpodobně k tomu, aby zamezil tělesné smrti lidí (Gen 2:9). Byl zasazen doprostřed zahrady, protože je zdrojem veškerého života. To platí dodnes. Vedle tohoto stromu se ale tyčil druhý „*strom poznání*“, jehož sladkým plodům neodolala Eva, a tím člověk padl. Dnes sice díky selhání Evy s hadem částečně víme, co je dobré a co zlé. Ale zápas s pokušením od Zhoubce nás stále sráží do prachu Země. Strom poznání je nazýván také *stromem zkoušky*. Takto je v rozhodování zkoušen člověk dodnes. Zlo, nebo Dobro? Pro obojí má člověk udělenou svobodu. Lze pak pozorovat, že někteří lidé se dostali blízko *stromu poznání* a dokonce z něho jedí ovoce, ale nepokročili ke *stromu života*. Nejsme schopni nebo ochotni strávit ovoce poznání.

Je to tak. Bůh má zvláštní zálibu ve stromech jako symbolech *života a poznání Dobra*. Mojžíšovi nařídil, aby po dobytí města vše zničil a tím zneškodnil nepřítele, ale stromořadí ovocných stromů ponechal. „*Když budeš dlouhou dobu obléhat nějaké město a v boji se ho zmocníš, nezničíš jeho stromy a nebudeš je vytínat sekerou. Vždyť z něho můžeš jíst. Nekácej je! Což je strom na poli člověk, abys jej také obléhal?* (5 Moj 20:19). Bůh věděl co říká. Stromy jsou nositeli života, protože zadržují vodu v krajině a plodí ovoce.

Před 10-12 000 lety, po té co začal ustupovat ledovec k severu, pokrývala naší Zemi bezlesá tundra s odolnými bylinami a keříky. Jak se postupně začalo oteplovat, rozšiřovaly se od jihu teplomilné rostliny a vyvinul se souvislý lesní porost. Les nikdo nekácel, protože tato část země nebyla osídlena. Stromy plnily funkci biologické pumpy pro ovzduší Země, což platí dodnes. Les zmenšuje výpar z povrchu krajiny a tím zvyšuje vlhkost vzduchu. Dokáže ovlivnit místní srážky až do vzdálenosti 1000 km po směru větru (Pokorný, 2016). Chladicí účinek lesa a osamělých skupin stromů v krajině je pro každého návštěvníka krajiny snadno rozpoznatelný. Stačí si šáhnout na povrch lesní půdy a naopak pole rozpáleného letním sluncem.

Povrch stromu je jako fontána. Tryská ze sebe vodní páru, ve které je skrytá pohlcená sluneční energie. Vědci tvrdí, že z 1 ha lesa je takový výpar, jako proud Vltavy. Problém našeho vnímání tohoto jevu je v tom, že páru nevidíme. Na povrchu půdy v lese se v létě udržuje teplota 21 stupňů, kdežto na vrcholcích stromů až 30 stupňů. Při stejném počasí je teplota povrchu sklizeného pole 50 stupňů (Pokorný, 2015). Termodynamika vzdušného obalu Země je hybnou silou života. Pokud jí poškozujeme neuváženým kácením lesa, nebo intenzivním zemědělstvím, ohrožujeme život na naší planetě. Vědci zjistili, že strom má zvláštní inteligenci. Na rozdíl od některých lidí má rád sám sebe a proto miluje i ostatní ve svém okolí. Dokáže totiž v období sucha přemístit vodu z listů zpět ke kořenům, aby

neodumřely jejich konečky a strom tak nebyl napaden plísní a hnilobou, která by ho zahubila. V době přísušku pak pomůže okolní přírodě(Valtr a kol. 2016).

A tak jde stále o to stejné. O *kvalitu života*. V pošetilosti lidského poznání nebo moudrosti žití? O *kvalitě života* dnes mluví politici, vědci, ekologové i zdravotníci. Kvalita života je podle *Evropské úmluvy o krajině* (Florence, 2000) přímo závislá na kvalitě krajiny. Ale jakou cestou k ní člověk dojde, to se od politiků nedozví. Musí jít pro radu jinam. Zákon pravdy je dobrý k tomu, aby ukazoval na nepravost a pokřivenost lidského konání. Jíst ze *stromu života* je ale více než trhat ovoce ze *stromu poznání* pravdy.

Muž, který sázel stromy

Když jedna moje starší kolegyně z pozemkového úřadu odcházela v roce 2010 do starobního důchodu, přinesla mi jako dárek na rozloučenou malou útlou knížečku. Zнала moji zálibu a radost ze sázení stromů. Za dobu dvaceti let jsme na pozemkovém úřadu společně vysázeli při pozemkových úpravách stovky stromů. Některé podél polních cest, jiné jako solitéry na hranicích vlastnických pozemků, větrolamy chránící půdu nebo do podoby přírodě blízkých biokoridorů a biocenter. Sázel jsme dlouhodobě původní druhy javorů, lip a dubů tak jako šlechtici v období baroka, ale i švestky, ze kterých jsme později ochutnávali tekuté plody. Když na mne dolehne tíseň marnosti mého konání, zajdu se projít po polní cestě se stromořadím vybudovaným před dvaceti lety. Vzrostlé stromy už nevyvrátí žádný vandal a štěrkovou cestu nikdo nerozorá. Ani billboardy tu neruší chvíli pokoje.....

Někdy bylo těžké přesvědčit vlastníky pozemků a zemědělce, aby dali souhlas s výsadbou. Vždyť stromy zastíňují kulturní plodiny, padá z nich listí na pole a berou vláhu obilí. A kořeny by mohly prorůst drény, ve kterých sice už žádná voda neteče, protože krajinu sužuje dlouhodobé sucho, ale co kdyby... Ale hlavně: v oceňovací vyhlášce je index, kterým se snižuje cena zemědělské půdy, která je zastíněna... Nakonec: co by starosta dělal s jablky nebo švestkami? Musely by projít účetnictvím obecního úřadu. „*Jenom ne ovocné stromy podél obecní cesty*“.

Knížečka, kterou jsem od kolegyně dostal, byla příjemná do ruky a vkusně ilustrovaná. Hned první stránka mě zaujala: „*Má-li charakter člověka prozradit své skutečně výjimečné kvality, musíme mít to štěstí moci pozorovat jeho konání po dlouhou řadu let*“ (Giono, 2006). Autor knížky „Muž, který sázel stromy“ pozoroval třicet čtyři let horala žijícího v osamocení uprostřed pustiny severní části departmentu Basses – Alpes. Tento starobylý alpský okrsek byl v roce 1913 jednotvárným suchopárem v nadmořské výšce 1200 – 1300 m, kde rostla jen planá levandule. V té době obývali horskou oblast jen dřevorubci. Pálili dřevěné uhlí.

Ten muž –ElzéardBuffier, žijící v osamění pustiny, sázel každý den sto dubů. Každý večer si připravil sto žaludů a ráno vyšel se svým psem do odlesněné, vysušené pustiny. Železnou tyčí vytvořil do půdy dolík a vložil do něj žalud. Každý den, třicet let. Nezajímalo ho,

zda stromy sází na obecní, státní nebo soukromý pozemek. Prostě sázel, protože to považoval za smysluplné a jeho životu to dávalo význam. Nevadilo mu, že ze statisíců zasázených žaludů vzejde jen deset tisíc. Vždyť těch deset tisíc vzešlo na místě, kde dříve byla poušť. Nespěchal, protože ten, kdo věří, nikam nespěchá.

To je ten princip spolupráce muže se Stvořitelem. Muž sází, možná zalévá, ale jedině Bůh dává růst. Ten zázrak zrození a opakovaného obnovování života, kdy z odumřelého plodu vyrůstá nový výhonek. Jedině člověk se může rozhodnout, zda bude sázet, přihlížet se založeným rukama, nebo jen kácet, co vysadil jiný. Muž se nemá strachovat o růst. To je věcí Učinitele. Úkol muže je sázet. Každý den a do té doby, než z jeho rukou vyprchá zbytek sil. Je to jakýsi druh *oběti*. Vrhá se znovu a znovu do služby a nečeká na uznání, pochopení, zásluhy nebo obdiv, úctu a uznání. Tak to asi nějak měl Elzéard srovnané v mysli a v srdci. Podvědomě konal dobro a sloužil Zemi s nadosobními ideály.

Tak byla krajina po třiceti letech působení jednoho člověka jako zázrakem přeměněna. Místo prudkých nárazů suchého povětří na odlesněné krajině vanul po svazích Alp měkký větřík, plný vůní z lesa. Dokonce v původně suchých místech proudila voda, která se vrátila do dřívějších pramenišť. Do krajiny se vrátili také lidé. A do opuštěných domů uhlířů se dokonce nastěhovaly mladé rodiny zemědělců. Ten, který třicet čtyři let pozoroval „muže, který sázel stromy“, vyslovil závěr celého příběhu: *„Když pomyslím, že stačil jeden jediný muž, odkázaný na pouhé své fyzické a morální zdroje, aby vydobyl z pouště tuto zemi kananejskou (zaslíbenou), pak mám za to, že postavení člověka je přese všechno čímsi podivuhodným.“*

Je tomu 150 let kdy lesy byly uznány za zvláštní druh vlastnictví s omezením práv. Člověk si uvědomil, že nejde jen o dřevní hmotu, ale součást životního prostředí a to nejen tetřeva a chráněných druhů rostlin, ale především obyvatel krajiny. Zákon o životním prostředí stanoví, že i lidský druh má nárok na své zdravé prostředí (§ 2 zak.č. 17/1992 Sb.)

Solitér, nebo společenství jedinců ...?

Pozoruji svůj solitér už sedm let. Někdy na jaře, jindy v zimě nebo za letního žáru. Stojí uprostřed pole asi půl kilometru od kláštera karmelitánů v Kostelním Vydří na rozhraní Čech a Moravy.

Solitér je osamělec, který se jednotlivě vyskytuje uprostřed matrice jiných organizmů, na rozdíl od jedinců shloučených a sdružených, žijících sociálně. To tvrdí oficiální definice. Ale není to tak, že by byl solitér opuštěný nebo úmyslně zapuzený ze společenství svých druhů. Prostě se vymyká obvyklostem, šedé zóně všednosti a hledá svoji cestu. Solitéry jsou svým způsobem nevypočitatelné a záhadné, ale autentické. Domnívám se, že solitér není ani asociální individuum, stranící se kolektivu. Myslím, že má svěřený jiný úkol než jeho ostatní druzi. Vždyť solitér si sám svůj úděl nevybral, ale byl zasazen rukou hospodáře v místě, které

určil on. Jakési memento odlesněné krajiny, které nás má varovat před ztrátou života. Někteří vědci mají důkazy o tom, že krajina přetvořená na pole a pastviny bez lesů vytváří podmínky pro krajní projevy počasí. Lesy totiž vytváří klimatizační soustavu v krajině a ovlivňují pozitivně počasí v určitém klimatickém regionu Země. Tím se předchází krajním projevům počasí jako jsou ranní mrazy a nedostatek odpoledních dešťů, bouřek a déle trvajícím suchu. (Pokorný, 2014) Ale zpět k mému solitéru.

Můj solitér je hruška obtížně stanovitelného věku. Padesát, možná sedmdesát let? V každém případě je můj objekt zájmu strom, který toho má už dost za sebou. Určitě pamatuje vlídnější počasí a šetrnější obdělávání půdy. Takových solitérů je uprostřed polí v této kopcovité krajině na úpatí Českomoravské vrchoviny více. Většinou jsou to hrušky. Proč právě hrušky? Asi je tento druh stromu předurčen k osamocení. Člověk, který ji sem zasadil na hranici zemědělských pozemků, věděl, že právě hruška je ten nejvhodnější strom pro symbiózu s rolníkem.

Hruška jako solitér uprostřed polní trati také upevňuje hranici půdní drážby. Plní funkci mezníku. Není třeba mezníků, které by nenechavec přendával a přihrazoval svůj pozemek. Zkuste vykopat a přendat padesátiletou hrušku. Má hluboké kořeny, které jen tak nikdo nepřiorá a které si vezmou vláhu z podzemní hladiny vody i při největším srpnovém suchu, kdy kulturní plodiny v jejím okolí schnou. Dokonce hruška sama od sebe rodí, protože je samosprašná a její nádherné květy vábí hmyz v čele se včelami. Hruška slouží okolním vyšlechtěným plodinám, které se už oplodnit samy neumí a jsou tak zranitelné a náchylné k nemoci. V hrušce totiž přebývá hmyz, poskytující biologickou ochranu kulturním plodinám. Je nikou a úkrytem drobných savců a v koruně hnízdí ptáci, kteří si aspoň na chvíli odpočinou při přeletu rozsáhlých lánů zemědělské půdy. Hruška u cesty uprostřed polní trati vrhá v srpnové výhni příjemný stín. Je oázou pro udřeného sekáče, oráče nebo pocestného. Je dominantou v krajinném obrazu, na které spočine oko poutníka. A v neposlední řadě - ta symbolika síly, živosti a plodnosti.

Zimní aspekt mého solitéra. Odpočívá a připravuje se na vegetační období. Ale už teď cosi nového raší v jeho ratolestech. Naděje a víra v další růst jak směrem k Nebi, tak v zakořenění do Země. Solitér se nenechá odradit nepřízní okolností. Stojí dál na svém místě.(Českomoravská vrchovina poblíž Jevišovické pahorkatiny, katastrální území Kostelní Vydří, místní trať „Na Drahách“, n.m.v. 503m, l.p.1.března 2013, 6 hod. ráno)

Ve srovnání s jedinci ve společenství sadu, aleje nebo lesa je solitér na všechno sám. Čelí útokům vichřic, blesků, holomrazů, extrémního sucha, ale i jedovatých látek, které na něj dopadají s neúprosnou pravidelností při pravidelném chemickém postřiku polních plodin. A ještě k tomu všemu využívá člověk solitéry jako střílny na divokou zvěř. Když už po celodenní práci strom chce spát, vyleze do jeho koruny myslivec a číhá na srny, které se v podvečer důvěřivě přiblíží po louce k hrušce. Kdyby mohl solitér křičet nebo utéct ... ale on může jen stát na svém místě. Je to jeho úděl, ke kterému byl povolán. Solitér stromu uprostřed zemědělské půdy má v sobě jakousi symboliku lidské společnosti. Být součástí lesa nebo davu je vždy jednodušší a rozhodně bezpečnější. Solitér nemá jistotu houfu. Je uprostřed konfliktu a musí bojovat o svůj život s většinou. Jeho údělem je čelit nejen vnějším útokům, ale i vnitřním hlasům našeptávačů: „...jdi s většinou, nekal vodu, chovej se jako všichni nebo zůstaneš sám, žij a nech žít, stejně nic nezmužješ.“

Dotýkám se borky letitého kmene *mého solitéru*. Je hrubá, rozvrásněná, ale pevná. Lezu jako malý kluk po rozložitých větvích do jeho koruny. Cítím se bezpečně, jakoby ukrytý okolnímu světu postiženému civilizací. Prožívám něco ze svých dětských let, kdy byl každý strom pro mě výzvou ke šplhání vzhůru... Aspoň chvíli vidět Zem z nadhledu, tak jako Mojžíš, když ho pozval Hospodin na horu Sinaj..... Teď přeletěla volavka šedá, směřující

k rybníčku v potoční nivě a na ranní siestu dokonce vyšly dvě srny.....vidím i klášter karmelitánů na kopci nedaleko Kostelního Vydří, kde pobývám v tichu.

ČLOVĚK A VODA

Paměť řeky a paměť lidí

„Ani ve stáří a šedinách mě, Bože, neopouštěj, dokud neseznámím toto pokolení se skutky Tvé paže.“(Žalm 71:18)

Někteří vědci z oblasti klimatologie, geologie, energetiky a společenskoekonomických věd se domnívají, že lidstvo a Země vstoupilo do nové geologické doby – tzv. *antropocénu* (Balabán, 2012). Půdoznalci znají pojem *denudace*, což znamená obnažování, snižování, zasypávání a v konečném stádiu zarovnání zemského povrchu. Tento civilizační jev způsobuje skládkování odpadu, těžba surovin, eroze půdy a její následné ukládání v terénních depresích. Země tak postupně v geologických dobách a v překotném vývoji poslední doby ztrácí svoji tvář, rázovitost, tvar a původní vlastnosti. Geologická eroze obrušuje povrch Země a na jiných místech dochází k náhlému transportu zeminy a k masivní sedimentaci.

Ale co když přijde stoletá povodeň jako v roce 1997 nebo 2002 a pak nečekaně brzy potom v roce 2013? Voda odnese celé uměle vytvořené pahorky a svahy. Vše se bortí jako krabičky sirek, včetně důmyslných vodohospodářských staveb a protipovodňových opatření, na které jsou jejich tvůrci tak pyšní. Jakoby krajina měla *tvarovou paměť* a vracela se pomocí rozbouřených živlů do původní podoby. Vzpomínky vodních toků na svoji minulost při extrémním počasí mají pro člověka katastrofální dopady. Říká se, že voda je dobrý sluha, ale špatný pán. Voda ale není ani pán, ani sluha. Prostě je. Je nejen nositelkou života, ale i největším dřičem na Zemi. Každý přírodní živel někdy odpočívá. Každé sucho nebo každý víchř jednou přejdou a ustanou. Voda ale pracuje pořád. Nezastaví se. Nerozlišuje den a noc, světlo a tmu, teplo nebo zimu. Od Golfského proudu přes deštné pralesy až po pramenní vývěr na šumavské louce. Až na jednu výjimku. Když zmrzne. Snad nepřijde znovu doba ledová.....

Tisíciletá povodeň v roce 2002

Začalo to opravdu tajemně. V poledne 7. srpna 2002 jsem stál se svými dcerami na Staroměstském náměstí pod podloubím naproti orloji a nad námi běsnila prudká bouřka. Čekali jsme na to, až se nám ukáže dvanáct apoštolů, ale k našemu překvapení se okna orloje uzavřela po šestém apoštolovi a ani kohout nezakokrhla. Tento důmyslný stroj sestavený astrologem selhal. Hodiny tohoto národa, které jsou od 16. století modelem Vesmíru, se zastavily. Mračna byla tak nízká, že se zdálo, jakoby se dotýkala věží, blesky sjížděly k zemi po okolních domech. Na člověka padala bázeň. Úporný liják vyhnal všechny obchodníky z náměstí a zpěvřel jejich stánky. Jistě lze vysvětlit tuto závadu Staroměstského orloje jako

technické selhání stroje nebo výpadek elektrického proudu při bouřce, ale to, co následovalo po 7. srpnu 2002 v povodí Vltavy a Labe, nelze označit jako souhru náhod.

Na pondělí 12. srpna 2002 nikdy nezapomenu. Sloužil jsem v této době jako přednosta Okresního úřadu Plzeň-jih a byl jsem tedy zároveň ve funkci předsedy bezpečnostní rady a předsedy krizového štábu. Tak jsem tedy seděl v pondělí ráno ve své kanceláři a chystal se vypít úřednickou kávu před každodenní rutinou. Od 7. srpna byl na území okresu Plzeň-jih a Klatovy vyhlášen 1. až 3. stupeň povodňové aktivity. Byl jsem průběžně informován o situaci předsedkyní povodňové komise. Vzhledem k tomu, že území jižně od soutoku čtyř řek tvoří střední části velkých povodí, byla tato situace pro úředníky normální, každoročně se opakující. Ale tentokrát tomu bylo jinak. V 8 hodin jsem předsedal na rychlo svolanému krizovému štábu a chuť na mou oblíbenou kávu mě postupně přecházela.

Během zasedání mě volal na krizovou linku starosta z obce Mohelnice. Vyděšeným hlasem mě prosil o radu, co má dělat. Voda v zatopené obci začala stoupat z přetékající hráze rybníka a lidi nechtěli opustit domy. Podobná situace byla za několik hodin v Merklíně, kde hrozilo protržení hráze rybníka. Obyvatelé odmítali evakuaci. Starosta byl na dovolené a jeho zástupce raději plnil zaměstnání řidiče autobusu. Ale jen do 10 hodiny. Pak se silnice III. třídy okresu Plzeň - jih staly na osmi místech neprůjezdné. Volali jsme kolegům do Klatov, kde se povodňová vlna vytvořila ze stékajících řek a potoků Šumavy a oni nám potvrdili vážnost celé situace.....

V 9 hodin jsem po krátké diskusi a tahačích v otázkách nedorozumění kompetence mezi hasiči a civilní obranou vyhlásil *stav nebezpečí*. Povolali jsme vojsko z Janovic do nejohroženějších míst na Bradavě, kde se hrnuly přívaly vody z Brd do Spáleného Poříčí. V 18 hodin nařídil krizový štáb evakuaci 62 ohrožených obcí a provedení stavebních prací na hrázích rybníků, kde hrozilo přelévání nebo protržení. Po devatenácté hodině jsem v zoufalství vyrazil na nejohroženější rybníky, abych byl osobně přítomný zvednutí výpustních zařízení, které nařídil krizový štáb. Ale některá hradidla zvednout nešla, protože jim chyběla pravidelná údržba.

Následovalo 7 dní, ve kterých jsem byl svědkem tisícileté povodně a dalších 12 dní úřadování v režimu *nouzového stavu*, vyhlášeného trochu pozdě premiérem vlády České republiky. Za tu dobu jsem viděl nejen protržené hráze rybníků, zřícené domy, stržené mosty, silnice a železniční tratě, ale také plačící a zoufalé lidi, vyčerpané vojáky v nebezpečí náказы, úředníky, přespávající v kancelářích dvě hodiny denně, ale i bližní, kteří nabízeli potřebným pomoc. Pro nás bylo někdy vysilující tuto pomoc zorganizovat, aby došla tam, kam má. Byl jsem ale také svědkem sobeckého nezájmu těch, kteří se měli starat a nestarali se, nebo prostě a jednoduše selhali. Viděl jsem starostu obce, kterého nezodpovědní občané uštvali bezohledným obviňováním. Opil se v hospodě a musel být nahrazen policisty.

Bezmocně jsem stál u zbořeného domu babičky mé kolegyně z práce a nenacházel slova útěchy.....

V těchto chvílích vyčerpání a beznaděje jsem tak trochu pochyboval, jestli Bůh dodržel smlouvu, kterou dal Noemu: „*Kdykoli zahalím Zemi oblakem a na oblaku se ukáže duha, rozpomenou se na svou smlouvu mezi Mnou a vámi i veškerým živým tvorstvem a vody již nikdy nezpůsobí potopu ke zkáze všeho tvorstva*“ (1 Moj. 9:14-15).

Prorocké pozadí tisícileté povodně.

„Hospodin, Bůh jejich otců, k nim nepřetržitě posílal své posly, protože měl soucit se svým lidem. Oni však Boží posly zesměšňovali, pohrdali Jeho slovy a Jeho proroky prohlašovali za podvodníky, takže Hospodinovo rozhořčení dolehlo na Jeho lid a nebyl, kdo by ho zhojil.“ (2 Paral 36:15)

Co je svět světem, lidé, ale i panovníci neradi slyší, co jim Bůh sděluje skrze proroky. Proroctví je pravdivé, pokud se naplní, i kdyby se mělo čekat desítky nebo stovky let. V případě tisícileté povodně v Čechách roku 2002 byli proroky Ing. Uher a pan profesor s příznačným jménem Gabriel. (Archanděl Gabriel je jeden ze sedmi andělů, kteří ochraňují lidi před mocnostmi zla.) Oba vodohospodáři opakovaně upozorňovali nejvyšší úředníky a radní Prahy ještě před rokem 2000 na povodňové nebezpečí hrozící hlavnímu městu. Oni včas připomněli vládní moci povodeň z roku 1890 a posun k horšímu za posledních sto let.

V čem se situace v povodí Vltavy za sto let zhoršila? Zastavěná zátopená území řek a potoční nivy, zanesená koryta, umělé překážky v proudnicích průlomových vln, „černé“ stavby v místech rozlivu, ale i nově postavené hypermarkety v aktivní zóně záplav, rozorané, scelené bloky plošně odvodněné půdy, ze kterých odteče voda během chvilky do napřímených a upravených koryt. Celkový nárůst zpevněných ploch na úkor zemědělské a lesní půdy, která má schopnost pojmout a zadržet srážkovou vodu. Jestliže se sečtou všechny uvedené faktory a rizika, měli by i politici jako neodborníci pochopit nebezpečí hrozící Praze.

Dokonce dostatečně dlouho před stoletou povodní prý profesor Gabriel a Ing. Uher posadili primátora města s úředníky na loď a ukazovali jim zranitelná místa, jako je snížené nábřeží u Novotného lávky, průchod na Kampě u hospody „U stoleté žáby“, ale i Čertovku nebo Karlův most, který funguje při povodni jako bobří hráz. Jen zatopení metra toto proroctví neobsahovalo. Tak daleko ani proroci neviděli. (zdroj: Internet „Neviditelný pes“). Ale zkoušejte sdělovat politikům proroctví o stoleté vodě, když jejich zrak a paměť je omezena čtyřletým volebním obdobím, nedostatkem zkušenosti a kvalifikace...

Ze zápisů povodňové komise hlavního města Prahy vyplývá, že nebyla ani schopna nařídit manipulaci na přehradách a vodních dílech Vltavy a nechala tak zaplavit i metro. Povodňová komise Dopravního podniku města Prahy dokonce nebyla ani ustanovena,

improvizovala a byla natolik liknavá, že protipovodňová opatření přišla pozdě (zpráva nezávislé vyšetřovací komise – srpen 2003). Jaká slepota a arogance vládnoucí moci! Jaké opovržení proroky a odborníky v jedné osobě.

Co se vlastně stalo mezi 7. a 20. srpnem 2002 v povodí Vltavy? Tam, kam paměť našeho národa sahá, to nebylo poprvé. Katastrofální povodně prošly českou kotlinou v letech 1845 a 1890. Ale nikdy nebyly tak velké jako v roce 2002. Vltavskou kaskádou se valilo přibližně 10 miliard m³ vody směrem k Praze. Způsobila to ta zvláště dlouhá doba pokoje? Sto let klidu. Je to daň za pozvolnou ztrátu paměti lidí, kteří zastavěli nivy řek? Anebo rostoucí pýcha spoléhající na techniku, kterou jsme obklopeni? Vždyť ani předchozí povodně na Moravě v roce 1997 nebyly vyhodnoceny jako znamení či varování. Bereme varování vědců o klimatických změnách vážně?

Jak nemoudře vyzněla televizní výzva tehdejšího primátora Prahy 13. 8. 2002 v 19:30 hodin, aby Pražané zachovali klid, že vše je pod kontrolou. V této době se již valilo čelo přívalové vlny ke Karlovu mostu. Primátor Prahy stál při přímém televizním vstupu přesně v nejohroženějším místě na Novotného lávce. Na slepotu králů a vlády, která nechce slyšet proroky, doplácí celý národ (Sír 10:3). Pražané se 14. 8. 2002 probouzeli do neobvyklého ticha. Nejezdily tramvaje, auta, metro bylo zatopené. Nefungovala elektřina a na některých místech ani telefony. Došlo ke ztišení Ještě večer předtím hluk, veselí a křik v centru města a najednou ticho. Jen valící se obří vlna Vltavy... Tak nějak to muselo vypadat za života Noeho. Když stavěl Archu na kopci za městem, byl všem pro smích. Zacpávali si uši před jeho varováním. Dál hodovali, veselili se a páchali zlovůli. Naplňovali Zemi zlobou a znesvěcovali ji ohavnostmi (2 Moj. 6:4). Jejich křik byl slyšet až do Nebe. A pak to přišlo. Potichu, ale rychle, se tehdy zatopila během jednoho dne rozsáhlá část Země mezi Mezopotámií a Kavkazem.

Závěrečná úvaha o tisícileté povodni

Přečetl jsem neveřejné dílčí zprávy z povodně roku 2002 od Českého hydrometeorologického ústavu, ale v těchto zprávách se pouze popisuje, co se stalo, když napršelo. Dokonce matematickými metodami je popsán postup dvou tlakových níží přes střední Evropu v krátkém rozmezí mezi 5. a 12. srpnem 2002. Už obtížněji, respektive bez odůvodnění je konstatováno, že anticyklona nad Alpami a západní Evropou nepustila druhou níží dál do vnitrozemí, a tak se zastavila nad Čechami a přšelo tady 30 dní. Jen o 10 dní méně než při světové povodni, ze které vyvázl jen Noe se svojí rodinou a zvířaty. Velmi poučné pro vědce také je, že povodňová vlna zničila rozhodující vodoměrné stanice. Proto neexistují záznamy průtoků a nelze tudíž sestavit věrohodně extrapolovanou měrnou křivku. Pokud se stanice a vodoměry zachovaly, pak mnohdy voda přesáhla povodňové značky a latě a znamená to, že se celý jev dostal mimo věrohodný rozsah pracovních pomůcek a statistických řad. Nebudeme tak už nikdy vědět, zda se jednalo o 100 letou nebo 1000 letou vodu. (Zpráva Českého hydrometeorologického ústavu z roku 2003.)

Protržená hráz rybníka Kacerny nad obcí Merklín. Dne 12. 8. 2002 v 17hod a 15min jsem na místě nařídil vyhrazení stavidel (údaj z Povodňového deníku). Marně. Stavidla nešla ovládat, protože byla neudržovaná. Nebo šlo rybářům o ryby? Druhý den je lovili po louce.

Zvláštní je, že prof. Gabriel upozorňoval už v roce 2000, že pokud přijde povodeň jako v roce 1890, tak její hladina vzhledem ke stavu povodí Vltavy se sníženou schopností pojmout srážky bude o půl metru až metr vyšší. I v tomto směru bylo proroctví překonáno, protože u Karlova mostu byla značka z roku 1890 překročena o 140 cm. Velmi zajímavé porovnání jsem slyšel na vědecké radě, kdy jeden z kolegů z vlastního zájmu vyhledal údaje o srážkách z roku 1890 a zjistil, že byly obdobné jako v roce 2002. Průtokové množství vody však v roce 2002 bylo skoro dvojnásobné (Vašků, 2003). Čím se tato odchylka od naměřených hodnot dá odůvodnit? Proč celá soustava přehrad na Vltavě nemá schopnost tuto obrovskou povodňovou vlnu zpomalit a zadržet? A proč naopak soustava třeboňských rybníků stará několik století zadržela 148 mil. kubíků vody kdežto přehrady na Vltavě Lipno, Orlík a Římov dohromady jen 76,8 mil. kubíků vody?(Hůda, 2014)

Když jsem četl knihu Karla Klostermanna „Ze světa lesních samot“, z prostředí Šumavy, uvědomil jsem si, jak dlouhý, snad odvěký, je dialog ekonomů s hospodáři. Klostermann popisuje diskusi na jedné lesnické konferenci okolo roku 1860. Jakýsi lesmistr tehdy nařídil odvodňování rašelinišť a starý revírník, člověk bez vzdělání, ale se znalostí přírody, mu na konferenci namítl: „*Bůh dal les a dal slatiny, aby vlhko po celý rok se udržovalo a řeky v kraji se přebytkem vlhka živily; člověk se Prozřetelnosti do řemesla míchat nemá.*“ Připomíná mi to konferenci týkající se katastrofy na Šumavě, již jsem byl účastníkem na půdě Lesnické školy v Písku v roce 2014.

Dovětek o povodni v Troubkách po čtrnácti letech

Řeka má stále živou paměť a vrací se do koryta stvořeného před desítkami tisíc let. Zátopová čára povodní na Moravě a Dyji v roce 1997 přesně kopírovala nivní a lužní půdy geneticky a

zonálně vázané na tyto řeky bez ohledu na jakékoliv lidské překážky a snahy o spoutání živlu. Po této první velké povodni na Moravě v roce 1997 jsme zaslali sbírku a část mzdových limitů zaměstnanců Okresního úřadu Plzeň jih na okres Šumperk a Jeseník. Byl jsem pak pozván na slavnost, při příležitosti rekonstrukce lávky, tělocvičny a dalších poničených staveb. Ale ještě dříve, bezprostředně po povodni jsem se jel podívat na následky této katastrofy. Navštívil jsem nejvíce postiženou obec Troubky, kam doslova vlítla voda v jednu hodinu ráno z úplně opačné strany, než tekla zregulovaný potok. Vrátil se do míst, kde byl staletí v přirozeném korytě.

Vesnice vypadala jako po leteckém náletu. Procházel jsem ulicemi mezi zbořenými domy a desetimetrovými hromadami odpadků v nasládlém zápachu a nechtěně vyslechl hádku lidí, kterým zbyl jen stůl a židle. Styděl jsem se, že jsem „suchý“ na rozdíl od „mokrých“. Neměl jsem odvahu vyndat fotoaparát a dokumentovat to lidské neštěstí a beznaděj..... Na ulicích pracovaly ženy a děti. Muže jsem objevil až v místním hostinci ve čtyři hodiny odpoledne. Ale hned pár kilometrů za vsí zavážely desítky nákladních vozů koryto řeky, která se rozpomněla na své původní tělo a vrátila se do své přirozené podoby. Výběrová řízení na veřejné zakázky nebylo podle zákona třeba provádět. Vždyť byl vyhlášen *nouzový stav* a tak honem, honem znásilníme a spoutáme řeku, aby si příště nedovolovala. A ještě k tomu rychle a snadně vyděláme na zakázce bez výběrového řízení. „*Vždyť je vládou vyhlášen nouzový stav, tak co.....*“

Na půdě Parlamentu České republiky jsem pak jako člen jedné z komisí ministra zemědělství zažil vášnivé diskuse o tom, jak je třeba dát volnost řekám. Marně. Řeky byly opět navráceny do umělých koryt bez prostoru pro uklidnění a přirozenou obnovu. Ale na jak dlouho? Tehdy v roce 1997 jsem se stal účastníkem diskusí na téma *jak pomoci pozemkovými úpravami* ochránit zátopové území. Jistě, že řešení by se našlo. Vymezit územním plánem aktivní zóny zátopy, vyměnit tyto pozemky za státní nebo obecní a nabízet k prodeji zastavitelné pozemky mimo ohrožené území. Jak jednoduché. Ale co by si počali spekulanti a developéři?

V roce 2010 se stoletá voda přilítla do Troubek znovu. Tentokrát z opačné strany než v roce 1997. Katastrofa se opakovala se stejnou ničivou silou jako před čtrnácti lety. Někteří z postižených obyvatel stihli postavit v zátopovém území nový dům a splatit hypotéku..... Protipovodňová opatření zůstala jen na papíře, prý z důvodů problematických výkupů pozemků a neefektivnosti navržené investice (reportáž ČT 1, 2010). Patnáct set obyvatel a čtyři sta budov s dalšími nemovitostmi je podle strategií nízká ohroženost obce?

Neštěstí roku 2010 v Troubkách mohlo být ještě horší, protože podle předpovědi počasí se tato povodňová vlna měla po deseti dnech zopakovat, k čemuž opravdu došlo. Ale v atmosféře strachu se potomci sedláků z Troubek rozpomněli. Kdysi byl nad vsí přirozený poldr a val, který jejich dědové sami navršili na místě, odkud voda ohrožovala vesnici. Ale tuto suchou nádrž otcové později zavezli zeminou a zkulturnili na pole v rámci socialistické

soutěže o větší výnosy..... To, co Povodí Odry jako správce toku a obecní zastupitelstvo nedokázalo za čtrnáct let, dokázali přes noc místní hasiči se dvěma malými bagry. V místě historického valu nasypali 1,2 m vysokou hráz, tak jako kdysi jejich dědové. Bez projektové dokumentace, územního rozhodnutí, stavebního povolení a bez dotací Evropské unie. Hráz skutečně očekávanou druhou vlnu povodní zadržela. Podařilo se. Nakonec i člověk si vzpomene, když je nejhůř.

Tisíciletá voda za jedenáct let

Jak hluboká je paměť řeky oproti jepičí paměti lidí! Psychologové tvrdí, že média projevují zájem o povodeň či jiné katastrofy maximálně tři měsíce (Mazín,2002).Když jsem vyhodnocoval průběh povodně v roce 2002 do závěrečné zprávy za okres Plzeň-jih, musel jsem konstatovat, že média měla zájem o povodeň dokonce jen měsíc po opadnutí vody. Myslím, že tyto závěrečné zprávy jako povinné dokumenty z vodního zákona nikdo nečte. Ani 18 mrtvých neotřásl paměť lidí, ani dvě totálně zlikvidované vesnice pod 70 protrženými rybníky nezměnilo mentalitu obyvatel povodí Vltavy. Člověk se snaží vytěsnit z paměti nepříjemné zážitky, ale tím přichází o zkušenost a motivaci ke změně.

Vláda sice po povodních v roce 2002 zřídila Program protipovodňových opatření, ale zároveň mezirezortní komise vracela k přepracování projekty poldrů, mezí a nádrží navržené na stoletou vodu jako předimenzované. Protipovodňové konto ministerstva zemědělství, ze kterého se hradily mimo jiné i pozemkové úpravy, se v roce 2012 zcela nevyčerpalo. Ani po deseti letech lidské poznání o megapovodních moc nepostoupilo. Naučili jsme se sice rychleji a přiměřeně reagovat, ale jsou místa s konfigurací terénu, kde nejdou žádná protipovodňová opatření vymyslet. Zbývá jen zdokonalit systém varování. Matematický model povodní může ale pracovat maximálně s 48 hodinovou předpovědí a tím pádem krizový systém má na varování jen 36 hodin. Na reakci ohrožených lidí je tak časový prostor možná jeden den. A tak jedna z osvědčených metod je stále měrná lať a hlásky zvýšených stavů průtoků pozorovatelů někde na kopci za vsí. Tento ubohý výsledek vědeckých teorií matematických modelů počasí a zátopových území z povodně 2012 se potvrdil o rok později. V červnu 2013 postihla střední Evropu další stoletá povodeň. V Budapešti byl zaznamenán nejvyšší průtok v historii. Průběh srážek a záplav byl jiný než v roce 2002, ale škody na majetcích a krajině větší. Mrtvých bylo přibližně stejně..... Mobilní hráze v Praze byly postaveny vzhledem k špatné předpovědi počasí pozdě a vltavská kaskáda proto nemohla upouštět, čímž došlo k zatopení menších obcí nad Prahou. Podle vyjádření ředitele Povodí Vltavy s.p. vltavská kaskáda nemůže zadržet větší povodeň než 20-ti letou. Může jen oddálit její nástup a poskytnout tak čas na evakuaci obyvatel a přípravu protipovodňových zábran (Souhrnná zpráva o povodni,2013).

Území České republiky bylo opakovaně po stoletém klidu postiženo plošnými povodněmi, které způsobily daleko rozsáhlejší škody než v minulosti. Na veřejném a soukromém majetku byly škody vyčísleny na 174 mld. Kč a ztráty na životech dosáhly na 118

obětí. K čemu jsou všechny matematické modely a teorie? Možná to lidstvo bere za špatný konec. Noe se na věci dotazoval Stvořitele, nikoli matematiků. Byl tak o blížící se povodni perfektně informovaný. Věděl, jak velkou archu má postavit a znal její přesné rozměry. Dokonce nepotřeboval ani kormidlo a bezpečně přistál na Araratu. Jen dodržoval jednu zdánlivou maličkost. Chodil s Bohem a proto Ho poznal a slyšel(1Moj 6:9).

ČLOVĚK A PŮDA

Půda - tenoučká slupka Země

Půda, ta tenoučká slupka Země, přehlížená a vykořisťovaná člověkem. Parcelovaná, rozoraná, erodovaná, utužovaná, zasolená, poddolovaná, zbavená struktury a přirozené úrodnosti, biologicky umrtvovaná, mnohdy pohřbená navážkou materiálu, zastavěná developery a znečištěná cizorodými látkami, které do ní zapravují zemědělstí podnikatelé. Je to tatáž *půda*, která byla daná člověku na počátku světa. Děj Velkého příběhu je stále stejný, jen kulisy se mění.

Děkuji svým kolegům geologům za to, že jsem pochopil genezi půdy. Jako pedolog se snažím rozumět 150-200 cm povrchu Země, ale oni musí znát podloží půdy do hloubek desítek metrů. Půdě bez souvislosti s geologií nelze porozumět. V bouřlivých geologických dobách vznikly na bývalém mořském dnu křídové tabule z jemného materiálu. Tehdy bylo času dost. Sedimentace mohla teoreticky probíhat opravdu miliony let do hloubky více než 10 km. Když moře ustoupilo, byly sedimenty na povrchu Země větrem převrstveny do podoby spraší o mocnosti několika metrů. A tak se na moravských úvalech vyvinuly *velmi hluboké půdy*, kterým se později začalo říkat černoze. Ale hned kousek dál od moravských úvalů je Vysočina a po celém obvodu české kotliny vystupují pevné hory krystalinika vyvržené z hlubin Země, pokryté *mladými mělkými půdami*, s převahou písku, šterku a kamení. Všude podél zlomů v zemské kůře a vodních toků se postupně usadila splavená jemnozem a vznikly tak úrodné lužní a nivní půdy na usazeninách.

Pedosféra, jak říkají vědci půdnímu pokryvu Země, je v české kotlině za ta tisíciletí vývoje i po všech ústřích a přehlíženích v podivuhodném souladu a neobvyklé pestrosti ve srovnání s jinými státy. Krajina svou rozmanitostí umožňuje pěstovat všechny druhy plodin. Snad jen banány a pomeranče je nutné dovést z teplého jihu. Víme o tom? Stačí popojet tisíc kilometrů jižněji do Dalmácie, Řecka nebo na Korsiku a zjistíme „zač je toho loket“. Nejen, že tady chybí voda, ale i půdy se zde nedostává. Pedologii nelze nastudovat ve školních skriptech nebo odborných metodikách. Je to obor podobný výtvarnému umění. Musíte mít učitele a ateliér, tedy spíše plenér. Říká se, že když k vykopané sondě postavíte více půdoznalců, popíše *genetický profil půdy* každý jinak. Nevadí. Vždyť půda uchovává tajemství a variabilitu geneze v takové šíři a hloubce, že ji lze jen těžko vměstnat do kategorií vědci vymyšlené typologie. A tak se směle odvažují popsat mocnost, zrnitost, obsah šterku, barevnost a novotvary jednotlivých horizontů a dál neúnavně mlátím do hlavy sondovací

tyče palicí, abych s očekáváním vytáhl na světlo světa další vzorek tajemného půdního profilu.

Vždy, když najdu rýhu do Země, ať již od lidí, nebo způsobenou erozí, ovládne mě zvláštní vzrušení a zvědavost. Podle obnaženého profilu půdy je možné vyčíst příběh tohoto místa. Půda má totiž paměť a uchovává historii lidstva. Je archivem dějin přírody a člověka. A proto se dá v půdě *číst* jako v knize. Stačí kopat 1,5 m pod povrch půdy a jsme na úrovni pravěku. Kde беру tu opovázlivost, že se sondovací tyčí vklíním do intimity půdy ukrývající přírodní procesy probíhající miliony let a životní příběhy generací našich otců? Nahlížím do věcí skrytých. Do příběhu místa, jeho paměti a vnitřní síly, ale i zranění a mnohdy zločinu.

Ve světle etiky je půda nositelkou života. *Každý kubický centimetr Země je svým způsobem kousek života (Ruh, 1990).* Půda je *absolutně konečným statkem*. Pokud ji člověk svým neuváženým počínáním zničí, zanikne kus života. Jedinečnost půdy je v tom, že tvoří citlivé rozhraní mezi živou částí přírody a neživým horninovým podložím. Jakákoliv ztráta půdy pak je zmenšení životních šancí člověka a všech bytostí především do budoucnosti. Vedle těchto etických požadavků na zachování života a jeho kvality stojí od 16. století novodobá nauka o přírodě. Podle ní má člověk právo se dívat na krajinu jako na skladiště věcí, kde jsou dle libosti připraveny prostředky ke zvyšování lidského blahobytu. Tyto rozporuplné světonázorové postoje lidstva k Zemi provází západní civilizaci dodnes a bohužel stále více převládá diktát ekonomického růstu nad úctou k životu. Klíčová otázka budoucnosti naší civilizace není v technickém pokroku města, ale v udržitelném zemědělství.

Chorvaté na ostrovu Hvar mají jedinou šanci jak založit olivový sad nebo vinici. Musí najít historický sesuv zvětralých hornin, který končí sedimentačním kuželem v moři, a využít jeho zvětralý povrch

k zúrodnění. A když už se podaří letorosty pracně vypěstovat, modlí se, aby nepřišel požár (obec Sv. Nedjelja, viniční trať u jeskyně Sv. Nikola, nad. v. 612 m, červen 2013).

Jak ztratila půda svoji svobodu

Dnes je těžké si představit, jak to na Zemi vypadalo, když po ní začal chodit první člověk. Asi sbíral plody rostlin, lovil zvěř a kočoval. Ale postupně s rodovým zřízením se usadil na místě, které mu zajistilo dostatek potravin, a vytvořil tak své teritorium. Člověk spravující své obydlené území nechal půdě svobodu. Jeho majetnost byla měřena počtem dobytčího stáda, nikoli výměrou pastvin. Tyto základní požadavky na etiku půdy vnímají dodnes pospolitosti žijící uprostřed divočiny, izolované od současné civilizace.

Je možné, že když křesťané objevili Ameriku, vůbec nepochopili ten základní vztah k Zemi, který si na rozdíl od nich zachovali Indiáni? Jakou lekci z etiky musel náčelník Seattle uštědřit prezidentovi Spojených států amerických v roce 1855? *„Přece vůně půdy, třept vodu, svěží vzduch, rosa na louce, to vše se nedá koupit nebo prodat. Jsou to svaté věci.“* Jak to, že Indián ví, co je *svaté*, tedy oddělené a patřící Bohu, a jak to, že křesťané to nevědí? Jak to, že dodnes potomci Mayů vnímají půdu jako svatou bytost? Ano. Ztratit Zemi znamená opovrhovat jejím Stvořitelem, ať mu člověk dává jméno Hospodin, Jahve nebo Manitou.

Ale vraťme se do Čech a Moravy. I tady byla původně Země svobodná, nezotročená člověkem. Lovci mamutů ani sběrači plodů se k Zemi nechovali nedůstojně a neeticky. Vztah lidí k půdě a Zemi se začal deformovat až v období raného feudalismu. Ve chvíli, kdy monarcha zjistil, že nemusí sám *obdělávat půdu v potu tváře*, začal přemýšlet, jak se uživí. Jednou z možností byla těžba dřeva, lov zvěře, prodej ryb nebo dolování drahých kovů. Ale nejsnazší příjem do pokladnic panovníka a šlechty se nabízel v podobě výběru daní ze zemědělské půdy. Vybírání daní byl důsledek vyššího stupně civilizace, který platí dodnes. Kdo může a kdo se nevyhýbá placení daní, ten se v občanské společnosti podílí na budování věcí veřejných, neboli *občiny*. Výrok Ježíše, kterého zkoušeli zákoníci, je jasný: „co je císařovo, císaři a co je Boží, Bohu (Mat 22:21).

Sedláci zjistili, že je jim lépe, když žijí pospolu a začali se sdružovat v jednom místě a postupně vytvořili ves. Český fenomén. A v jakémsi furianství a pýše, začali někteří svými jmény nazývat role. Jakoby si mysleli, že budou žít i po své smrti (Ž 49:12). Ale zbyl po nich jen místní název na katastrální mapě a kopeček prachu na hřbitově.

Nepokojný stav a odcizení od půdy

Zrušením poddanství a roboty v roce 1848 došlo k tomu, že pozemky bylo možné dědit a prodávat, čímž ale došlo k jejich drobení a znehodnocování. Tyto skutečnosti vedly ke zhoršujícím se hospodářským výsledkům v zemědělství. V rámci lidské „spravedlnosti“ docházelo v Čechách a hlavně na Moravě po dobu sto padesáti let k vytváření „*řemenovitých parcel*“, které vznikaly pomocí geometrického plánu a zapsáním dědického rozhodnutí do

Pozemkových knih. Pozemek vytvářený po staletí moudrostí sedláků byl rozdroben na díly podle dědictvé listiny, a to „spravedlivě“ po spádnicí, aby každý z dědiců dostal jak neúrodnou část pozemku na vrchní části svahu, tak úrodnou v dolní části, kde byla naplavena jemnozem s humusem. Vznikly tak hospodářsky nevhodné, úzké a dlouhé parcely, náchylné k vodní erozi a mnohdy komunikačně nepřístupné.

Paradox tohoto nesprávně pochopeného *vládnutí nad půdou* byl, že parcely, neustále dělené dalším a dalším dědictvím, byly úzké tak, že je nakonec nebylo možné zakreslit do katastrálních map. Čára v mapě představovala 2,88 m a rozdrobené řemenovité parcely byly ve skutečnosti široké jen několik metrů, či spíše decimetrů. Tento *nepokojný stav* vyvolal již v období Rakouska-Uherska naléhavou potřebu *pozemkových úprav*, které by scelily rozdrobenou půdní držbu a vytvořily smysluplné technickohospodářské jednotky.

Prvním průkopníkem pozemkových úprav v Českém království a Moravském markrabství byl rolník, propagátor moderních agrárních operací, starosta obce Záhlabice a zároveň říšský poslanec František Skopalík. V období let 1884 – 1890 došlo na území dnešní ČR k prvnímu dobrovolnému scelení pozemků podle zákona přijatého pouze v Moravském markrabství, a to v obci Záhlabicích a dalších 17-ti obcích. Následovala první světová válka. Ve válkách není čas zvyšovat kulturu civilizace a starat se o svěřenou půdu. Období mezi dvěma světovými válkami se v České a Moravské zemi obnovily pozemkové úpravy, ale jen na chvíli. Nashromáždil se tak nepokojný vlastnický vztah k půdě až do roku 1991.

Ale i když se naše společnost vrátila k pozemkovým úpravám v plném rozsahu až v roce 1991, tedy po sto letech, dědictvé právo zůstalo stejné. Lidé se nepoučili z *Knihy knih* na praktikách Starého světa, kdy pozemky převzal do správy nejstarší syn v hranicích po svém otci. Moderní vyspělá demokracie dodnes „spravedlivě“ rozděluje pozůstalost na rovné díly, což způsobuje neskonale problémy mezi pozůstalými a zbytečné náklady na správu a případné vyrovnání majetku. Jak pro stát, tak pro občany. Zemědělství a pozemkové právo má konzervativní povahu, což má své výhody i nevýhody. **Dnešní digitální katastrální mapa zobrazuje právní stav dědictvím rozdrobené půdní držby s neznámými a neznatelnými hranicemi.** Zanedbané vlastnické vztahy k půdě a socializmus bez lidské tváře způsobily odcizení Čechů, Moravanů a Slezanů od jejich půdy. Ani údaj o jménu vlastníka v katastru nemovitostí není dnes podle nového občanského zákoníku závazný. Vždyť je přes 40 000 duplicitních zápisů. Soudy by musely pracovat na odstranění tohoto nesouladu desítky let.

Restituce zemědělské půdy po roce 1991

V roce 1989 se mnoho odborníků na pozemkové právo v Československé federativní republice nenašlo. Kdo by se zabýval katastrem nemovitostí a pozemkovými knihami, když panovalo všelidové vlastnictví půdy. Trvalo dva roky, než se parlament dohodl na „zákoně o půdě“, a nakonec se jednalo o kompromis polistopadové vlády národního usmíření s bývalými komunisty, kteří se velmi rychle v situaci zorientovali. Vždyť na socializmu jako

subkultuře, který oni sami vybudovali, jim nejvíce vadilo, že nemohli vlastnit větší nemovitý majetek. Byli to zase oni, kteří využili situace a organizovali privatizaci zemědělských podniků a státní půdy. Šetřit bezdůvodně nepřítele nebo s ním uzavírat příměří se nevyplácí (Sír12:10-17). Plody této *něžné* společenské dohody sklízíme dodnes.

Ti, kteří se dožili listopadu 1989 nebo jejich potomci se ze dne na den stali opět vlastníky půdy, ať již chtěli, nebo nikoli. A dokonce získali nárok na vrácení svého movitého majetku (dobytek, mechanizmy a další), který byli nuceni vložit do jednotných zemědělských družstev v šedesátých letech. Zákonodárci se jich neptali na to, zdali chtějí nebo nechťejí. Byla přeci revoluce. Údajně *něžná*. Stalo se tak „ze zákona“ dne 24.6.1991. A těm, kterým byla pod různou záminkou totalitního režimu komunistů ukradena státem půda, mohli uplatnit nárok na její vrácení u držitele a pozemkového úřadu a mohli začít hospodařit.

Když jsme nastoupili v srpnu 1991 na pozemkový úřad, čekala na mně před kanceláří fronta rozzlobených restituentů. Stáli před stejnými dveřmi bývalého Okresního národního výboru, kde jim půdu před rokem 1948 sebrali. Pověstný výrok tehdejšího ministra zemědělství zněl: „*Vezměte krompáč a rozsekněte dveře pozemkového úřadu.*“ Následovalo období dvaceti let úporné práce úředníků, soudců a zákonodárců. Zpočátku byli vyloučeni z restitucí šlechtici, které rovnostářská společnost Čechů nemá ráda, ale pak i jim byly přiznány oprávněné nároky. Největší překážkou bylo překonat odpor komunistických funkcionářů bývalých jednotných zemědělských družstev a státních statků, kteří zosobňovali neoprávněné držitele půdy. Podle římského polního práva se jednalo o *okupanty půdy*, kteří neměli vlastnické právo, pouze pozemky neoprávněně zadržovali. Některé pozemky vydat původním vlastníkům nebylo možné, protože je již vlastnila jiná fyzická osoba, nebo byly zastavěné. A proto stát, prostřednictvím pozemkového fondu spravujícího státní zemědělskou půdu, vydával náhradní pozemky ze svého vlastnictví. Do dnešní doby nejsou tyto nároky všem restituentům vyrovnány.

Restituční nároky mohly oprávněné osoby prodávat jiným osobám, a tak se s nimi začalo obchodovat a spekulovat. Místo aby státní pozemky byly moudře využity na odstranění křivd na vlastních, krajině a katastru nemovitostí, byly pro občany a daňové poplatníky prodány velkopodnikatelům nebo spekulantům. V roce 2015 bylo ministerstvem zemědělství konstatováno, že strategické rezervy státní půdy v některých katastrálních územích nejsou k dispozici pro resortní účely a vyrovnání náhrad za restituce.

Celých dvacet dva let od roku 1991 byly církevní pozemky blokovány „*zákonem o půdě*“, v některých případech i marně. Čekalo se na *zákon „o církevních restitucích“* a rozvoj obcí a regionů tak byl v řadě případů znemožněn. Prý nebyla politická vůle. Dvacet let? Za toto období se vystřídalo u moci několik levicových i pravicových vlád. Jsem rád, že v roce 2015 podepisují první restituční rozhodnutí pozemkového úřadu, kterými se vrací církvím a řádům půda. Ale prospěje to poslání církvi ve světě? Každá restituce majetku je z podstaty nákladný krok zpátky. Reaguje církev na měnící se situaci v národě?

Pozemkové úpravy po roce 1991

Po roce 1989 se začala vykopávat „katastrální mrtvola“, ale její oživení v oblasti zemědělské půdy nebylo jednoduché. Vlastnický vztah potlačený totalitním režimem komunistické vlády byl součástí *pomocné evidence*, která obsahovala *mapy bývalého katastru nemovitostí a pozemkové knihy*. To byla ta rádobý mrtvá, nežádoucí informace o lidech a jejich vlastnictví půdy. Vysvětlit některým lidem rozdíl mezi stavem pozemkové knihy před rokem 1948 a evidencí nemovitostí zavedenou komunisty v období 1948-1989, jinak řečeno vlastnictvím fyzických osob a užíváním socialistických zemědělských družstev a statků, byl někdy nadlidský úkol.

V roce 2003 jsem zaznamenal údaj katastru nemovitostí o tom, že eviduje 15 146 737 parcel zemědělské půdy v České republice (Mazín, 2004). A tak v roce 2015 jsme na tom s evidencí půdní držby pořád stejně jako v roce 1989 a dá se říci stejně jako před sto lety. Postupně se zjišťuje, že Česká republika má v rámci Evropy několik prvenství. Drží absolutní rekord v roztříštěnosti vlastnických parcel katastru nemovitostí, kdy na jednoho vlastníka připadá průměrně 6,3 parcel, které mají průměrnou velikost jen 0,4 ha. (Sklenička, 2013) Jestliže k tomuto údaji přiřadíme 3,5 milionů vlastníků zemědělské půdy, zatočí se nám z toho hlava. Ale to by samo o sobě bylo pouhou kuriozitou, kdyby pro potřeby všech vlastníků byly pozemky komunikačně přístupné. Když se vlastník rozhodne na půdě hospodařit, nebo chce své pozemky pronajmout jinému zemědělci, je postaven před problém vytyčení hranic. Pokud jsou jeho pozemky uprostřed hospodářského bloku obklopené cizími pozemky, pak práva vlastníka na svobodné nakládání s majetkem končí. Jediné co mu zbývá, je obrátit se na Státní pozemkový úřad s žádostí o *pozemkovou úpravu* a čekat. Pokud ani to nepomůže, je vlastník odkázán na to, aby se obrátil na Policii ČR nebo soud.....

Druhé prvenství v Evropě dosahuje Česká republika ve velikosti půdních bloků orné půdy v naprosto nevyhovujícím svažitém, členitém a půdně pestrém terénu. Žádný z okolních států v podobných půdněekologických podmínkách nemá tak velké plochy zorněné půdy s nepřerušenou délkou svahu, mnohdy až 1,5 km. Tak velké širé rodné lány si ve své fantazii nepředstavoval ani Josef Václav Sládek při skládání známé básně. Vinou se přes strmé svahy, terénní prolákliny, zasypané nivy potoků, úvratě a rozorané meze, vytrhané remízky dřevin a pokácená stromořadí, přes bývalé potůčky a tůně, které jsou zatrubněné nebo již vyschlé.

Z toho všeho pramení další rekord České republiky. Podíl pronajaté zemědělské půdy je 80%. V tomto parametru půdní držby nás předčili pouze Slováci. Průměr pronajaté půdy v EU je cca 50%. Uvedená fakta naznačují nebezpečný potenciál ztráty zbytku osobního vztahu k půdě a Zemi. **Je možné z tohoto stavu obviňovat vlastníky? Nebo na nich dokonce chtít dodržování zákona o ochraně půdy? Vždyť vlastnictví podle Ústavy České republiky zavazuje. Míra odcizení člověka od půdy se stále prohlubuje, a to jak od bezmocných malých**

vlastníků žijících ve městech a vesnicích, tak od mocných příjemců dotací, kteří využívají výsadní postavení velkoplošného nájemce. Jsou známé případy, kdy hospodářský dvůr akciové společnosti je vzdálen od pozemků 70 km. Nebo je možné za to vše vinit stát? Vždyť ten činí jen to, co mu vlastníci-občané dovolí. Oni volí poslance a politiky a ti tvoří zákony této země. Došlo ale za posledních 25 let ke skutečné emancipaci těchto vlastníků půdy?

Od roku 1991 bylo pozemkovými úpravami zpřístupněno a vytyčeno 16% zemědělské půdy České republiky. Vedou se diskuse o tom, jestli postupuje proces pozemkových úprav pomalu, kladou se otázky, proč je tak nákladný a zdali by nešlo celou věc zjednodušit a urychlit. Ne, nešlo. Stoletý dluh nelze splatit za dvacet, ani padesát let. Možná nepoctivě a na úkor našich dětí. Prožili jsme jako společnost úpadek a teď nezbývá než trpělivě pracovat na postupné přeměně. Vybudovat novou mez uprostřed stohektarového půdního bloku za souhlasu vlastníků půdy je něco jiného, nežli ji rozorát bez ohledu na vůli jejího vlastníka.

Ale možná vývoj globalizované společnosti vyřeší problém odcizení člověka od půdy sám. Je jednoznačné, že podíl bezzemků stále roste a naopak počet velkovlastníků půdy narůstá. Postupně bohatnou a odkupují pronajatou půdu od drobných vlastníků. Jejich dotace z EU a ČR dosahují desítek miliard. Zaměstnávají obyvatele venkova a dávají pronajímatelům půdy naturálie jako kdysi za monarchie. Pytel brambor nebo pšenici pro slepice. A malovlastníci jsou rádi, že je jejich půda na největších blocích v Evropě vůbec obdělávaná a nemají žádné starosti. A až jejich půda zubožená erozí a nedostatkem organické hmoty přestane rodit?.....„*Vrátíme ji vlastníkům*“. Cynismus? Nebo něco více?

Problematika roztržitosti půdní držby vlastníků, extrémně malá výměra vlastnických parcel a jejich neznámé hranice v rámci rozsáhlých bloků orné půdy se stávají nepodstatné. Možná se zákonem nadřadí uživatelský vztah nad vlastnictví, tak jak se snažili prosadit levicoví poslanci za vlády České sociální demokracie v roce 2005, a společnost se vrátí k Masarykovu heslu: „*Ať půda patří těm, kdo na ní hospodaří.*“ Znal snad náš tatíček vlasti Mojžíšův zákon?

Selský stav jako zanikající kultura?

Po druhé světové válce nastal v rozdělené Evropě rozdílný vývoj zemědělství. Na západě se v poválečných letech rozvinuly rodinné farmy. Bylo nutné zajistit potravinovou soběstačnost obyvatel a zároveň čelit konkurenci výkonné americké ekonomiky. Ve stejné době však v Československé socialistické republice byl obrácený trend. Rodinné statky, soukromá hospodářství, ale i drobné kovorolníky a domkáře státní režim zlikvidoval. Došlo k takzvané *kolektivizaci venkova* násilným způsobem. Od srpna 1950 do března 1951 bylo komunistickými soudy odsouzeno 50 tisíc soukromých zemědělců. V listopadu 1951 proběhla akce K (kulak), při které bylo násilně přes noc přestěhováno 4 000 rodin sedláků desítky kilometrů od své usedlosti a půdy. Jejich provinění bylo v tom, že vlastnili 20-50 ha půdy, které zdědili po svých předcích. Urychlila se tak devastace nejen zemědělství, ale i rodinného

života lidí žijících na venkově. Tradiční pojetí pospolitosti rodiny na gruntu půdy nebyla již zapotřebí.

Jeden z důvodů, proč jsem v roce 1991 přijal nabídku jít pracovat na pozemkový úřad, bylo to, že jsem patřil do rodiny, která byla postižená touto zlovůlí. Když mně bylo pět let, vrátil se můj děda z kriminálu. Byl před rokem 1948 sedlák a továrník. Komunisté mu zabavili nejen pole a propachtovaný statek s továrnou, ale i dům, ve kterém žila do roku 1948 naše rodina. Po roce 1952 jsme bydleli u příbuzných v malém vesnickém domku v Ejpovicích u Plzně. Děda, strýc, který se vrátil od *pétépáků* (trestanecký vojenský útvar) a moje matka se mnou v jedné přízemní světnici. Přes chodbu byla stáj s kravičkou.

Pokud bychom aplikovali *teorii úpadku kultur* do dnešního prostředí zemědělské politiky České republiky, musel by vnímavý pozorovatel připustit, že kolabuje něco, co se snažila naše společnost *resuscitovat* v roce 1989. Kdyby politici zasedající v parlamentu Československé federativní republiky v roce 1991 znali *teorii kolapsu*, možná by si uvědomili, že cesta zpět není možná. Tato teorie totiž říká, že *to, co se obnoví po kolapsu, už nemá dřívější kvalitu, ale vznikne něco nového, transformovaného do jiné podoby* (Bárta, 2011). Ale v roce 1991 šlo jakoby o částečné a nedůsledné vyrovnání účtu s komunisty. Řešily se jak říká „zákon o půdě“ *některé křivdy na vlastnicích půdy z období 1948-1989*. Zákon o *restituci krajiny* nikoho ze zákonodárců navrhnout nenapadlo. Veřejný soud s viníky neproběhl. Vždyť první listopadová vláda byla *vláda národního usmíření*. A právě ti z politiků, kteří v listopadu 1989 něžně převzali moc do svých rukou od komunistů, pak za pár let hořekovali nad rozvrácenou zemí a blbou náladou.

Ještě dvacet let po roce 1989 vracíme na pozemkovém úřadu půdu, kterou ukradli komunisté v období 1948 – 1989, zatím co z některých z nich se stali pozemkoví magnáti, zasedají ve vládě a řídí ministerstva. Výše veřejných prostředků vynaložených na restituce zemědělské půdy, vymáhání nedoplatků přidělů z šedesátých let, vytyčení pozemků pro vlastníky, aktualizaci bonity půdy a digitalizaci katastru nemovitostí, toto vše mnohonásobně převýšilo cenu těchto nemovitostí. *Živý vztah vlastníků k půdě* se bohužel v převážné části nepodařilo obnovit. Oživovali jsme něco, co už funguje jen za podpory umělého dýchání. Ale právě dech – duše jsou nositeli života. Pokud organizmus nedokáže sám dýchat, je v komatu.

Přesto, že v roce 1991 byl zanedbatelný zlomeček těch, co přežili jako soukromí hospodáři, postupně se začaly obnovovat a vznikaly tak nové rodinné farmy po vzoru Evropské unie. Stát pro ně do roku 2002 prováděl pozemkové úpravy formou *zatímního bezúplatného užívání*, které jim rozhodnutím pozemkového úřadu umožnilo začít co nejdříve podnikat. Ale rozhodující efekt v tomto neúměrném a finančně nepřiměřeném úsilí byl ve *změně myšlení*. Pomalu, rok po roku, získávala zemědělská půda své společenské postavení na venkově. Především u soukromých hospodářů a rodinných farem. Jiná situace byla u velkoplošných uživatelů a nájemců půdy. Pochopil jsem, že *změnu myšlení* je těžké předpokládat u lidí vychovaných totalitním režimem diktatury proletariátu. Vždyť uběhlo jen

dvacet pět let od oficiální doktríny komunistického manifestu o *panování socialistického člověka nad českou zemí* (proslov M. Jakeše, generálního tajemníka na sjezdu KSČ 1989). S důsledky panování komunistů nad Zemí se vyrovnávají dodnes nejen lidé a rodiny postižených, ale i samotná krajina. Pozemky brutálně scelené do rozsáhlých bloků orné půdy, zničené dnes erozí, jsou největším zločinem socialistického zemědělství, který jsme nejen zdědili, ale dokonali pěstováním kukuřice, řepky a rychle rostoucích dřevin na energetické účely.

Selský stav se v prvním století jedenadvacátého století transformoval do něčeho jiného, a to do *podnikatelů v zemědělství*. Kvalifikace pro toto povolání, které se dříve dědilo z generace na generaci, je jednoduchá. Podle § 2 Zemědělského zákona stačí, aby adeptovi bylo 18 let a byl svéprávný. Pokud by se jednalo o cizince, stačí zajít na obecní úřad a prokázat gramotnost přečtením libovolného článku z denního tisku. Co by tomu řekl antický mudrc Seneca, autor následujícího přísloví? „*Co ti nezakazuje zákon, zakazuje ti stud.*“ Zemědělství je jediný obor a profese, která v České republice nevyžaduje odborné vzdělání, kvalifikaci a dokonce ani praxi.

V současnosti hospodaří v České republice rodinné farmy na 30,5 % zemědělské půdy (Evropa 68%). Nemají to lehké v konkurenci velkých průmyslových podniků využívajících tisíce hektarů. Největší vlastník, kterého všichni znají, má prý 250 000 ha. Je to možné? Ano. I když žijeme v Létu milosti, platí, že z prázdných ohledů se protivník šetřit nemá (Žalm 7:5).

P.S. Jednou jsem šel po Těšnově na ministerstvo zemědělství a zastavil se u památníku selského stavu a obětí násilné kolektivizace z doby totality. Na pamětní desce z roku 2004 je tento text: „*Komunistická moc a její přísluhovači se pokusili zlikvidovat český selský stav a násilím kolektivizovali venkov. Mnoho sedláků bylo popraveno, tisíce uvězněno, rodiny přestěhovány, děti vyloučeny ze škol, majetky byly rozkradeny. Pachatelé těchto zločinů nebyli nikdy potrestáni. Po roce 1989 následovníci komunistů vraceli majetky jen velmi neochotně a často na jejich neoprávněném držení založili své podnikání. Rodinní farmáři hospodaří dnes na 25% výměry zemědělské půdy*“ (Asociace soukromého zemědělství, 2004). Tito potomci a následovníci sedláků mají ve svých stanovách tradiční hodnoty: rodinu, vztah k půdě a k tomu přibýly novodobé potřeby pozemkových úprav a boj s erozí.

Eroze půdy - nejskrytější zločin člověka na Zemi

S úpadkem selského stavu a pokleslostí kultury zemědělství souvisí zhoršující se stav půdní úrodnosti. Vědci konstatují, že Česká republika není schopna si dlouhodobě udržet kvalitní zemědělskou půdu (Bárta, 2013). Podobné příznaky vykazovala před úpadkem Římská říše ve 4. století. Vylidňování venkova, opouštění zemědělské půdy a ztráta její úrodnosti. Chtěl bych ukázat nebezpečné chování naší společnosti v oblasti využívání zemědělské půdy, které nápadně připomíná průběh počínajícího kolapsu agroekologických soustav a ztráty jejich komplexnosti. Systémový přístup vyžaduje dát do souvislostí kondici půdy, zadržovací schopnost krajiny pro vodu a zhoršené klimatické podmínky. Nejkrutější projev zhoršujících

se změn lze pozorovat na vodní erozi půdy. Jestliže klima nejsme schopni ovlivnit, pak erozi půdy a retenci vody částečně ano. Chováme se tak podle toho?

Od okamžiku, kdy se v atmosféře Země začnou tvořit srážející jádra, shromažďuje voda sílu. Napřed gravitační. Každá kapka zvlášť. Nenápadně, v podobě bílých nevinných obláčků na kobaltovém nebi. Jakmile molekuly vody v mracích dosáhnou potřebné váhy, přibližně za devět dní, spolčí se kapky k první akci. Vyrazí směrem k Zemi ... Voda, dopadající na povrch Země, si nijak nevybírá. Prostě nasbíranou gravitační sílu přemění v momentu dopadu na povrch Země v kinetickou a uvede do pohybu nejen sebe, ale i okolní částice půdy. To, co se stane s povrchem Země a půdy po dopadu shluků vodních kapek, závisí na řadě okolností. Jestliže je krajina zalesněna, je Země připravena vodě odolávat. Pokud tvoří krajinu louky a pastviny, je tato vegetace natěšená na závlahu, ale jen do určité míry. Trvá-li přívál vody delší dobu, půda nadbytečnou vodu odmítne. Ale nejhorší situace pro půdu nastane, když je obnažená orbou v místech soustředěného odtoku vody po vydatných srážkách.

Eroze je rozrušování (doslova rozhlodávání) a odnos půdy vlivem činnosti větru, vody a ledovců, jakož i přemísťování těchto uvolněných částic půdy do jiných poloh, kde se ukládají ve formě nánosů, náplavů nebo návěží (Janeček, 2012). To je jedna z oficiálních definicí eroze půdy. Člověk, který tuto definici vymyslel, se staví do role jakéhosi pozorovatele přírodních procesů. Jakoby za nic nemohl. Podobně jsou definované jiné degradační jevy a globální procesy, kdy příslušný vědec nebo politik si *myje ruce* tak jako kdysi Pilát. Ale jsme my lidé v případě eroze půdy opravdu bez viny?

Pomalu, plíživě milimetr za milimetrem, ale vytrvale. Jedna z epizod plošné eroze na dlouhém půdním bloku evidovaném v programu pro dotace na půdu. Každoročně se opakující, zákonem povolený smyv půdy. (Plzeňská pahorkatina, 1998)

Erozní činitelé jsou na jedné straně dešťové srážky a na druhé straně svažitost a tvar místa, na kterém srážky spadnou. Ani jeden z těchto činitelů nemůže člověk ovlivnit. Ale další činitele už ovlivnit může. Například rozpoložení a zdravotní stav půdy. Je připravena bránit se síle dopadající vody? Umí srážky pojmout a ustát? Je v půdě dostatek ústrojných látek, zapravené organické hmoty? A je na povrchu půdy vegetační kryt odpovídající svahu a jeho tvaru? A co délka nepřerušného svahu? Pomohli jsme půdě, nebo jsme ji nechali napospas živlům?

Když přijde déšť, voda se do půdy určitý čas vsakuje. Ale jakmile je půda nasycena, začne dopadající voda stékat po povrchu půdy. Dochází k dešťovému ronů v souvislé vrstvě a ploše. Jestliže déšť trvá déle, erozní činitelé se začnou sčítat a násobit, vznikají rýžky, brázdy, rýhy a nakonec výmoly, sesuvy a strže. Vědci tvrdí, že jedna třetina smyvu půdy při dlouhotrvajícím dešti se odehrává v dráhách soustředěného odtoku na velkých a dlouhých půdních blocích vytvořených za období socialistické kolektivizace. Některé z bloků jsou až kilometr dlouhé. Plíživě působí především rýhová nebo brázdová eroze, kterou zahradí běžná agrotechnika přehnutím okolní půdy do poškozených míst. Zdánlivě se nic nestalo, ale je to za cenu snížení mocnosti půdního profilu. A to opakovaně. Rok co rok, na stejném místě. Jakoby erozní rýha a podnikatel v průmyslovém zemědělství žili v jakési zvrácené symbióze.

Vědci rozlišují normální a náhlou erozi. Normální eroze je taková, při níž je ztráta půdy nahrazována probíhajícím půdotvorným procesem. Normální eroze je podmíněna normálním hospodařením. Náhlá a mocná eroze v ploše a do hloubky natrvalo ničí a znehodnocuje půdu a jednou z jejích příčin je intenzivní způsob využívání půdy pod diktátem stále vyšších výnosů a podmínek pro dotace. Oficiální metoda měření eroze vychází z *průměrného* přípustného odnosu zeminy za rok. Ale *průměrně* se příroda a klima nechovají. Všechny erozní jevy probíhají při náhlých příhodách podnebí, které je stále extrémnější v nepředvídatelných přívalových deštích. Tak proč přemýšlet a počítat průměrné hodnoty za rok? Ty jsou překročené kdykoliv při větším dešti.

V české kotlině je ohroženo náhlou vodní erozí 50 % zemědělské půdy a ročně je postiženo 21 milionů tun půdy o celkové škodě 4,3 miliardy korun (Janeček, 2007). Kde jsou ty doby, kdy naši předci pozorovali v jarních měsících *járky*, dnešní terminologií drobné rýžky po tajícím sněhu. Agroenvironmentální politika EU se snaží čelit erozi a podmiňuje příjem dotace na půdu protierozní technologií. Ale místo na 50% erozně poškozených půd v České republice je tato protierozní technologie obdělávání vztažena jen na 11% a to ještě k tomu v takových opatřeních, která nedokážou čelit větší srážce.

Logicky z toho lze odvodit, že na 39% erozí poškozené půdy České republiky daňoví poplatníci dotují toto počínání příjemců dotací na půdu. A půda začíná být vyčerpaná, unavená a někde kapituje... Z úrodné půdy černozemí na spraších hlubokých až 10 m vzniklých po době ledové se na mnohých místech Moravy, Hané a Polabí během posledních třiceti let staly antropogenní půdy bez vnitřní síly, odolnosti a schopnosti sami rodit. Kromě

51% půd postižených vodní erozí je dalších 14% znehodnoceno větrnou erozí a 45% utužením od obří zemědělské techniky. Na řadě smytých ploch dříve nejúrodnějších půd černozemí se dají najít mušličky, stejně jako na mořském břehu v Chorvatsku. A tak dnes v pozdním létě roku 2015 vědci konstatují, že půda v České republice je nemocná. Po dlouhém období sucha přišly lijáky, které však půdu nespasí, ale spíše jí ublíží. Vyprahlá, spečená půda je jen další obětí vodní eroze a způsobuje místní povodně. Přitom právě pole by měla zadržovat nejvíce vody v krajině. Daleko více než lesy, které jsou na mělkých skalnatých půdách (Vopravil, J., iDNES. cz, 17.8. 2015). Pro některé plodiny tohoto roku je již pozdě. Uschly.

Když Job připomínal Bohu svoji bezúhonnost, vzpomenu i to, jaký měl vztah ke svěřené půdě jako velkostatkář: *Jestliže má půda proti mně křičela a její brázdy přitom plakaly, jestliže jsem její sílu spotřeboval bez placení a její vlastníky odbýval, ať místo pšenice vzejde trní, místo ječmene býlí* (Job31: 38-40).

Ozdobnice čínská na Plzeňské pahorkatině?

Redaktorka z TV ČT1 mě telefonem zastihla v pátek odpoledne 13. 6. 2011 na služební cestě v Klatovech. Ještě předtím jsem ale měl telefonát se svým nadřízeným a tiskovou mluvčí ministerstva. A to vše kvůli bleskové povodni v Úlicích na okrese Plzeň - sever. Vyžádal jsem si čas na to, abych věc prošetřil na místě, než bude reportáž natočena.

Když jsem přijel druhý den po povodni do Úlic, vše se točilo okolo škody způsobené přívalovým deštěm na budovách, komunikacích a soukromém majetku uvnitř zastavěné části obce. Způsob uvažování postižených občanů nevedl dále než za humna. Šel jsem po stopách ničící vody až na pole nade vsí. Škoda na půdě tohoto čtyřicetihektarového pole byla nenahraditelná. Poškození komunikací, zahrad a budov ve vesnici bylo proti tomu zcela zanedbatelné. Dole ve vesnici na mě čekali nájemci šedesátihektarového pole z akciové společnosti. Chtěli mě bez sebemenšího studu vykázat z pozemků. To, že provádím monitoring eroze podle příkazu ministra zemědělství, na ně velký dojem neudělalo. Po krátkém rozhovoru jsem pochopil, že vysvětlovat, proč provádím šetření a co je to eroze půdy, nemá smysl. Vyžádali si telefon mého nadřízeného a já se vzdálil.

Všechno prý způsobila nějaká *ozdobnice čínská*. Tvrdil mi to můj představený do telefonu, ale i redaktorka a paní starostka obce Úlice. Dělal jsem, že tomu rozumím a chápu to, ale nevěděl jsem, co je zač ta *ozdobnice čínská*. Musel jsem použít internetu, abych zjistil, že se jedná o jakýsi druh bambusu. Ale jak mohla způsobit povodeň v obci Úlice, která se nachází uprostřed Evropy na Plzeňské pahorkatině? Jak se sem dostala z tropů? *Ozdobnice čínská* má přírůstek až 2m za rok. Na podzim se pokosí a ve zvláštních kontejnerech odveze do bioelektrárny. Bioelektrárny podporuje dotacemi Evropská unie ze svých strukturálních fondů. Nájemce zemědělských pozemků dostane dotace na výstavbu bioelektrárny, pak na

půdu, kde roste dvanáct let *ozdobnice čínská*. A vlastník půdy? ... ten o ničem neví, vždyť žije v Itálii a v Čechách byl, jen když podepisoval kupní smlouvu.

Jak bylo dohodnuto, druhý den se do mé kanceláře dostavila paní redaktorka s kameramanem z TV ČT1. Byla také poučená jako já a měla připravené otázky. Šla rovnou k věci: „*Kdo za to může?*“ Mohl jsem se chovat loajálně k zaměstnavateli a odpovědět: „*Vyšší moc*“ což je mimo jiné pojem užívaný v dotačních pravidlech EU. A měl bych pravdu. Vždyť na pole nad Úlicemi spadlo během dvaceti minut tolik vody jako jindy za dva měsíce. Ale chce opravdu *Vyšší moc*, aby se na Plzeňské pahorkatině pěstoval bambus? Nechtěla *Vyšší moc*, aby bambus rostl v Africe? Není za experimentem s ozdobnicí čínskou nějaká *lidská svévole*? Na začátku tohoto *malého příběhu* byli všichni spokojeni. Vlastníci, nájemci, domorodci i cizinci. Dokonce i Evropská unie a poskytovatelé dotací v České republice mohli mít dobrý pocit z přerozdělení daní občanů. Vše fungovalo až do chvíle, kdy dopadl přívalový déšť na hluboce zoranou půdu osázenou *ozdobnicí čínskou*. Ale ani po bleskové povodni v Úlicích nikoho nenapadlo, co se stalo s půdou z pole nad vsí a kam se poděly desítky tun úrodné ornice, kterou kultivovaly desítky generací sedláků.

Jednou se mi svěřil můj kolega z ministerstva zemědělství: „*Kdyby můj děda viděl, že pálíme kukuřici v elektrárnách, tak by mě přerazil.*“ Můj také, dodávám. A tak se nabízí úvaha, zda si v případě náhlé eroze v Úlicích někdo něco neprávem nepřivlastnil. *Půda je „jenom“ stvoření, ale není žádoucí za stvořením vidět Stvořitele? Kdo okrádá stvoření, okrádá Boha. Člověk je největším zlodějem stvoření (Pöhlmann, Stern 2006)* Podobně uvažovali Indiáni. Voda a hlína pro ně byly živé bytosti. A živé bytosti předcházející člověka mu dávají život.

Obnovitelné zdroje, prosazené přes agroenvironmentální politiku EU, sebraly zemědělství 39% plochy půdy. Přestali jsme být soběstační ve výrobě základních potravin, ale máme zelenou energii z půdy a na oplátku do ní vracíme odpady z bioelektráren místo chlívské mrvy. Stačí uzákonit plantáže rychle rostoucích dřevin jako zemědělskou výrobu a odpad z bioelektráren jako organické hnojivo.....

Spodní část stohektarového pole, kde se po bleskové povodni usadila jemnozem se štěrskem. Sondovací tyčí se dala určit mocnost splaveného materiálu. V místě erozního kužele, bylo naměřeno až čtyřicet pět centimetrů navrstvených splavenin. Ostatní erodovaná půda byla odnesena do potoka a usadila se v obci a nižších polohách povodí (k.ú. Úlice, Plzeň sever, červen 2011).

Podle Talmutu(Pirkej Avot, V13) má člověk čtyři způsoby myšlení:

Moje je moje a tvoje je tvoje obvyklý způsob uvažování
Moje je tvoje a tvoje je moje.....způsob nevzdělanců
Moje je tvoje a tvoje je také tvoje..... způsob pokorných
Tvoje je moje a moje je také moje..... způsob zločinců

Mentalita podnikatelů v zemědělství a velkopanských vlastníků půdy, kteří mají adresu firmy na Václavském náměstí nebo v Pařížské ulici na Praze 1, je „život v pruhu pro předjíždění“ ... Jestli je půda moje, tvoje, naše, všech nebo dokonce Stvořitele, to asi nikdo z nich neřeší. Smutné na tomto malém příběhu je, že psané právo bylo ze strany podnikatelů v zemědělství a vlastníka půdy dodrženo. Ale v kulturně vyspělé společnosti platí vedle psaného zákona i zvykové právo, které se dědí po otcích.

Pokud se člověk neorientuje v záplavě paragrafů, které usměrňují jeho chování, což se dnes lehce stane, pak nastupují tradované hodnoty, svědomí a etika. Úspěch a prosperita, která je cílem západní civilizace, může snadno vést k blahu lidu, ale také k morální ochablosti. Připomíná mi to příběh z Bible, ve kterém syn krále Davida sváděl k hříchu svoji vlastní sestru Tamar a ona mu udělila lekci: „ *To se přece v Izraeli nedělá !!!*“(2 S 13:12).

Dopřejeme dnes půdě odpočinek?

Rozumím tomu, že muži byl pro prvotní hřích Adama určen úděl dobývání chleba z prokleté země a proto je přirozené, že zemědělec dnes vytěžuje půdu (Gen 3:17). Když pomineme současný trend agrární politiky vytěžovat z půdy nikoli chléb ale energii, pak rozumný muž by měl zacházet s půdou jako se svojí partnerkou, nikoli prostitutkou. Nejde o to si užít a zavřít za sebou dveře. Vyžaduje to dlouhodobý vztah na rovině lásky a oběti.

Úhor dává chudým mnoho pokrmu, ale bývá ničen bezprávím (Př13:23). Dá dnes někdo ze zemědělců a politiků šanci půdě odpočinout a nabrat ztracenou sílu? Možná pouze jen malé půdě, která se nedá orat, nebo naopak trvale zamokřené, na kterou nelze zajet traktorem. Úhor byla běžně používaná zásada ještě před několika stoletími. Ale dnes? Co by to přece bylo za podnikatele, kdyby nevyužili sílu úrodných půd, která se zadarmo nabízí? Povinností podnikatele je přeci *vytvářet zisk*.

Převážná část půdy je dnes rabovaná, nebo naopak opuštěná, v současné mluvě zemědělců řečeno *vedená do klidu*. Vložená práce a statková hnojiva, které naši otcové a dědové poctivě zapravovali do půdy, jsou během několika let bezostyšně *vyčerpávány bez náhrady*. Chov dobytka je dřina s nejistým ziskem. A tak je výhodnější jen polařit a hnojit umělými hnojivy. Nemusí se nic zaorávat do půdy a osevní postupy s řádnou agrotechnikou, které by přirozeně šetřily a obnovily zásobu živin v půdě, ty dnes nikdo nekontroluje. Paradoxně je po právní stránce vše pořádku. Vždyť půda je podle římského práva věcí. Půda nic na člověku nechce. Nechátrá jako domy, nerezaví jako auto, ani nic nežere jako dobytek. Je stále na svém místě a nikdo ji nemůže ukrást. Proto ji bohatí lidé využívají jako pokladnici nebo nedobytný trezor pro bezpečné uložení přebytečného kapitálu. Je to jistota, na rozdíl od investování do akcií a dluhopisů, a ještě ke všemu na ni lze dostat každoročně dotaci. Ekonomické predátorství v zemědělství se stalo v současném období permanentních krizí zvyklostním právem. Když se dnes zeptáte zemědělce, co bude příští rok pěstovat na polích, odpoví: „*To, na co půdou dotace*“.

„Národ, který ničí půdu, ničí sebe sama“ (F.D. Roosevelt americký prezident 1936).

ČLOVĚK A PODNEBÍ

Něco zásadního se od počátku světa odehrává mezi Nebem a Zemí. Jinak řečeno v oblasti Poněbesí. Teď nemyslím z hlediska duchovního ani astrofyzikálního. Porozumět těmto vesmírným zákonitostem pomocí dalekohledů a matematických modelů je přinejmenším troufalost nebo pouhá hypotéza. Ambice některých vědců pochopit a popsat vlastnosti vesmíru, vývoj hvězd a galaxií vzdálených prý 56 000 světelných let a mluvit o tom vážně, vzbuzuje na tváři mnoha střízlivých vědců mírný úsměv. Byli jsme stvořeni proto, abychom chodili po Zemi. Tady jsme doma, nikoli ve vzdáleném Vesmíru. Za ten zodpověď nejsme.

Ale podnebí vzdušného obalu Země, které Scénárista *Velkého příběhu* geniálně dotvořil pro současné období Léta milosti? Jak změřit a pochopit dlouhodobě a harmonicky

působící souvislosti oceánských proudů a atmosférických proudění mezi oběma póly Zeměkoule? Když si uvědomím, že na měsíci, který tak zřetelně vidím ze své šumavské chalupy, je zima 200 stupňů Celsia, jsem naplněn bázní. Stvořitel připomíná svému umíněnému lidu, že zapomněl na počátek *Velkého příběhu*. On vtiskl Zemi její dnešní podobu a stanovil roční období. On dává v pravý čas vydatný déšť na jaře a slunce v období žně (Jer 5:21-25). V současné době klimatického rozvratu však je stále více na jaře sucho a v době zrání, kdy má svítit slunce prší a vyskytují se povodně.

V současné době jsou *dopady zhoršených klimatických podmínek* tématem nejen mezinárodních konferencí jako byl letošní summit o klimatu v Paříži, ale diskuse o měnícím se podnebí probíhají v široké veřejnosti. Dnes se totiž dotýkají nějakým způsobem každého. Vyschlé studně, povodňové škody na nemovitostech, urputné vlny veder a zničená úroda. Výnos obilovin může podle odhadů vědců klesnout až o 50 %. Hrozí zastavení energetického využití vody a čerpání vody pro závlahy. Stanovištní podmínky pro organizmy se posouvají a již v současnosti dochází ke stěhování teplomilných druhů k severu. Oddělovat přírodní jevy v krajině a Ponebesí od člověka a stavět se pouze do role pozorovatele a glosátora, je nevědecké a cizí hodnotám naší společnosti. Příroda si sama pomohla možná v minulosti, ale dnes již nemůže, protože je nejen zkulturněná, ale na mnoha místech poničená člověkem.

Scénáře změn podnebí do roku 2050 založené na předpokladu zvyšující se průměrné teploty atmosféry se některým z vědců jeví jako termodynamický nesmysl. Strašit lidi tím, že se uvaříme pod vlivem skleníkového efektu nebo budeme ozářeni radiací Slunce je z říše astrofyziky a nezakládá se na změřitelných hodnotách. Podobně je předvídaní vývoje podnebí na základě zvyšující se průměrné roční teploty pouze předmětem studia statistiky a matematických modelů. Jestliže víme, jak lze reagovat na povodně a erozi půdy, pak problém globálních změn podnebí, především sucha, je nad lidské síly. V Bibli o tom máme řadu příběhů, kdy národy musely kvůli suchu migrovat stovky kilometrů a doprošovat se jiných civilizací o vodu a obilí. Tento faktor migrace národů je v současnosti politiky podceňován.

Co je však realita před kterou nemůžeme utéci, je zvyšující se výpar z holého povrchu odlesněné, vypasené a zorané půdy. Je třeba si připomenout, že člověk se od počátku své existence stal klimatickým činitelem ovlivňující prostor mezi Zemí a Nebem. Od chvíle, kdy začal odstraňovat hloží a les z povrchu Země a řál do půdy za účelem pěstování pšenice. Povrch Země na počátku stvoření, a také po světové potopě, tvořily lesy. Domnívám se, že aby mohl Noe začít pěstovat vinnou révu někde v oblasti Araratu, musel napřed porazit lesní porost, vykloučit pařezy a aspoň trochu zkultivovat kamenitou půdu. Jeho poslání od Stvořitele –znovu osídlit Zem, byl kolosální. Není divu, že z tohoto zodpovědného úkolu měl problémy s alkoholem(1 Moj 9: 22). Na souvislost zalesněné krajiny a počasí upozornil už Kryštof Kolumbus v roce 1492. Do deníku si poznamenal, že když připluli k málo obydleným, ale lesnatým pobřežím, přšelo tam téměř každou hodinu. Když se v těchto místech rozvinula zemědělská civilizace kolonizátorů a lesy byly vykáceny, přestalo pršet a výskyt mlh se snížil.Odlesnění a odvodnění proběhlo na území USA v takové míře, že z celkového množství

původních mokřadů po příchodu Evropanů zbývá jen 51% (Mitsch and Hernandez, 2013). Ale podobně složitou úlohu měl středověký obyvatel dnešního území české kotliny na přelomu prvního a druhého tisíciletí po Kristu, když ke své obživě potřeboval žďářit lesy. Vliv činnosti člověka v těchto prehistorických obdobích civilizace na podnebí Země byl z dnešního pohledu zanedbatelný. Ale pokud bylo za doby Noeho asi 1 mil. lidí a v raném středověku asi 4 mil lidí, pak v současnosti se jedná o 7 miliard. A všichni chtějí jíst chléb a pít vodu tak jako v minulosti. Přitom se nic principiálního od doby Noeho nezměnilo. Do dnešní doby všechny civilizace pěstují obilí, ať už se jedná o pšenici, rýži nebo méně náročný ječmen.

Jak to vše souvisí se změnami podnebí? Při všech prokazatelně nepříznivých změnách, nejde o to, že zemřu při vědomí své malosti a neschopnosti, ale o to, že se mohu *přizpůsobit* a odpovídajícím, rozumným způsobem *reagovat*. Změny podnebí nezastavím, ale nevzdám život v postoji řecké osudovosti a tragedie. V současnosti uplatňovaný *princip předběžné opatrnosti* není důsledek strachu, ale prozíravosti a touze po životě. Teď a tady. **Přes všechny prokazatelné změny podnebí a zaznamenané přírodní katastrofy je možné se na současné podnebí dívat jako na obecné dobro všech obyvatel Země. Jsme povoláni přijímat pozemský svět jako příležitost ke společenství se všemi tvory a přírodou včetně Ponebesí (František, 2015).**

Platí dnes ještě lidová pranostika?

Podle mého profesního kolegy Zdeňka Vašků jsou pranostiky *složitě smyslové kompozice, přimykající se tím nejmocnějším způsobem k materiální a duchovní podstatě naší krajiny. Je to odkaz někdejších aktivních účastníků každoročně se obměňujících opakovaných činností, výjevů a událostí, jak je zaznamenali naši předkové (Vašků, 2014)*. Připomíná mi to kořeny základního vztahu člověka k Zemi, které měl Noe sázející vinnou révu, Mojžíš jako zákonodárce v oblasti správy Země, náčelník Indiánů Seattle se svojí morální převahou nad prezidentem USA a po něm Elzéard Buffier vášnivě sázející stromy v lidmi poničené krajině Alp. Ale vedle toho - může dnešní člověk za globalizaci světa a klimatický rozvrat?

Zdá se, že pro pranostiky, tak jak byly vnímané našimi předky, už prostor v našich životech není. Stačí se podívat na internet nebo chytrý mobil. Proč zvedat hlavu k Nebi nebo pozorovat potůček za humny? Jak vlastně vznikala lidová pranostika našich předků?

Ten kdo pozoruje počasí, je v těsném spojení i s tím nejzazším koutkem své země, krajiny, půdy, se sadem, který leží až nahoře u lesa. S pramenem na úbočí hory, obilným lánem v údolí a právě pluhem odříznutou voňavou skývou ornice, sedmikráskou na humně. Hlubokým oceánem ovzduší, který po staletí ohmatává smysly i údy Zem. Působí na ně a pulzuje jimi. Pozoruje orosená rána. Barevné západy slunce. Tah ptáků, třesutý mráz, van větru, dešťové přívaly a bouře. Pozoruje jejich sled, rytmus a cíl. Pozoruje a rozumí jim. Pozoruje je a zná (Vašků, 2014) Připomíná mi to systémové vnímání Země náčelníka Indiánů Seattla. Současný člověk vnímá vodu jen v jejím tekutém stavu a to většinou, když otevře kohoutek nad

umyvadlem. Nevnímá vodu pod zemí, v oblacích páry, v ranní rose na trávě, v půdě nebo rostlinách. Ale voda je přítomná všude tam, kde je život.

Zdálo by se, že za lidský život omezený desítkami let, není možné zaznamenat změny v podnebí. Ale i na Zemi a v Ponebesí se dlouhodobé procesy urychlují a to bohužel chaoticky. Naši dědové se mohli zabývat pranostikami a odvozovat od různých přírodních jevů jaká bude zima nebo léto. Třeba podle odlupujících se slupek cibule. Sám si pamatuji, že v mém dětství každý den v létě byla malá bouřka. Pára z chladného povrchu Země se přes den vypařila z lesů a k večeru spadla v podobě srážky na rozehřátý povrch krajiny.

Z archivních materiálů je zjevné, že k extrémním projevům počasí docházelo v Čechách i v minulosti. *Léta Páně 1601, při času sv. Víta z častých a velikých pršek, a to ode dne sv. Medarda začatých, taková veliká povodeň přišla, že natoliko zde při městě, ale i po všem království Českém na travách ještě neposečených znamenitou škodu učinila. Pán Bůh s námi. (M.Š. Plachý z Třebnice).* Jiný záznam popisuje bleskovou povodeň v Kutné Hoře. *Na den Božího těla roku 1623, kdež se slavná procesí v městě Kutný Hoře konala, tak velký déšť spadl, že v půl hodině k jarmarku postavené krámy, vozy a jiné těžké věci po ulicích plavaly. Také takové krupobití bylo, že v domech okna vytlučena byla, v polích ovce a v lesích zvěř poraněna i pobyta byla (J.F. Beckovský).* Ale byly zaznamenány i výskyty úmorných veder. *Léta Páně 1473 bylo veliké horko, tři a půl měsíce nepršelo. Lesy hořely, řeky a potoky vysychaly, urodilo se málo obilí. Řepa, zelí a jiné plodiny se vůbec neurodily. Toho roku vyhořelo v Čechách a také v okolních zemích (Letopisy).*

Aby člověk za svůj jepičí život byl schopný zaznamenat posun v podnebí, musí být spjatý s určitým místem a chovat se jako pozorovatel pokusné plochy, na které se odehrávají hydrologické jevy. Hydrologie zkoumá koloběh vody ve všech skupenstvích a souvislostech.

Pramen po Němcích

Pamatuji si, jak jsme se jako kluci bavili tím, že jsme železnou trubku, kterou tekla z pramenného vývěru voda do dřevěného koryta u naší chalupy, ucpali rukou a z potrubí tryskal gejzír do třímetrové výšky. To bylo někdy před padesáti lety. Louka nad chalupou byla na jaře celá podmáčená a to nejen z tajícího sněhu, ale i z podzemní vody přitékající ze svahu. Museli jsme každé jaro čistit příkop, aby voda netekla do základů. Okolo nás byly samé květnaté louky, které se sklízely na seno.

Kdysi v šedesátých letech minulého století, když moji předci koupili chalupu jako příděl po odsunutých Němcích, poradil soused lesník, abychom horní část naší louky zalesnili a tím ji vegetativně odvodnili. Ale i po tomto přírodě blízkém opatření se voda každým jarem objevovala znovu. Jednoho letního dne zapadl traktor Státního statku Dešenice v potůčku nad naší loukou a vícekrát se již nesklízela. Začala na ní probíhat, jak by řekli ekologové sekundární sukcese. **V té době jsem se zabýval výzkumným úkolem *Mobilizace půdních***

rezerv a mohl jsem pozorovat, jak z horské louky se stává les. Ale k mobilizaci a rekultivaci dočasně neobdělávané půdy nedošlo. Přišel listopad 1989. Dnes po třiceti pěti letech se louka přeměnila na listnatý les. Ale voda se začala ztrácet. Občas v létě se stávalo, že v potoce bylo méně vody a bažiny okolo chalupy postupně vyschly. Pramen ve studánce však tekł se stejnou vydatností. Kdysi jsem nechal udělat laboratorní rozbor u nás v práci a zjistilo se, že má kvalitu kojenecké vody.

Letošní jaro v roce 2015 bylo teplé a suché. A nedostatek srážek pokračoval i v létě. Smrky a borovice nad chalupou ronily suchem smůlu. To jsem viděl poprvé. Sucho způsobilo, že v torzu šumavských lesů se třikrát zvýšilo kůrovcové řádění. V červenci vyschl potok. Také poprvé kam moje paměť sahá. Pak došla voda v obecní studni na louce směrem nad námi. Vozili do ní cisterny vody, ale marně. Postupně se voda ztrácela okolním sousedům. Nikdo z usedlíků nepamatuje, že by pramenní vývěry vyschly. Ale obecně platí, že na horách byl vždy problém s vodou oproti nížinám s jejich velkými akumulacími zónami nívních poloh. Jenže letos dokonce vyschnul i pramen Vltavy. V srpnu začali všichni okolo naší chalupy vrtat studně. Třicet dokonce padesát metrů. Reakcí na sucho je zbrklé, bezmyšlenkovité vrtání hlubinných studní. Levná a kvalitní voda hned. Trochu jsem znejistěl, zvláště když se proud vody v naší studánce ztenčil. Vždyť ani nevím, odkud teče a kde je zdroj našeho pramene. Tuto informaci si odnesli Němci do Bavorska v roce 1947. Škoda, že jsme se nezeptali paní, která nás v roce 1992 navštívila a prožila za války na chalupě dětství. Naše babička říkala, že voda je přivedena k chalupě dřevěným potrubím odněkud z lesa pod Hofmankami.

V říjnu jsem přijel na chalupu a studánka byla suchá. Poprvé v životě jsem poznal, co to znamená nemít v domě vodu. První reakce je strach, jak to bude dál. Chalupa bez vody je k ničemu. Posadil jsem se u vyschlého potůčku na lavičku a přemítal. Dokonce mi napadlo, že se zeptám na firmu, která tak rychle vrtá všem okolo studně. Nejhorší by v takové situaci bylo propadnout beznaději a složit ruce v klín. Vzal jsem krompáč a lopatu a začal jsem kopat. Netušil jsem, kde je dřevěné potrubí po Němcích. Musí být v nezámrazné hloubce. Snad povede v přímce nad studánku..... Až koncem listopadu po lopotném kopání a odstraňování kořenů šedesátiletých smrků jsem po měsíci objevil pramen 1,5 m pod povrchem země. Byl vyskládán z kamene a vyvěral z horninové pukliny na nepropustném podloží jílu. Pramen nevyschl, jen se ucpalo potrubí.

Vzpomněl jsem si při této příležitosti na naše předky, kteří chalupu postavili. Tehdy před sto lety ještě přemýšleli a stavěli obydlí v místech, kde byl vydatný zdroj kvalitní vody. Nekopali padesátimetrové studně v místech, kde je podzemní voda ukryta pro období sucha aby ji energeticky náročně čerpali. Ale přeci jen..... Dnes sice už netryská gejzír z pramenního vývěru do třímetrové výšky, ale díky za to, že voda teče a dá se pít.

Co se stane, když v srpnu sklídíme řepku a kukuřici?

V posledních asi třiceti letech se v mírném klimatickém pásu severní polokoule opakovaně vyskytují nepříznivé hydrometeorologické jevy. V zimním období se projevuje rozkolísání teplot a holomrazy a naopak v létě přívalové deště střídané úporným suchem. Dochází tak k dlouhodobějším změnám a nežádoucím dopadům na pevninu a oceány. Extrémní sucho a následný hladomor si v Etiopii v polovině 80. let 20. století vyžádalo asi 200 tis. obětí. Ale také ve vyspělé Evropě v roce 2002 na následky veder zemřelo asi 30 tis. lidí.

Podle předpovědi ČHMÚ dojde v horizontu dvou desetiletí ke zhoršení kvality a dostupnosti vody. Také vzroste riziko přívalových povodní z déletrvajících a intenzivních srážek. Například v letech 1997–2002 došlo v ČR k opakovanému výskytu velkých povodní. Naopak na malém povodí je zaznamenána blesková povodeň s průtokem 100-leté vody, což je běžné jen u velkých toků (VÚV Praha, 2014). V ročním průměru u nás vzrostl výskyt extrémních srážek o 26 %, na úkor rozložení pravidelných srážek v období léta, kdy jsou pro kulturní plodiny důležité. Často jsou setřeny rozdíly mezi ročními obdobími a rozšiřují se škůdci.

Je obtížné určit, který z degračních faktorů způsobených nevhodným využíváním krajiny, nastartuje dlouhodobý a nezvratitelný proces *ztráty komplexnosti ekosystémů*. Většinou působí v krajině jako součinitelé s různými dispozicemi a v různé intenzitě. Co však je možné považovat za společný jmenovatel neuspokojivého stavu krajiny, hydrografické sítě a půdy je nedostatečná *retence vody*. Jinak řečeno snížená schopnost půdy jímat vodní srážky, urychlený odtok vody a zvýšený výpar z poničené krajiny. V těchto nepříznivých jevech způsobených průmyslovým zemědělstvím a lesním hospodářstvím dnes chybí vodohospodářský přístup.

Ale abych se dostal k tématu této kapitoly: *Co se stane, když v létě sklídíme řepku a kukuřici*. Krátký cyklus vody nebo jinak řečeno malý koloběh vody se vyučuje v pátých ročníkách základní školy. Ale tato všeobecná znalost přírodních zákonitostí se postupujícím věkem u lidí vytrácí a technikou opojený člověk zapomene, jak podnebí a počasí funguje. Vodu v krajině zjednodušeně vnímáme jen v kapalném skupenství v podobě potoků, řek, rybníků a deště. Voda má ale také plynné skupenství a je přítomná v různých organizmech a prostředích. Jedna podstatná neviditelná součást koloběhu vody je pára, voda v rostlinách a voda vázaná půdou. Pak je možné vyzorovat v krajině dva základní typy koloběhu vody. Uzavřený s nízkým únikem vody z krajiny a otevřený koloběh typický pro zemědělskou krajinu. Krátký koloběh vody probíhá v krajině s dostatkem porostů lesů, luk, pastvin a vodních ploch. Voda odpařená přes den se v takové krajině sráží na povrchu rostlin a po nočním ochlazení se z ní tvoří ranní mlhy. Ty se pak druhého dne dopoledne projevují v podobě rosy. To je to co pozoruji na naší chalupě z okna. Nad lesy se objevuje pára a trávník pokrývá vydatná rosa, které se odborně říká horizontální srážky. Babička říkala: „*Jedenáctá rozhodne*“. Myslela tím: buď půjde mlha nahoru a vyjasní se, nebo zůstane nad povrchem země a sluneční svit se k nám bude dostávat v omezené intenzitě. Ale z hlediska mikropodnebí jsou obě varianty příznivé pro krajinu i člověka. Dá se totiž předpokládat, že pára stoupající nahoru vytvoří mraky a ty v kapalně podobě spadnou o kus dále. Nebo

vlhkost zůstane na místě. Obojí je dobré. Chladicí systém vegetace lesů a luk na Jezerní hoře a komplexu lesů Královského lesa zatím funguje.

Pokud bychom dali do souvislosti globální údaje o klimatu české kotliny a výměry lesů, dostaneme se do zajímavých poměrů. Po poslední době ledové pokrývaly lesy převážnou část území, ale důsledkem zemědělské činnosti došlo v 17. století k nejnižšímu stavu lesnatosti a to jen 14% (údaj Tereziánského katastru). Od této doby dochází k postupnému nárůstu výměry lesa až do současnosti, kdy je na území České republiky 34% lesů. To je dobře. Dokonce těžíme méně než vyrostle. Problém souvislostí mezi vegetačním krytem a mikropodnebím české kotliny je třeba hledat jinde nežli v globálních údajích katastru nemovitosti. Domnívám se, že vedle celkové změny klimatu na Zemi, a nahrazení dlouholetých doubrav jednoletou polní plodinou, je chyba člověka v zjednodušení krajinné struktury především v zemědělské části krajiny české kotliny (viz kapitola o půdě).

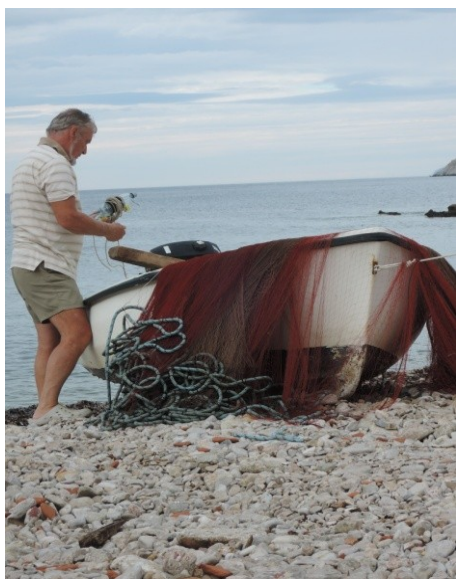
Bohužel v současné zemědělsky intenzivně využívané a zorněné krajině našeho vnitrozemí probíhá velký neuzavřený koloběh vody. Voda z toků, meliorací a holé půdy odtéká rychle z krajiny. Pokud má vůbec čas se odpařit do vzduchu. Pokud se něco z ní stačí nějaké množství odpařit, je neviditelná voda unášena nad suchou, přehřátou polopouští orné půdy horkým vzduchem někam, kde je chladněji a kde jí rosný bod umožní kondenzovat do podoby kapek. Takovým místem mohou být horské a podhorské oblasti jako je například Šumava. Proto se místní drobné srážky v odpoledních hodinách vyskytují nad intenzivně využívanou a odlesněnou krajinou jen ojediněle.

Když v létě svítí sluníčko tak asi 20% této energie se odrazí od povrchu země do ovzduší a 50% pohltí půda. Zbývá 30% energie, kterou by mohly přijmout rostliny a přeměnit ji na vodu ve svých tělech. Když ale krajinu odlesníme a zoráme, těchto 30% sluneční energie unikne do atmosféry. Technicky si to lze představit následovně: Jestliže v letních měsících sklídíme veškeré plochy kukuřice a řepky olejky, kterých bylo v roce 2015 cca 18 000 km², uvolníme do atmosféry teplo rovnající se 9000 elektráren v Temelínu. V srpnu při slunném dni na holé půdě po sklizni se nemá kam sluneční energie skrýt a přeměnit v rostlinách na vodu. Voda tak uniká z klimatizačního systému krajiny a zvyšuje se tak teplota atmosféry a zároveň povrchu Země (Pokorný, 2016). Tyto stresové faktory krajiny a jejího mikroklimatu jsou lidského původu.

CO NÁS ASI ČEKÁ

Rozdíl mezi venkovem a městem

I přes veškerý pokrok civilizace stále platí ekonomické pravidlo, že životní úroveň je odvozena od půdy a vody. V případě chalupníků a kovorolníků vlastnících pár hektarů nepřicházelo dříve v úvahu pomyslet na vysokou životní úroveň nebo kvalitu života. Snad přilepšení. Za současného vývoje globalizované společnosti se však stále více lidí začíná zajímat o *soběstačné zásobování*. Tento novodobý trend je doménou rozvojových zemí, ale s údivem jsem zjistil, že ve vyspělém západním světě včetně Spojených států amerických stále více přibývá *selsuffitionhomestad*, tedy *samozásobitelská usedlost*. Tito lidé žijící na předměstí velkých měst nebo i uvnitř center využívají různých proluk v zástavbě, které zúrodňují a využívají pro výrobu vlastních potravin. Jistěže nepatří k boháčům, ale ke střední vrstvě společnosti, která se stále více propadá do problémů nezaměstnanosti a chudoby.

Rybář z ostrova Visu nejvzdálenějšího od pobřeží Dalmácie. Do roku 1995 byl zaměstnán v továrně na sardinky. Pak ale všechny sardinky vylovili Italové a továrnu v městečku Komža zavřeli. Jeho penze je 200 Kun a trajekt na pevninu stojí 480 Kun. Na ostrově není doktor, ani větší obchod. Je závislý na tom, co mu dá moře (Komža, Vis-Chorvatsko, 2014). Jak asi přemýšlí o globalizaci a klimatických změnách?

Proč se městský člověk vrací k zemědělství, tedy „dělání se zemí“? Dnes už to není o venkovu, kam se civilizačně zdeptaný měšťák utíká zrekreovat. Také se nejedná jen o načerpání sil uprostřed přírody po dobu dovolené nebo romantismus trempů a skautíků. Zdá se, že je to bytostná potřeba obnovení základních hodnot života. Zase je třeba si připomenout, jak to vše začalo. Když se

na Zemi ustálila zemědělská civilizace a z vytvořených zásob obilí bylo možné směňovat jiné zboží. Začaly se tvořit osady a města, kde žili řemeslníci a obchodníci. Vznikla tak nová možnost volby života. Lidé propadli klamnému přesvědčení, že se osvobodili od údeľu dřiny na půdě. Dokonce i rodina jako základní jednotka pospolitosti zemědělské civilizace už nebyla tak důležitá. Na krajinu za hradbami měst se ve středověku dívalo směrem ven – od toho pohledu pak vznikl pojem *venkov*. Jednu velikou výhodu dodnes města mají. Není v nich vlastnictví omezené mezníky tak jako půdní držba venkovanů. Měšťákovi může majetek neomezeně růst ve formě peněz.....

Dříve se lidé usazovali ve městech v klamném přesvědčení, že jsou bezpečnější a mohou tak uniknout pohromě. Jak od lupičů, tak od přírodních živlů a hladomoru. Ale dnes je tomu naopak. Vypadá to, že těžší je hledání hodnot pro člověka žijícího ve městě než obyvatele venkova. Také ze zdravotního hlediska je život ve městě ohroženější. Ve Španělsku pořádají bezzemci protestní pochody a chtějí, aby půda byla rozdělena lidem. Je to návrat do bezpečí venkova. Za hradbami měst stačí zvednout hlavu a zadívat se do oblohy a myšlenky se srovnají. Oproti tomu je jisté, že živobyť ve městě je stále pohodlnější nežli na venkově.

Ale uspokojuje plnohodnotně lidské potřeby? Jaký je rozdíl mezi kvalitou života ve městě a na venkově?

Zásadní rozdíl mezi městem a venkovem tkví v tom, že město je součástí světa směřujícího ke stále vyšší *všeobecnosti a všestrannosti* za cenu ztráty *jedinečnosti*. V této anonymitě se jedinec ztrácí. Pokud zvedne omylem hlavu k Nebi, nic nevidí pro atmosférický nebo světelný smog. Někteří hledají instinktivně náhradní pospolitost podobně smýšlejících lidí v městské čtvrti, kde by se mohli vzájemně sdílet. Typický příklad náhradního řešení jsou squatty opuštěných domů uprostřed velkoměst, které obydlují podobně zaměřeni lidé vytvářející funkční komunity.

Naopak venkov se svou tradicí a kulturní krajinou nabízí *odlišnost* a pestrost životního prostředí člověka. Jde ale o to, jestli venkovan dokáže tyto rozdíly vnímat, vyhodnotit a využít. Podobně je pro člověka žijícího na vesnici důležité, aby měl smysl pro historickou hodnotu místa, ale i schopnost pro *sounáležitost a spolupráci* se sousedy a obcí. Člověk, který pochopí venkovskou krajinu a sjednotí se s ní, má předpoklad, že naváže bezprostřední rozhovor s jejím Stvořitelem. Není jen konzumentem univerzálních produktů subkultury, ale stává se svobodným spolutvůrcem krajiny. A co více.....co když opravdu naše civilizace spěje k poklesu komplexnosti a nezbytné přeměně, při které potraviny a pitná voda sehraji zásadní roli? Pak tyto *ostrůvky soběstačných pospolitostí* a rodinných farem zachovávající základní zemědělské a hospodářské dovednosti mohou být záchrannými body pro přeměnu celé civilizace. Nebo jsme už ztratili základní dovednosti? *Jsou známi případy, kdy v Keni užívají 2 ha zúrodněné půdy 40 lidí (Pokorný, 2015).*

Ale z hlediska globálních změn rozhodují jiná fakta. Světelná noční mapa Země dokládá vysoký nárůst urbanistického rozvoje. Odhaduje se, že během dalších 25 let se přestěhuje v Číně 300 mil. obyvatel venkova do měst. Ročně na Zemi přibývá 80 mil. obyvatel. Pro zachování života na Zemi bude klíčová udržitelnost zdravotně přijatelného prostředí velkoměst (Valtr, 2015).

Je součástí Velkého příběhu globalizace?

Podle encyklopedie Wikipedie je globalizace *abstraktní pojem změn společnosti, které vedly k větší propojenosti politických, kulturních a ekonomických událostí bez ohledu na geografickou vzdálenost*. Co je ale abstraktního na revoluci v dopravě, nekontrolovatelném trhu, ekonomické krizi, nezvládnuté migraci lidí mezi světadíly, přistěhovalectví, nezaměstnanosti, narůstajícím rozdílu mezi chudými a bohatými, přeplněných věznicích, zvyšující se negramotnosti, zkorumpované státní správě, rozhádaných politikách a nezodpovědných bankéřích? To, čemu vědci říkají globalizace, je možné stále více přirovnat ke ztrátě komplexnosti společenských vazeb nežli k vyšší propojenosti událostí. A co s takovým pojmem, jako je *udržitelný rozvoj* společnosti? Někdo tvrdí, že finančníci, bankéři a ekonomové dělají jen to, co jim politikové dovolí. Problém však je, stejně jako u ochrany

půdy, vody a krajiny, že tito politici složitým sociálně ekonomickým a přírodním procesům nerozumí, nebo v opojení lacině udělené moci je nejsou schopni rozpoznat. **Potřebná změna chování v krajině, po které volají vědci, vyžaduje zásadní politická rozhodnutí včetně nemalých rozpočtových změn. Převážná část politiků tyto prognózy aspoň navenek uznává. Nečinila dosud však o moc více než ti co popírají negativní důsledky klimatických změn (Sklenička, 2015). Je to důsledek odcizení člověka od půdy a přetrvávající středověký pohled na venkov přes hradby měst.**

Hlavními centry vzniku globalizace jsou podle odborníků velkoměsta, jako je Londýn, New York nebo Berlín a Paříž. Mluví se o takzvaných „*tavicích kotlích*“ globalizace. Pravda je, že právě v těchto místech, kde se střetávají kultury, aby se posléze násilně propojily, roste napětí mezi většinovou společností a menšinou. Před několika roky přerostly nepokoje ve francouzských městech tak daleko, že chybělo málo a hořelo v centrech těchto „*tavicích kotlů*“ (Coupat, 2007). Evropa se stala multietnickou a multináboženskou laboratoří s nejistým výsledkem. Po pár letech se potvrdilo, že tudy cesta nevede. Ale opět je možné konstatovat, že nic nového na světě se neděje. Jen forma a doba je jiná. Dne 15.1. roku 588 před Kristem obdržel prorok Ezechiél v Jeruzalémě poselství. Město bylo přirovnáno k tavicímu hrnci nad ohněm, ve kterém jsou nečisté připáleniny pýchy a moci obyvatel. Protože nedošlo k nápravě vzdorovitého lidu, byl Jeruzalém zcela zničen (Ez11.3-11, 24: 1-14).

Vzestup a pád člověka byl vždy součástí historie lidstva. Kolaps neznamena konec, ale přeměnu, přinášející snížení životní úrovně a zjednodušení společensko-ekonomických procesů, které se staly tak složitými, že se vymkly řízení a kontrole lidí. To lze vypočítat v současném způsobu centralizace řízení státu v České republice. I přes krkolomnou reformu veřejné správy v roce 2004, kdy byly kompetence a výkon státní správy přeneseny neuváženě na obce, dochází k nekontrolovatelnému nárůstu byrokracie a administrativy. Zároveň neudržitelně stoupají výdaje státu. Vládnoucí strany ve strachu ze ztráty moci se snaží svázat společnost do korzetu norem a předpisů, do absurdních detailů. Máme jako společnost hluboké znalosti o procesech v přírodě a společnosti, disponujeme moderními technologiemi, ale nějak nejsme schopni toho všeho využít pro systémové řízení procesů.

Podobně dnes vstupuje do popředí zájmu *teorie konceptualizace strategických trendů* prohlubující se globalizace, kdy dochází k závažným změnám v přerozdělování moci a ztrátě identity celých států. Tyto neblahé trendy soupeření velmocí o energetickou, surovinovou a potravinovou bezpečnost *v kombinaci s pokračujícím klimatickým rozvratem* ovlivňují celou Zemi a mohou změnit pozice západní civilizace. Je všeobecně známo, že Evropská unie, ale i Spojené státy americké zaspaly a ujel jim vlak vůči Číně, která skupovala zemědělskou půdu v Austrálii a v jiných světadílech na místech, kde jsou naleziště ropy nebo jiných strategických surovin. A politici už chraští zbraněmi. Státy v Evropě obnovují brannou povinnost a zavádějí aktivní vojenské zálohy.

Vedle těchto skeptických úvah o současném vývoji evropské společnosti je třeba vidět její *pevné základy* založené na demokratických principech, které jiná světová společenství a národy nemají. Jsou to majetková práva zaručená ústavou, volná soutěživost v podnikání, systematická pracovitost a v neposlední řadě věda se vzdělaností, prohlubující poznání světa (Ferguson, 2014). Ale rozpomeneme se na tyto hodnoty? A co volný trh pravicových politiků a internacionalismus levice? Jak čelit těmto globalizačním trendům uvnitř Evropy?

Je možné Zemi pokazit?

Určitě ano. I když někteří demokraté, humanisté či liberálové jsou přesvědčeni, že nikoli. Přeci lidé mají vše pevně ve svých rukách a je třeba respektovat jejich osobnost, lidskou svobodu, volný trh a svobodné podnikání. Zisk z podnikání je soukromý a ztráty na zpusťšené Zemi a zničené půdě jsou veřejné. „*Příroda si vždycky nějak pomohla.*“, tvrdí volnomyšlenkáři a spoléhají na přírodní procesy a matku přírodu. Příroda se ale neumí sama bránit civilizačním útokům a už vůbec není matkou. Nemá žádnou udělenou moc. Nezasedá ve vládách národů, parlamentech a není ani příslušníkem politických stran. To pochopilo i OSN a vyhlásila rok 2015 jako rok půdy. Možná proto, že představa zakladatelů OSN z roku 1945 o záchraně světa před cestou do pekla globálního konfliktu, se pomalu vytrácí. Peníze na potravinovou pomoc pro uprchlické tábory došly, tak aspoň ten zbytek půdy, který nás živí, bychom měli zachránit, když budeme muset v Evropě uživit 60milionů příchozích utečenců z Blízkého východu a Afriky.

Dnešním paradoxem ekologie je skutečnost, že pod záminkou záchrany Země pouze zachraňuje základy toho, co z ní udělalo zpusťšenou oběžnici (Coupat, 2007). Tento výrok autor dokládá na příkladu zatím největšího hladomoru v letech 1876-1879, kdy se v tropických oblastech Afriky střetlo globální období sucha s vrcholem kolonizace. Nejvíce bylo kombinací kritických procesů civilizace a přírodních sil postiženo *zemědělství*. *Spíše než nedostatek vody a extrémní sucho byly ničivé následky hladomoru způsobené násilným zaváděním nových technologií v zemědělství (Coupat, 2007).* Ve jménu nových technologií dnes začínají lidé zapomínat, na jakých principech rodí půda a proč je dobré zadržovat vodu v krajině.

Existují fakta a názory. Názory by se v civilizované společnosti měly formulovat na základě vědecky ověřených faktů. Tak prosím o trpělivost. Uvedu několik čísel a srovnání výsledků vědeckých prací, na které mimo jiné dáváme nemalé finanční prostředky z daní nás všech. Lidstvo jaksi pozapomnělo, že 95% všech potravin pochází z půdy. Nutno dodat, že půda sama k životu nestačí. Půdu je třeba oživit vodou, a to ještě tak, aby jí nebylo příliš, nebo naopak málo. Arabské jaro na severu Afriky v roce 2010 bylo zapříčiněno společenskými problémy států, ale spouštěcím mechanismem bylo sucho, které způsobilo enormní růst cen pšenice a tím i sociální nepokoje (Bárta, 2013). **S tepelnými ostrovy se rozšiřují pouště směrem k subtropickým a kontinentálním oblastem. Východní Afrika byla ještě v polovině 20. století pokryta z 50% lesy. V současnosti je zde jen 2% lesních porostů.**

A co dnešní situace zemědělství a venkova u nás v České republice, která má tak příznivé klima a půdněekologické podmínky? Odborníci tvrdí, že jsme potravinově soběstační jen z 60%. Karel Čapek v roce 1933 prohlásil: „*Národy se mění a Zem zůstává.*“ Nezůstává. Od tohoto výroku ubylo na území České republiky skoro milion hektarů zemědělské půdy pod zástavbou. Každý den mizí 15 ha půdy. Ale ani sousední státy na tom nejsou lépe. Spíše hůře. Rakousko by pro svoji potravinovou soběstačnost potřebovalo 3000 ha půdy na občana. Má však jen 1500 ha a zemědělství je v tomto státě vážně ohroženo. Největší plošné zábory tvoří supermarkety (Hancvelcl, 2015).

Za svůj profesní život soudního znalce jsem vypracoval řadu posudků pro policii, soudy, obce nebo vlastníky půdy, kdy došlo ke krádeži ornice, znehodnocení půdy nesprávným využíváním a následnou vodní erozí, zavezením odpadky nebo svévolným zastavěním. Pachateli těchto nevratných škod, přestupků a zločinů vůči půdě a krajině nebyli jen fyzické osoby a firmy, ale mnohdy nepoučení úředníci samosprávy a státní správy, kteří porušili zákon, aniž by o tom věděli, nebo si to připustili. Byl jsem svědkem bezradnosti soudců a soudkyň rozhodujících o vině nebo nevině pachatelů a sám jsem se cítil před advokáty obžalovaných ale i žalujících spíše jako zločinec nežli znalec. Přitom pachatelé těchto zločinů žádné osobní zavinění nepociťovali. Negramotnost společnosti ve věci správy a ochrany půdy se rok od roku prohlubuje. Vysvětlit podnikatelům v zemědělství, vlastníkům či nájemcům, co je eroze půdy, je někdy nadlidský úkol. A co když viníkem je stát, jehož výkonná složka na úseku ochrany půdy, vody a krajiny nefunguje a vymahatelnost práva v této oblasti selhává? Někdy mám chuť poradit poškozené straně, aby žalovala stát pro nečinnost.

Podobné návaly marnosti mě přepadají při součinnosti s úředníky státní správy zabývajícími se ochranou životního prostředí. Právní a administrativní rozdělení přírody v České republice do jednotlivých složek způsobuje ztrátu celostního přístupu ke krajině. Každý hájí jen svůj úzce zaměřený obor a speciální normu, což způsobuje bariéry při hledání celostního řešení podstatných problémů. Je třeba si uvědomit, že převážná část krajiny našeho státu je vážně nemocná a jsou ohroženy její základní životní funkce, jako je úrodnost půdy, zásoby podzemní vody, kvalita pitné vody a celkový vodní režim v území. Urputné obhajování jednotlivých chráněných druhů, ze kterých se změnou klimatu stávají v důsledku běžné, nebo invazní rostliny a živočichové, prosazování bezzásahovosti v lese napadeném kůrovcem, nebo romantické náhledy na krajinářskou estetiku jsou zasazováním třesničky na hniající dort. Odpor správy národních parků a aktivistů proti budování záchytných nádrží v současném nebezpečí sucha je snad na úrovni velezrady. (T.Z. § 314 - sabotáž).

Když vodohospodáři navrhli v Plánech povodí České republiky 46 strategických míst, kde by bylo v budoucnosti možné postavit velké záchytné nádrže, rozpoutala se ze strany zelených aktivistů a místních občanů taková kampaň, že z navrženého počtu zbylo jen 9

nádrží. Přitom šlo jen o to vymezit tato místa vhodná pro vodní nádrže ze zastavitelného území a rezervovat je výhledově pro budoucí potřebu.

Známé úsloví „*po nás potopa*“ je pro současnost příznačné. Vědci dnes již mají statistické důkazy o hynutí Země. Ať již ve zbytcích přírodních pralesů Amazonie nebo v podmínkách kulturní krajiny Evropy. Lesy hynou za bezmocného přihlížení člověka, voda z krajiny mizí, ztrácí použitelnost pro vodárenské účely a vymyká se kontrole vodohospodářů. Stačí několik kilometrů horních povodí řek pramenících na Šumavě, jako je Úhlava, a ve vodě se vyskytují jedovaté látky splavené do řeky ze zemědělských pozemků. Voda z vodárenských nádrží jako je například Želivka obsahuje nepřipustné množství pesticidů a dusíku z polí. Podobná situace je na středním toku Sázavy. Odtok těchto rakovinotvorných látek urychlují plošná drenážní odvodnění vybudovaná za období socialismu. Kdyby někoho napadlo, že by se daly dusičnany z vody odstranit ve vodárně, pak je třeba mít informaci o tom, že kubický metr vody by podražil o 20 Kč. Podobně nákladný je jeden rozbor vzorku vodárenské vody na obsah pesticidů (2000 Kč). Problém však je v tom, že pesticidy se v průběhu transportu v povodí přeměňují a tím jsou neměřitelné. Pohybují se v povodí rychle a na dlouhé vzdálenosti. Na jaře 2012 vodárna v Plzni konstatovala, že se nedokáže zbavit pesticidů i při nasazení výkonných filtrů a požádala Krajskou hygienickou stanici o mírnější limit (Syrovátka, 2012).

Zemědělství je základem naší civilizace, ale pro přírodu je větší zátěží než jakékoli jiné odvětví lidské činnosti. Abychom omezili jeho dopad v budoucnosti, je třeba řešit, jaké vlivy mají stávající a nové způsoby hospodaření, který způsob zemědělství je nejméně škodlivý pro přírodu a jaká jsou nezbytná opatření k udržitelnému využití přírody (BALMFORD a kol., 2012). Jak to ale vymyslet, když všem je jasné, že současné průmyslové zemědělství nemůže fungovat bez ochranných látek pro kulturní plodiny, ani bez odvodnění půdy? Plodiny by nevyrostly a zemědělské stroje by v období dešťů nevjely na pole.

Zajímavá je současná diskuse na téma biopaliv, která se vyrábí z erozně náchylné řepky olejky. Tyto látky se povinně přidávají do benzínu. Všichni mluví o *obnovitelných* zdrojích, snížení úniku jedovatých látek do vzduchu, daňových úlevách, zaměstnanosti lidí na venkově, případně mají starost o motory svých automobilů poničené z přimíchaných rostlinných produktů. Ale nikdo se nepozastaví nad tím, jestli se něco špatného neděje půdě, na které tato bionafta roste. Každoročně tak dochází k *neobnovitelné* ztrátě úrodnosti a produkční schopnosti půd v České republice. Před deseti lety se Evropská unie rozhodla na základě expertiz, které předpovídaly zdražení dovážené nafty, zahájit program biopaliv. Byla ale součástí tohoto zásadního politického rozhodnutí dopadová studie na životní prostředí a především zemědělskou půdu?

Pokud člověk svým chováním znesvěcuje Zem, stane se pustinou a Zemí zasolenou (prokletou), kde nelze bydlet (Kniha proroka Jeremiáše 17:5-6). Jistě také platí, že Hospodin se nehněvá na člověka věčně a obnovuje zpustošenou Zem, ale ne pro každého. *Jestliže se*

lidé od Něj odvrátili a opustili zdroj živých vod, jsou zapsáni v Zemi stínů ... (Jer 17:13). Bůh zůstává divákem za postranní čarou a naše Země opravdu nevzkvétá, jak se vyjádřil jeden z polistopadových politiků. Závěrem se nabízí otázka, kdo je za stav přírodního prostředí, krajiny a půdy v České republice zodpovědný. Podnikatelé v zemědělství nebo 3 miliony vlastníků? Nebo je za tento *dlouhodobě neudržitelný stav* zodpovědný stát, respektive politici? Vždyť zemědělci dělají jen to, co jim politici dovolí. Na druhé straně platí odvěká zákonitost z Knihy knih. Každý stát má takovou vládu, jací jsou její občané (parafráze).

Ale asi se neděje nic nového. Prorok Izaiáš už v 8.století před Kristem přináší dodnes platná proroctví o této všeobecné a věčné smlouvě. Některá se již naplnila, některá má tento svět před sebou: *„Zhanobena (znesvěcena) je země svými obyvateli, neboť přestoupili zákony, změnili nařízení a porušili věčnou smlouvu“ (Iz 24:5).* Ano. To platilo a platí od chvíle, kdy byl člověk vyhnán ze zahrady Eden. Tak proč ty obavy? Co se děje dnes tak mimořádného? Je to ta rychlost a síla znesvěcování a porušování pravidel soužití a partnerství mezi člověkem a přírodou. Pokud nezměníme naše chování k půdě, pak po nás bude nejen potopa, ale i poušť. Je nedůstojné člověka, aby nečinně přihlížel zkáze Země!

Bázeň a služba oběti

Když sepisuji tyto řádky, jde na mě tíseň z toho, jak to vše dopadne. Možná spíše než tíseň mě přepadá bázeň? Bázeň jako životní postoj není strach nebo přihrbená pokora, ale vědomí toho, co nás přesahuje. V Knize knih je moudrost přirovnaná k pokladnici, ve které je ukryta bázeň. Bázeň, pak může proměnit sobecké chování člověka ve schopnost oběti a úctu k hodnotám zděděným po předcích. Prakticky se tyto vlastnosti projevují v etickém chování člověka a celé společnosti. Člověk se nemusí pachtit, lopotit a vraštit čelo, jestliže svůj životní postoj *transformuje* na službu, nepřivlastňuje si výsledky své práce a nepřičítá si zásluhy. Vše jde jakoby snáz. S elegancí. Tento životní postoj je možné připodobnit k *investování do obecného a jakoby cizího*. Jistě také platí, že ten, kdo investuje do společného, může být svým okolím zraněn. Ne všichni pociťují vzájemnost a potřebu sdílet společné hodnoty, jako je půda, krajina, lesy a životní prostředí, jako náš společný domov.

Dnešní moderní člověk jako vyznavač občanské svobody a individualizmu se může stavět do pozice autonomní bytosti v různých oblastech života. Ale ve vztahu k půdě a přírodě to prostě nejde. To pochopili i současní demokraté. Proto platí dodnes ustanovení o vztahu lidí k Zemi v Listině základních práv, svobod i povinností. Pokud je půda pro někoho *cizí věc*, pak by měl přijmout ustanovení Listiny základních práv (čl. 17) a Ústavy České republiky (čl. 1/1993). V těchto obecně závazných předpisech se demokraticky dělí o vládnutí nad Zemí stát zastupující většinu občanů a vlastníků půdy. Stát se zavazuje k tomu, že *bude dbát o šetrné využívání přírodních zdrojů včetně životního prostředí*. A vlastník, potažmo nájemce půdy má zakázáno *poškozovat přírodu nad zákonem stanovenou mírou*. S tímto ústavním právem a povinností občanů a státu je v rozporu postoj šesti států EU, které

zablokovaly přijetí charty pro ochranu zemědělského půdního fondu na mezinárodní úrovni. Smutné připomenutí v tomto mezinárodním roce půdy vyhlášeném OSN.

Nejvyšší Učinitel všeho nikdy nezamýšlel, že člověk má být totálním vládcem nad Zemí. Vždyť svrchovaný Panovník je On. Nemůžeme zneužívat svěřenou správu nad přírodou a Zemí. Na nás je chovat se zodpovědně. Někteří z nás spravují jen několik parcel půdy nebo zahrádku. Někdo má přenesenou působnost za celý region, oblast, stát, soustátí. Tito volení politici a jmenovaní úředníci ve státní službě jsou pod slibem, ve kterém se zavazují plnit řádně služebnosti a svěřené povinnosti v postavení, do kterého byli povoláni. Mají zvláštní výsadu naplňovat svěřenou zodpovědnost za rozumné a inteligentní usměrňování potřeb lidí ve vztahu k Zemi. Oni mají úkol dohlížet na to, zdali občané minimalizují přirozený konflikt lidstva s přírodou. Aspoň tak zní ještě naše psané právo stařícké Evropy.

„Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu státní služby se budu řídit právními a služebními předpisy a v souladu s nimi příkazy představených. Své povinnosti budu vykonávat řádně, nestranně, svědomitě, odborně a v zájmu České republiky, nebudu zneužívat postavení státního zaměstnance a budu se chovat a jednat tak, aby nebyla ohrožena důvěra ve státní službu“ (§ 32 odst. 4 zákona o státní službě). Poznámka: Za 100let se z přísahy státního úředníka vytratil Všemohoucí a Vševedoucí. A slibující člověk přísahá už jen sám na sebe a Českou republiku.

Bázeň před Panovníkem se tak v souvislosti s udělenou mocí jeví jako nezbytný předpoklad ke službě ve veřejné správě a politice. Takový poslušný a sloužící veřejný činitel nemyslí na odměnu a mzdu, unese zodpovědnost za svá rozhodnutí a nemusí se bát trestu od vrchnosti. Svoji *tichost* si získává vážnost u druhých (Sír 10:28). Bázeň před Hospodinem přináší také osobní zisk, protože je přirovnána k živé míze, která proudí v ratolesti připravené rodit.

Ale ve věci výkonu udělené moci nad Zemí se ve skutečnosti nic podstatného za dva a půl tisíce let nestalo. Zkušenosti s vládnutím a politikou shrnul po roce 300 před Kristem král Šalamoun takto: *„Zlo, jež jsem pod sluncem vídal, je omyl, k němuž dochází u mocnáře: Na vysoké místo se dosadí pomatenec, kdežto schopní zůstávají sedět dole“ (Kaz 10:5-6).* Vedle toho ale platí, že vládu má národ takovou, jaký je on sám: *„ Nejvyšší má moc nad lidským královstvím a dává je, komu (On) chce“ (Dan 4: 29).*

Bible jasně vymezuje milníky cesty platící pro tichého: *„Země se nebude prodávat natrvalo, protože země patří Mně a vy jste pro Mne jen hosté a příchodí.“ (Lev 25:23 KMS 2009).* Jistěže od doby tohoto výroku uplynulo tisíce let a svět se posunul na vyšší stupeň civilizace. Přitom ale půda zůstává ve své podstatě stejná. Tenoučká slupka zvětralé matečné horniny Země obohacená vklady práce nespočetných generací lidí, závislá na slunci, vodě a zemědělci. Přirozeností a povinností muže je o tuto půdu pečovat. Odměnou je mu chléb a víno, ale i vědomí smysluplné činnosti. Ale půda může být pro dnešního podnikatele v

zemědělství výrobní prostředek, pro investora plochou pro zástavbu, pro vlastníka realitní kanceláře zbožím a pro novodobého oligarchu dobytým územím, ve kterém ovládá druhé.

Lichvářské skupování pozemků a spekulace s půdou, které je v Knize knih tolik pranýřováno, se stalo oficiálním nástrojem zbohatnutí a blahobytu. Univerzální podstata půdy jako *veřejného statku* se pro převážnou část společnosti vytratila. To je mimo jiné také důvodem lehkomyšlného zneužívání půdy pro energetické účely, kterého jsme svědky v České republice. Ano, nemáme ani fjordy, ani dostatek uhlí a alternativní zdroje musíme hledat v slunečním záření a rostlinách, ale šetrným způsobem k neobnovitelnému zdroji potravin - půdě, nikoli ziskuchtivým soupeřením o krátkodobou výhodu obchodníků a lobbistů.

Král David pochopil, že nemá smysl se vzrušovat kvůli zlovolníkům, nebo jim dokonce závidět majetek. Při našem pozemském přebývání jde o to s tichostí usilovat o pokoru a pak, dá-li Bůh, se dostaví dokonalý pokoj, po kterém tak každý dychtí (Ž 37:29). Pokoj je obtížně dosažitelný pro toho, kdo vlastní stovky a tisíce hektarů půdy a je milionářem díky privatizaci a dotacím. Hrozí mu totiž nebezpečí, které plyne ze známého slova o boháči a uchu jehly. Ale část lidstva ještě slyší tu výzvu: „*Zkus to znova, vím, že to není snadné.*“ Svoboda člověka je dobrodružství - cesta vpřed, i když je výsledek nejistý, překážky nezládnutelné. Významnost delegované moci se skrývá v postoji srdce jedince „... *kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem...*“ (Mar 10:43-44).

Může Země stárnout?

Nelze předpovědět, jak bude pokračovat proces *stárnutí Země*. Člověk a Země-neodmyslitelní partneři tohoto světa. Někde dojde k totální ztrátě života a jinde se možná situace dočasně zlepší, ale růst životní úrovně obyvatel Evropy se bude podle vědců měnit k horšímu. *Koncept trvale udržitelného rozvoje* z devadesátých let byl již upřesněn jen na udržitelný, ale i to je málo. A rozvoj? Nejde spíše o to udržet dosažený stav? Pokud bychom se jako civilizace měli začít chovat moudře, pak by stačilo šetřit a začít uvažovat v širších souvislostech, abychom neztratili to, co naši otcové a dědové pracně vybudovali. Náklady na bezpečnost států, příliv přistěhovalců, zvyšující se počty nezaměstnaných a starých lidí, to vše zpomalí pokrok a hospodářský růst, na který jsme byli zvyklí. Za poslední století se v Evropě odehrály války, rozpadaly se říše a soustáty a vždy se lidé této civilizace postavili na nohy a dali se na cestu vpřed. Protože věřili v lepší budoucnost. Budeme zápasit o přežití. Jsme schopni povstat z diktatury konzumu, překotné privatizace přírodních zdrojů, politické korektnosti hraničící s impotencí a mobilizovat síly, které nám ještě zbyly? Nejedná se o zásadní nepochopení společného dědictví Země? Není v některých směrech pozdě?

Jihomoravský kraj-*obilnice republiky* se svými erodovanými černozeměmi na rozsáhlých plochách orné půdy bez lesů je stále více postihována ve vegetační době suchem. Výnosy jsou zde nižší než například na Rakovnicku. V katastrálním území Šardice v okrese

Hodonín bylo v roce 1973 celkem 289ha černozemí. V roce 2013 jich zbylo jen 45,7 ha. Ostatní černozemě již kvality těchto půd nedosahují a byly bonitéry přeřazeny do nižších kategorií degradovaných půd (Hladík, 2015). Přitom 1 ha černozemě, která je v kondici, je schopna zadržet 3500 l vody. V případě Šardic je již pozdě.

Při všech těchto známých příznacích krize vztahu společnosti k půdě a vodě je zároveň jasné, že po roce 2050 se bude muset vzhledem k nárůstu obyvatel dramaticky zvýšit produkce obilí. To ovšem při předpokládané změně počasí znamená nároky na umělou závlahu půdy a zvyšující se náklady na výrobu obilí. Tím vzroste i jeho cena respektive dotace na jeho výrobu. V současnosti je v ČR zavlažováno pouze 4% zemědělské půdy a to jen pro zeleninu a ovoce. Poměrně rozsáhlé zavlažovací soustavy vybudované za socialismu se opustily jako nerentabilní v devadesátých letech minulého století, kdy politici a obchodníci nevěděli co s momentální nadvýrobou potravin. Obyvatel přibývá, úživnost krajiny klesá, podnebí je pro zemědělství nepříznivé, a ceny potravin porostou. Jako bychom válčili s přírodou o život. Naštěstí je obilí stepní rostlina a stačí jí jen málo vody na začátku vegetačního období. Vyroste i na kamení, které zbude po totálně erodované půdě.

Jižní Morava rok 2010, písečná bouře v období sucha na obilnici České republiky.

Česká republika je závislá jen na spadlých srážkách a povrchové vodě, která však nezadržitelně a urychleně z našeho území odtéká po erodované a utužené, drenáží odvodněné půdě do kanálů a regulovaných řek. Na našem zemědělském půdním fondu je 1,5 mil ha odvodněno podzemní trubkovou drenáží. K tomu bylo rozoráno 270 000 ha luk a pastvin včetně 145 000 ha mezí, které před rokem 1948 zadržovaly povrchovou vodu. Podobně bylo odstraněno ze zemědělské části krajiny 35 000 ha remízků, hájků, a lesíků a 30 000 km liniové zeleně (Vašků, 2011). Vědci odhadují, že v současnosti je hladina podzemní vody místy pokleslá až o 6 m. Český hydrometeorologický ústav uvádí, že asi 38%

sledovaných vrtů je silně pod normálem. Labe přestalo být splavné. Jako odstrašující případ je možné připomenout Šumavu, tvořící po tisíciletí přirozenou oblast obrovské zásobárny vody pro vnitrozemí. Podle vědců zadrží les o 50% více vody než bezlesí. Po kalamitě 1991-2015 je na ploše národního parku až 51% suchých lesů nebo vykácených holin(Martan, 2014). Poprvé v dějinách mohli v září 2015 lidé spatřit vyschlý pramen Vltavy. Zdá se, že se k nám posouvá klima Středomoří.

V České kotlině máme jen dvě možnosti jak nepřijít o vodu. První by vyžadovala komplexní změnu způsobu využívání krajiny, především na zemědělské půdě pomocí zvýšení podílu trvalých travních porostů v dráhách soustředěného odtoku a zalesnění rozvodnic nemoudře využívaných jako orná půda. S tím souvisí i rozšíření chovu dobytka pro doplnění nedostatku kvalitní organické hmoty do vyčerpané půdy. To by znamenalo radikální změnu dotační politiky v zemědělství. Druhá možnost jak zadržet rychle odtékající vodu z krajiny je technická. Vyžadovala by státní investice v podobě budování zasakovacích průlehů a nádrží, které by převedly povrchový odtok na podzemní. Samotné změny plodin a protierozní agrotechnika nebo tak zvaná *přírodě blízká opatření* již vzhledem ke stavu půdy a velikosti půdních bloků nepomohou. Komplexní systém *chytré krajiny* s protierozními, retenčními a závlahovými soustavami by odhadem stál kolem pěti set miliard korun (Sklenička, 2015).

Vybudování vodohospodářských soustav by zabralo soustavnou a koncepční činnost sledovanou vládou po několik desetiletí. Největší překážkou vybudování těchto *veřejně prospěšných staveb*, byť by byly navrženy územním plánem, je majetkoprávní příprava. Podmínkou by bylo vytvořit strategickou rezervu státní půdy v nejohroženějších územích a to výkupy půdy, tak jako u dálnic. Stát by pro majetkoprávní přípravu mohl využít pozemkové úpravy, které by využily nakoupenou půdu pro vytvoření nezbytných pozemků pro stavby a opatření. Vytvořit pozemkovou úpravou obecní nebo státní pozemek pro nádrž nebo zasakovací průleh, zpracovat projektovou dokumentaci, provést veřejnou zakázku a vybudovat takovou *vodohospodářskou stavbu* - to vše trvá pozemkovému úřadu při dodržení všech správních lhůt osm až deset let (Mazín,2015).

Další potřebná změna v přístupu společnosti k zemědělské krajině by vyžadovala přenesení správy a zodpovědnosti za vodu v krajině na zemědělce. V současnosti jsme se v zajetí dotační politiky a reforem veřejné správy dostali do naprosto nepřirozeného stavu, kdy za všechny vodohospodářská opatření v zemědělské krajině zodpovídá obec, nebo stát.

Ale v zemích, kde již proběhl kolaps přírodních soustav jsou známy pozitivní příklady obnovení a návratu k řádnému hospodaření s půdou a vodou v krajině. Například v Indii v rámci projektu Tarun Bharat jsou od roku 1985 budovány malé vodní nádrže, které v době monzunů zadržují vodu. V době sucha se pak zadržená voda využívá pro zavlažování 140 000 ha půdy. Hladina podzemní vody se v této dříve pouštní krajině zvýšila ze 100-120 m na 3-13m, výměra zemědělské půdy v tomto území vzrostla z 3% na 50% a lesní porosty se ze 7% zvýšily na 40% (Bhattacharya, 2015). Podobně ve vybydleném území Austrálie, kde se

rozhostila polopoušť je využíváný systém umělých malých toků zaměřený na obnovu půdy a biodiverzity (Andrews, 2006). Ale česká kotlina je v mírném klimatickém pásmu, kde zatím polopoušť je jen pomístně na erodovaných a degradovaných polích. Převážná část půdy ještě rodí i když selhává. Teoretické modely takzvané *chytré krajiny*, která by zachycovala přívaly vody a využívala je pro závlahu v období sucha jsou známy (Sklenička, 2015). Dokonce i vláda se těmito otázkami zabývá (usnesení vlády č. 620/2015 a Programové prohlášení vlády bod 3.9.). Jen to rozhodnutí zatím chybí. Ještě není pozdě?

Ničí naši civilizaci politická korektnost a liberalizmus?

Urychlující se změny neprobíhají jen v přírodních systémech, agroenvironmentální politice a ekonomice, ale i ve finančních oblastech nadnárodních společenství, kde obrovské převody peněz ze státních rozpočtů oslabují národní státy. Jejich identita se ztrácí. Politici, obchodníci, generálové, podnikatelé a kramáři s antisociální poruchou osobnosti rozhodují o Zemi, která truchlí a chřadne. Vládnoucí skupina ze špiček několika politických stran je zatím schopna protěžovat programy, finanční podpory a projekty pro spřízněné vrstvy podnikatelů, ale tento stav je dlouhodobě neudržitelný. **Princip maximalizace zisku je konceptuálním překrucováním ekonomiky na úkor budoucnosti (František, 2015).** Státy nemají sílu odolávat kolapsům v krajině ani v ekonomice a centralizované orgány se dostávají do role bezmocně přihlížejících diváků. *Nekontrolovaný liberalismus se zkompromitoval se současnou ekonomickou krizí západního světa (Balabán, Ludvík 2012).* Státy nejsou schopny prosazovat veřejný zájem v krajinách a životním prostředí člověka. A co dál? Proč Spojené státy americké uvažují o konceptu tzv. „chytré moci“, kdy jde o schopnost **umět** kombinovat vojenskou moc (hard power) s měkkou mocí (soft power) jakési sítě partnerů a spojenců? (Balabán, Ludvík, 2012). Vlastně - je možný růst a rozvoj založený na konzumaci a zadluženosti jedinců, rodin a celých států? Jak dlouho mohou státy tisknout další a další bankovky, které jsou pouze stvrzenky na bobtnající dluh nadnárodních institucí? V uzavřeném prostoru naší civilizace nemůže fungovat ekonomický růst do nekonečna.

Teorie strategických trendů globálního vývoje vyvolává oprávněné obavy. Podle moudřejší části vědců jde nejen o přerozdělování moci a soupeření o energetické zdroje, ale především o vodu, půdu a potraviny. Jako civilizace se dostáváme ke zlomovému bodu. *Vědci se domnívají, že tyto jevy a trendy je třeba vyjmout z běžných politických a administrativních procesů a řešit je za použití mimořádných prostředků (Balabán, Ludvík 2012).* Po třech letech po výrocích těchto vědců jsou mimořádné prostředky v politice EU nesměle a zdráhavě zaváděny. A do toho přichází migrace národů postižených válkou na Blízkém východě. Pokrok, který se stal zářikadlem, přináší zároveň potřebnou změnu ve způsobu chování a života společnosti. Jak to ale vypadá – ulpíváme ve stereotypních způsobech života.

Mluví se o *zúženém hrdle časů*, kdy se vše zrychluje bez možnosti globalizační procesy ovlivnit. Stále více je vyhledávaná duchovně zaměřená věda, která propojuje starověkou moudrost praotců a nejnovější výsledky výzkumu. Zdá se, že by to mohla být cesta nového

poznání opravdového lidství, kultury a budoucí nové civilizace, která by pravdivě definovala své rostoucí problémy a přinesla *systémovou změnu*. Ale v České republice? Liberální společnost levicově zaměřena se svojí politickou korektností?

Kdo rozpozná znamení doby?

To, co poskvřňuje a znehodnocuje Zemi, je lidské zlo. Nelze z toho obviňovat živočichy ani rostliny. Těžko si představit, jak by Země vypadala, kdyby na ní nežil člověk. Stárla by sama od sebe v jakési přírodní globalizaci? Nebo by byla v rovnovážném stavu, kde by vše fungovalo podle přírodních zákonitostí, které by nikdo nenarušoval? Země bez člověka by neměla smysl a nebyl by na ní život, tak jako není na ostatních planetách. Ale i na Zeměkouli je možné pozorovat ztrátu života.

Přívětivá krajina s příznivým podnebím, dostatkem vody a úrodnou půdou je *požehnání* pro jedince, rodiny, národy a státy. Naopak pustina zapovězené krajiny bez života v podobě savany nebo zasolené pouště je projevem *prokletí*. Zdá se to být nespravedlivé? Nedemokratické? Bůh nežehná národu kvůli místu, ale místu kvůli národu (Mak 5:19). Na rozdíl od tichosti pýcha hlučícího davu způsobuje zpusťování kraje (Ez 31). Biblické příběhy jako například o Sodomě a Gomoře jsou nadčasové a je možné z nich přijmout poučení a vysvětlení pro dnešní situaci ve světě. Selhání Lota se odvíjelo od chvíle, kdy si při výběru území Zaslíbené země vybral oproti svému strýci Abrahamovi úrodnější půdu, ale v blízkosti dvou neřestných měst. Nebylo to ani tak pro úrodnější půdu jako pro blízkost všech radovánek měst. Při vyhlazení těchto tavicích hrnců hříchu se spravedlivý Lot sice zachránil, ale pro svoji toleranci ke zkaženým a pokřiveným praktikám spoluobčanů přišel o zaslíbenou zem a rodinu. Místo bývalých měst je dnes jen skalnatá země a mrtvé moře (Gen 19-20 kap).

V období okolo roku 2200 před Kristem, kdy na Zemi vznikaly jednotlivé národy tak jak je známe dodnes, došlo k jakémusi předurčení nebo dědictví, které platí do současnosti. Praotec národů Abraham měl dva syny. Pravého syna Izáka s manželkou Sárrou a levobočka Izmaila s otrokyní Hagar. Potomkům Izáka patří Zaslíbená země plná hojnosti a úrodné půdy. Z levobočka Izmaila vzešli kočovní Arabové a národy, které osídlily území dnešního Turecka, Egyptu, Libanonu, Sýrie, Iráku, Iránu, Persie, Arábie, Afganistanu a další krajiny na východ od Izraele (1Moj15-36 kap). Pak následovalo starověké období válek mezi Babylónem, Persií, Izraelem, Řeky a Římem. Přitom všem nepokoji a válkách záviděly tyto národy Izraeli Tóru. Smlouvu s Bohem. Nejvíce Řekové a proto se stali prvními překladateli Staré smlouvy. Dnes se tyto věci zdají být nepodstatné, ale jsou stále v pozadí *Velkého příběhu*, byť se to někomu nehodí. Po pádu Jeruzalému a celého Izraele v roce 70 následovaly svaté války a nakonec kolonizace Blízkého východu křesťany. Po pádu Osmanské říše a kolonií byla Země administrativně rozdělena hranicemi, napříč etnickému osídlení a historickému vývoji. Jistěže u kočovných kultur a znesvářených národů je problematické hledat stabilitu a hranice, ale vše, co koloniální politika křesťanů napáchala v této části Země, nepřispělo k míru. Například Kurdové žijí dnes ve čtyř státech. Podobně takzvaní Palestinci nemají svůj stát a vyčítají to

Izraelcům. A samotný Izrael je rozdělen betonovými zdmi na zóny mezi Araby a Židy. Dnes jsou na Blízkém východě všichni proti všem v zajetí propletence protichůdných náboženství, vykořeněných kultur a zmatení jazyků. Rozháranost těchto národů zasahuje až na Balkán, který byl v dějinách Země několikrát okupován Turky a pokračuje plíživě až k nám, **podobně jako sucho**. V současnosti je zaveden v České republice systém čtyřech stupňů ohrožení terorizmem, tak jako v Izraeli.

Co tyto rozbroje a války způsobily se zeměmi Blízkého východu? Všechna tato území tvořila původně úrodná krajina s dostatkem vody. Dnes je zde převážně poušť. Je to panství bodláků, nejistoty a věčné nespokojenosti, přesto že oplývá nejdůležitější surovinou tohoto světa - naftou. Obyvatelé těchto zemí bydlí v přeplněných městech, protože ve volné krajině nejsou podmínky pro život. Sucho se v těchto částech Země stále zvyšuje a vede k rozpadu měst, která postrádají své zázemí v zemědělství. V Sýrii, kde zuří válka, se za posledních pár let zvýšily počty hlubinných vrtů z 1600 na 2300, což vede k dalšímu ničení zdrojů zásob vody, které se ztrácejí (Tureček, Barták, 2013). Žít nejde ani v poušti ani ve válkou zničených městech.

Je rok 2015 a tak zvaný islámský stát vyhlásil Západu válku. Znovu po pěti stech letech, kdy jeho válečníci došli až k Vídni. A o co v ní jde dnes? O Zaslíbenou zemi a rodící půdu patřící potomkům pravého syna Abraháma, tedy Izáka. Ale dnes již nejde jen o obnovený stát Izrael, který je trnem v oku všem okolním arabským národům. Jde o celou západní civilizaci. Civilizaci lásky a naděje zdědili po praotci Abrahámovi nejen vyvolený národ Židů, ale i křesťané na základě víry v Božího syna Ježíše (Řím 4:13-17). A tak rozdělení národů podle pravého dědictví Země je tady od doby Abrahama, přibližně v 17. století před Kristem, nikoli od 7. století kdy vznikl Islám jako nové náboženství pod vedením proroka Mohameda a jeho potomků. Dnešní církev, která by tato fakta měla znát, není schopna vysvětlit lidem podstatu problému. Přitom sami umírnění muslimové se na křesťanské národy a židy dívají s vážností jako na lid Knihy. Tóra byla sice daná Židům, ale mají na ni právo všechny národy, včetně muslimů. To samozřejmě platí i o Evangelii. Kniha dává odpověď na vztah osobní svobody a řádu. Láska pak ukazuje cestu sounáležitosti a pospolitosti. Dokážou se jiné národy přicházející z Blízkého východu do Evropy přizpůsobit svobodě západní civilizace založené na respektu k autoritě a vzájemné zodpovědnosti? Pokud budou státy, jako je Německo dávat štědrrou finanční podporu náboženským obcím etnických menšin včetně islámu na budování mešit, pak – Bůh s námi. **Hranicí náboženské svobody by měl být terorismus.**

Prostě a jednoduše: Evropa a její intelektuální prostředí ovlivněné křesťanstvím a antikou podcenila síly znesvěcující Zem. Nejsme si jisti systémem a pořadím svých základních hodnot, na kterých jsme jako společnost vyrostli. Kořeny naší civilizace, o kterých jsem se zmiňoval na počátku této knihy, jsou pro většinu evropských národů zapomenuty. I když jsou vyučovány na univerzitách, bez víry a pravého lidství se nepromítnou do života společnosti. Evropská civilizace dospěla *keschématu spotřeby*, která nesmyslně roztáčí obchod a výrobu

bez hledání významu toho všeho. Pokud se spotřeba a obchod zastavují, nevíme co si počít a bezradně krčíme ramený. Možná by nám pomohl postoj řeckých stoiků: „*sniž poptávku a budeš šťastný.....*“.

Ale co se skutečností, že 1% obyvatel Země vlastní více jak 50% bohatství, nebo že hranice chudoby roste a dosahuje u některých zemí 40% populace národa? Cestu z úpadku, ekologické katastrofy a dopadů globalizace světa nám dodnes ukazuje Noe. Našel milost a zaslíbení, protože se *nenechal ovládnout zlem*. Vzepřel se mu. Jako jediný z tehdy milionu žijících lidí byl schopen se ztišit a naslouchat. Chodil s Bohem a slyšel co říká **o blížící změně počasí v oblasti Mezopotámie** (1Moj 6:9). Hřích ostatních lidí před světovou Potopou nebyl ani tak v jejich morální pokleslosti, ale v tom, že nerozpoznali *znamení doby*. Sociologové tvrdí, že lidé nejsou schopni se poučit z pádů, krizí a katastrof. Zapomenou a dopouštějí se stejných chyb. Po krátké době ztrácí bdělost. Jaké znamení doby je dnes? A kdo je dnes schopen jej rozpoznat? Situace je stejná jako v období Noeho nebo Lota: „.....*hoduje a pijeme, ženíme se a vdáváme, kupujeme, prodáváme, sázíme a stavíme a nic nepoznáváme*(2 Pet 3-13, Luk 17: 24-30).

„*Beru si dnes proti vám za svědka nebe i Zemi: předkládám ti život a dobro nebo smrt i zlo, požehnání nebo prokletí. Vyvol si tedy život, abyste ty i tvé potomstvo žili v lásce k Bohu, poslouchající jeho hlasu a Inouce k němu, neboť v tom je tvůj život, stejně jako dlouhé trvání tvého pobytu na Zemi*(Deu 30:19).“Od chvíle tohoto Mojžíšova výroku v zemi Moáb po cestě do Zaslíbené země uplynulo 3500 let. Ale toto zaslíbení a zároveň varování platí dodnes. Přes veškerá předurčení a zděděná požehnání nebo prokletí po předcích má před sebou člověk neustále volbu dvou cest. Buď požehnaného života, nebo zmaru. Mojžíš použil při této závěrečné řeči týkající se smlouvy mezi Bohem a lidmi toto přirovnání: *Věrnému člověku bude dán zavlažovaný pozemek a nebude vyměněn za suchou neúrodnou půdu*(Deu 29:17-18).

Máme se cítit viníky?

V encyklice z roku 2015 papež František vyčerpávajícím způsobem shrnul všechny ničivé dopady lidského konání na Zem a závěrem zmínil tento výrok: „*Rozhlédneme-li po oblastech naší planety, hned si všimneme, že lidstvo zklamalo Boží očekávání*“(Katecheze17.1.2001,3).Dost neradostné konstatování, nad kterým jsem se musel zamyslet. Mám žít trvale zatížen pocitem kolektivní viny za stav Země? Křesťanství je založeno na víře a naději.Jinak by pravděpodobně dávno *Velký příběh* ukončil. Svět měl namále v období potomků Kaina ještě před Potopou, ale soud byl odložen.Přežili jsme i světovou potopu. *Velký příběh* pokračuje do současnosti a každý jedinec je postaven před úkol chovat se ve svém životě a na svém místě slušně k životnímu prostředí. Nejsme spasitelé světa, ale neměli bychom se stavět na stranu Svévole a Zhoubce.

Je pravda, že Stvořitel původně od člověka očekával nezištné pečování o Zem, která byla po stvoření v neporušeném stavu a biologické rovnováze. Ale po prvotním hříchu Adama Bůh proklel nejen člověka, ale pro jeho provinění i Zemi (Gen 3:17). Dokonce se chystal zničit lidstvo proto, jak se lidé chovali k sobě a Zemi. Když se ze Země vytratí spravedlnost, veškerý život je v ohrožení (Gen 6:13). Zapomněli jsme, jak to vše začalo a proč jsme se dostali tam kde jsme, a teď se navzájem obviňujeme, kdo k poničení a znehodnocení planety Země přispěl větším dílem. Přitom prvotní pravidla *Velkého příběhu* nastavil On. Vstoupili jsme do *Velkého příběhu* jako zemědělci a také v tomto postavení vystoupíme. Možná se zničenou půdou, krajinou bez lesů, špinavou vodou a rozvráceným podnebím „.....*Země se všemi lidskými činy bude postavena před soud*“ (2Pet 3.10). Strašné. Své vyprávění jsem nechtěně přivedl až k tomuto nepříjemnému momentu. Ale pokud bychom ve svém životě uvažovali jen v rámci *svého malého příběhu* pozemského pachtění bez pozadí *Velkého příběhu*, zůstaneme ztraceni a nemůžeme porozumět smyslu toho, co se kolem nás děje. Stačí znovuobjevit rytmy, které do přírody vepsala ruka Stvořitele.

Všechny staré, vyspělé civilizace vyschly. Napřed odlesnění, pak odvodnění, rozorání, přepasení, eroze půdy, sucho a migrace národů s válkami. Jestliže nechceme jít stejnou cestou jako předchozí civilizace, je třeba porozumět tomu jak obnovit schopnost krajiny zadržet vodu, předejít abnormální erozi zemědělské půdy a jejímu vyčerpání. I když je podnebí člověkem těžko ovlivnitelné, měli bychom pochopit, že bez změny způsobů hospodaření v krajině se bude dále zvyšovat výpar z povrchu zemědělské půdy a lesních holin, což ovlivní počasí a podnebí.

Nakonec i ta poušť má svůj význam, i když je pro člověka nebezpečná. Není to moje vnitřní krajina, kterou bych vnímal s důvěrou tak jako beduíni. Údolí smrti na cestě z Jericha do Jeruzaléma, kde teplota dosahuje až k 45°C. Stále stejná krajina od doby Davida, Ježíše až do dneška. Právě poušť je příležitostí pro vítězství. Poušť je přitažlivá tím, že i na ní jsou spousty vody. Ale hluboko pod povrchem Země. Jen je objevit (Judská poušť, Údolí stínu smrti, Velikonoce 2009).

Změna způsobu myšlení.

Na konci sepisování úvah o Zemi a Velkém příběhu by někdo očekával závěr, nebo aspoň shrnutí. Jenom to ne. Závěr je v rukách Scenáristy. My jsme do děje pozváni na chvilku vymezeného času svého pozemského putování. Scenárista improvizuje podle toho, jak jsme pro děj příběhu použitelní. On má výhradní právo na první a poslední slovo o tomto světě. Zatím nechává drama rozehrané a nabízí nám stále znovu prostor pro uplatnění. Úděl rozumně obdělávat půdu a starat se o zbytek lesů z nás nikdo nesňal. Můžeme se tak stát solí Země, světlem světa i kvasem pospolitosti, ke které patříme. Papež František píše v kapitole Lidský kořen ekologické krize toto: *Fragmentace vědění plní svou funkci, když se přijímají konkrétní opatření, ale často vede ke ztrátě smyslu pro celek a vztahy mezi věcmi, pro širší horizont a smysl, který je pak považován za nevýznamný.* Ano, stále více společnost postrádá všeoborový přístup v řešení syntézy všech nashromážděných poznatků vědy. Tato neschopnost je zřetelně vidět ve školství a projevuje se v politice. Jedině celostní pohled na svět a život může přivést lidstvo k obrození.

Složitě otázky životního prostředí nelze pochopit zúženým pohledem, byť by se jednalo o převratné výsledky základního výzkumu. V současnosti máme k dispozici řadu

analytických materiálů a informací o změnách podnebí, devastaci půdy, znečištění vod ztrátě autoregulační schopnosti přírodních systémů, ale syntéza jaksi chybí. Ekologickou kulturu a nelze redukovat na řadu urgentních a dílčích odpovědí, které postrádají sociální, lidský a etický rozměr. Papež dále pokračuje: *Je však možné znovu rozšířit pohled. Autentické lidství, které vybízí k nové syntéze, patrně přebývá uprostřed technologické civilizace téměř nepozorovaně jako mlha, která proniká pod zavřenými dveřmi. Obstojí tato naděje, že vše, co je pravé, se prosadí navzdory vytrvalému odporu?* (František, 2015) Ano, jedná se o zodpovědnou péči o společný domov, což je naše Země. Nezbyvá nám nic jiného, nežli se rychle přizpůsobit změnám. A nové technologie? Ty jsou fajn, jen je využít moudře a pro Dobro. **Například k budování modelů chytré krajiny, která by dokázala reagovat na klimatické změny, které nás již začaly trápit.**

A tak po tom všem horlení pro zodpovědné chování k půdě a krajině zjišťuji, že Země není ani tak místem pro bytí člověka, ale časoprostorem pro poznání sebe sama. Jistě platí, že Země patří tichým (Mat 5:5). Jak jsem částečně pochopil, tichost však není asertivita jako psychologická poučka, ani meditace, nicnedělání nirvány, nebo blaženost náboženského prožitku. Jde o *tvůrčí pronikání* do hloubky a šířky Boží přítomnosti v pozemském životě jednotlivce. Je to stav duše. Teď a tady v místě, kde žiji. Tichost neznamená sedět v koutě a mlčet. Ani složit ruce v klín. Znamená to umění *naslouchat* a schopnost o tom vyprávět druhým. Tichost znamená otevřít srdce nejen těm nejbližším, ale všem okolo sebe při vědomí rizika, že se mi něco nepovede nebo utrpím opakovaně zranění. Tichost je aktivní obrana v přímém střetu se Zlem, kdy svým pevným postojem a žehnáním lze rozložit zlovolné síly zevnitř. Jen tišší rozpoznají naléhavé znamení doby. Židé pro tento stav vnitřního člověka mají výstižný termín *Šalom*, což není jen pokoj, mírnost ve vztazích, ustálenost, spořádanost, neporušenost ale i plodnost, stav hojnosti a tvůrčí přístup k pobývání na tomto světě. Tak tedy ať platí do doby nového Nebe a nové Země : „*šalom alejchem*“

Závěrečné zamyšlení

Možná, že moje úvahy a příběhy působí na čtenáře pesimisticky. Ano, nejsem sluníčkář propadlý bezbřehému optimizmu. Svojí podstatou se řadím k věřícím realistům. Ale ta úleva, když všechno nakonec dopadne dobře. A víra - ta bez dobrého konce nemá smysl.

V roce 1991, když jsme se svým přítelem zakládali pozemkový úřad, tehdy přinesl do mé kanceláře obraz starého sedláka, sedícího na mezi. Pověsili jsme ho místo fotografie prezidenta České republiky. Zdálo se mi to tehdy patřičné. A pak jsme jej stěhovali celých dvacetpět let po všech kancelářích ministerstva. Přes celkovou ošuntělost a jakousi tělesnou únavu postavy, výraz tváře starce na obraze vyzařuje mír, mísící se s vnitřním uspokojením. Nikam už nepospíchá, protože věří, že po odvedené práci na této Zemi ho čeká odpočínutí. I když je jeho oděv záplatovaný a klobouk děravý, působí až aristokraticky. Je to úspěšný muž, který pochopil, „o čem to je“. Nepotřebuje počítat zásluhy, prezentovat se poznáním nebo psát knihy. Bydlí na této Zemi, celý život ji obdělával a ví, že mu patří. Nepotřebuje pro to ani

výpis z katastru nemovitostí, plácání po ramenou a nejnovější výsledky vědy. Nepotřebuje dotace na půdu, protože ty největší dary už přijal. Nesnažil se bláhově spočítat hvězdy jako kdysi Abraham, nebo současní vědci. Proč by tak ztrácel svěřený čas? Byl a zůstal sedlákem. Seděl věrně na půdě, kterou Bůh svěřil jeho předkům. V potu tváře pracoval a dobyl poznání světa ze Země. Ostatní ponechá na Hospodinu.

Dopsáno o vánocích l.p. 2015

Literatura a výběr z informačního pole

Andrews, P. 2006. Back from the Brink. ABC Books, Australia

Balmfora, A., Grenn.,R., Phalan,B., 2012. Whatconservatoonistsneed to knowabout fading, ProceedingsoftheRoyal Society B-BiologicalSciences 279: 2714-2724

Balabán,M., Ludvík,J., Stejskal, L., 2012. Strategické trendy globálního vývoje, Fakulta sociálních věd UK Praha, Print s.r.o. Příbram, ISBN 978-80-87100-20-2

Bárta, M., Kovář, M., 2011. Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur. Praha, Academia 2011. ISBN 978-80-200-2036-9

Bárta, M., Tureček, T., Kolaps neznamená konec. Vyšehrad, spol. s.r.o., Praha 3 Víta Nejedlého 15, 2013, ISBN 978-80-7429-392-4

Bhattachaharya,S. 2015. Traditional water harvesting structures and sustainable water management in India: a socio-hydrological review. Int. Lett Nat Sci 37, 30-38

Britské listy 2011. Americké univerzity se v Africe zmocňují zemědělské půdy, ISSN 1213-1792

Bronowski, J., 1973. Vzestup člověka, Odeon, Praha 1985, 01-029-85

Bumba, J., 2009. České katastry, GradaPublishing, a. s., ISBN 978-80-247-2318

Cohen, A., 2006. Talmud, Czech editionsefer s.r.o., nakladatelství Federace židovských obcí ČR Praha, ISBN 80-85924-49-8

Coupat,J., 2007. Vzpoura přichází. Pražský neviditelný výbor, Praha 2012, ISBN 978-80-904817-9-4

Čech, P., 2014., Trefen šumavským genem. Nava spol. s.r.o. ISBN 978-80-905634-0-7

Drápal, D., 2015. Spor o Joba, Návrat domů Praha 2015. ISBN 978-80-7255-335-8

Dvořáček.,P. 2001. Kulturní kvalita krajiny jako politické zadání. Zahrada-park-krajina, 2

Ferguson., N. 2014, Civilizace: Západ a zbytek světa

František., 2015. Buď pochválen. Encyklika o péči o společný domov. Nakladatelství PAULÍNKY, 2015
Peterská 9, Praha 1, ISBN 978-80-7450-187-6

Giono, J., 2006. Muž, který sázel stromy. Veronika Reynková, Tiskárny Havlíčkův Brod a.s., ISBN 80-86653-12-9

Generel výhledových lokalit akumulace povrchových vod 1988. MŽP ČR

Hancvencl, 2015. Péče o půdu v Rakouské republice. XVIII. Konference pozemkových úprav ,
ČMKPÚ,z.s. Praha Novotného lávka 5 a Mze ČR, Těšnov Praha

Hladík, J., 2015. Řešení sucha prostřednictvím pozemkových úprav v návaznosti na zadržení vody
v krajině. Průhonice, Kongresové centrum Floret, Praha.

Hůda, J., 2014, Povodeň srpen 2002, Sborník semináře Vodní toky a retence vody v krajině, Praha
2014, ISBN 978-80-88016-02-1

Janeček, M a kol., 2012. Ochrana zemědělské půdy před erozí-metodika, ČZU fakulta ŽP, Praha 2012

Kalb, J., 2012. AfterLiberalism: Notes toward Reconstruction. Intercollegiate Review, Vol. 47, NO. 1
Spring 2012, s 23-31

Kvítek, T., 2013. Povodně a retence vody v krajině. Sborník semináře Pozemkové úpravy v širších
souvislostech. JČU a SPÚ, České Budějovice 2013

Leibowitz, J., 2011. Úvahy nad Tórou. Nakladatelství P3K, ISBN 978-80-87186-51-3

Manning, Brennan., 2008. Evangelium zlomených. Návrat domů, Praha ISBN 978-80- 7255-178-1

Maharal, R. L., 2008. Stezka Tóry, Nakladatelství P3K, ISBN 978-80-87186-01-05

Mašek, F., 1948. Pozemkový katastr. Nakladatelství Ministerstva financí, Praha 1948

Martan,P., 2014. Za železnou oponou. Komunita pro duchovní rozvoj, Čkyně 197, ISBN 978-80-904111-8-0

Mazín, V.A., 1994. Půdněekologické zhodnocení „bezlesí“ bývalého VVP „Dobrá Voda“ – okres
Klatovy, SNP a CHKO Šumava, znalecký posudek č. 002/002/94

Mazín, V. A., 2002. Závěrečná zpráva o povodni na území okresu Plzeň-jih. Okresní úřad Plzeň jih,
MŽP ČR 2002

Mazín, V.A., 2005. Komu patří země. ELTA communicatous s.r.o., Souběžná 14, Plzeň, TEMPO PRESS,
Chmelová 2893, Praha 10

Mazín, V.A., 2001. Čtvrtý rozměr krajiny. Tvář naší země krajina domova. Konference o krajině Průhonice, 2001, ISBN 80-86512-04

Mazín, V.A., 2009. Cesta muže k dospělosti. Renata Nováková, Tiskárna Bílý slon, s.r.o. 2009, ISBN 978-80-254-5889-1

Mazín, V.A., 2012. Sborník pojmů pozemkových úprav a příbuzných oborů. ČMKPÚ a Mze ČR Ústřední pozemkový úřad, ISBN 978-80-260-3618-0

Mazín, V.A., 2011. Vyhodnocení současné geopolitické a sociální situace a dochovanosti krajinného rázu západní části Šumavy. (Studie a situační analýza) O.S. Otevřená Šumava 2011

Mazín, V.A., 2015. Pozemkové úpravy ve zhoršených klimatických podmínkách. Studia Oecologica 2015, Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, ISSN 1802-212X (MK ČR E 17061)

Mazín, V.A., 2015. Návrh, projekce a stavba vodní nádrže při komplexních pozemkových úpravách Krsy. Sborník konference Rybníky-naše dědictví i bohatství pro budoucnost. ČVÚT Praha Fakulta stavební, ČSKI, UP v Olomouci, VÚV T.G.M. 2015, ISBN 978-80-01-05765-0

Mazín, V.A., 2015. Transformace krajinného plánu do podoby projektu. Urbanizmus a územní rozvíj 6/2015. Konference AUÚP, Lednice 2015, Ústav územního rozvoje, Brno, ISBN 978-80-87318-42-3

McCarthy, A.C., 2012. IslamisIslam, And That's It. NationalReview, January 23, s. 38-40

Mitsch, W.J., Hernandez, M.I. 2013. Landscape and climate change threats to wetlands of North and Central America. Aquatic Science 75, 133-149

Němčenko, N., 1967. Dějiny pozemkových úprav. Římský polní systém. ČVÚT v Praze, Fakulta stavební

Palacký, F., 1921. Dějiny národu českého v Čechách i na Moravě, Praha, Nakladatelství B. Kočí 1921

Pöhlmann, H. G., Stern, M., 2006. Desatero v životě Židů a křesťanů, Vyšehrad spol. s r.o. Praha, ISBN 80-7021-783-9

Pokorný, J., 2014 Hospodaření s vodou v krajině – funkce ekosystémů. Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí, ISBN 978-80-7414-885-9

Pokorný, J., 2016. Klimatické změny a my. Sborník příspěvků z konference. Plzeňský kraj 2016

Ruh, H., Brugger, F., 1990. Etika a půda, Národní výzkumný program 22. Využití půdy ve Švýcarsku. Lieberfeld – Bern 1990, SKZÚZ Brno, odbor APVR 1994

Seattl, 1885. Jsme částí Země. Údolní 21, Brno 1993, ISBN 80-85436-24-8

Sklenička, P., 2013. Fragmentace vlastnických parcel a heterogenita krajiny. Celostátní konference Pozemkové úpravy v širších souvislostech, JČU a SPÚ, České Budějovice 2013

Sklenička, P., 2015. Chytrou krajinou proti suchu. Lidové noviny 20/VII, 19.12. 2015

Scheffler, 2012. Příroda bez hranic. Spolek péče o krajinu „Krušné hory – západ“

Valtr, P. a kol., 2012. Šumava a její perspektivy. Urbioprojekt Plzeň, Typos Klatovy 2012

Valtr, P. a kol., 2016. Klimatické změny a my. Adaptační a mitigační ekosystémový management při narůstání stresových faktorů klimatických změn. Sborník příspěvků konference. Krajský úřad Plzeňského kraje a spolek Hnutí život, 2016

Vašků, Z., 2014. Hold slunci, dešti, půdě a pluhu. Pranostikon. Nakladatelství Akademia AV ČR, v.v.i. Praha ISBN 978-80-200-2313-1

Vašků, Z., 2011. Zlo zvané meliorace. Vesmír 90, 440-444.

Vopravil, J., 2010 Půda a její hodnocení v ČR díl I. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. v.v.i. 2010 Praha, ISBN 978-80-87361-04-4

Váchal, J. a kol., 2011 Pozemkové úpravy v České republice. Mze ČR, ÚPÚ a VÚMOP Praha, Typus Pro Praha, ISBN 80-903482-8-9

Westermann, C., 1983. Genesis I – II., 3 Aufl. 1983. III., 1981-2

Žák, V., 1990. Na počátku (výklad knihy Genesis). Evangelická církev metodistická v Praze, ISBN 80-85012-10-X